

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових і науково-методичних праць

Випуск 6

Кривий Ріг
2020

УДК 372.3+373.3
А43

Актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти:
А43 збірник наукових і науково-методичних праць / Редкол. І. М. Шимко, І. О. Талаш. – Вип. 6. – Кривий Ріг: КДПУ, 2020. – 160 с.

У збірнику наукових та науково-методичних праць висвітлено теоретичні та методичні аспекти проблем сучасної педагогіки та психології, розглянуто актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти, розкрито традиційні й нетрадиційні підходи до різних педагогічних і психологічних явищ, відображено результати наукових досліджень та методичних розробок викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів університету, провідних учителів міста та країни.

Матеріали збірника можуть викликати інтерес у широкого кола наукових працівників.

УДК 372.3+373.3

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Шимко І. М.** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (головний редактор)
- Мірошник З. М.** доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету
- Талаш І. О.** кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету
- Зичков А. К.** старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (технічний редактор)

*Друкується за рішенням кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 9 від 14 травня 2020 р.)*

© КДПУ, 2020.

ЗМІСТ

<i>С. Д. Азима, І. В. Размолодчикова</i> Теоретичні засади формування морального досвіду молодшого школяра у новій українській школі.....	7
<i>О. О. Балєва</i> Розвиток творчих здібностей на уроках музичного мистецтва та художньої культури.....	12
<i>В. Л. Бойченко, І. В. Размолодчикова</i> Формування відповідального ставлення до навчання в учнів початкових класів в умовах нової української школи	18
<i>А. І. Валецька, І. М. Шимко</i> Інклюзивна освіта в новій українській школі	23
<i>І. С. Волохіна, І. М. Шимко</i> Вплив реклами на формування гендерних стереотипів та гендерну соціалізацію особистості.....	28
<i>Т. Д. Гречанник</i> Адаптація першокласників – основа успішного навчання в НУШ	32
<i>А. В. Довгань, І. М. Шимко</i> Особливості соціалізації особистості молодшого школяра із різних типів сімей.....	38
<i>В. С. Дорофєєва, І. В. Размолодчикова</i> Педагогічні умови ефективного впровадження здоров'язберігаючого навчання під час організації освітнього процесу в початковій школі	44
<i>Р. І. Жукова</i> Проблеми превентивного виховання здобувачів освіти в умовах школи-інтернату	49
<i>А. В. Кива, І. М. Шимко</i> Саморозвиток та самореалізація особистості під час спалаху всесвітньої пандемії коронавірусу	55

<i>К. В. Кирпа, І. М. Шимко</i>	
Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи	59
<i>С. В. Козаченко</i>	
Формування в учнів умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами.....	66
<i>Н. Г. Крюк</i>	
Співпраця з батьками здобувачів освіти в контексті нової української школи	72
<i>Л. Г. Кузьміна</i>	
Формування соціальної відповідальності в процесі навчання в учнів початкових класів в умовах нової української школи.....	77
<i>Н. О. Купа, І. В. Размолодчикова</i>	
Формування в молодших школярів почуття відповідальності в процесі навчання в умовах НУШ	83
<i>К. Ю. Кустенко, І. М. Шимко</i>	
Проблеми пропаганди та популяризації волонтерської діяльності в сучасних умовах.....	89
<i>А. І. Литовченко</i>	
Ефективність використання інформаційних технологій в умовах закладу загальної середньої освіти	95
<i>Я. М. Лубчук, І. М. Шимко</i>	
Протидія та попередження булінгу в закладах освіти	101
<i>О. О. Мельник, І. М. Шимко</i>	
Кібербулінг як негативне явище сучасного середовища.....	107
<i>І. Г. Набасова</i>	
Соціалізація молодших школярів в умовах нової української школи	112
<i>І. В. Размолодчикова</i>	
Соціально-педагогічне консультування як технологія соціально-педагогічної роботи з вразливими сім'ями	118

<i>І. А. Рац, І. М. Шимко</i>	
Вплив інноваційних технологій на соціалізацію особистості молодшого школяра	124
<i>В. В. Солодовник</i>	
Розвиток учнівського самоврядування як чинника соціалізації підростаючого покоління.....	130
<i>М. М. Сухомлинова</i>	
Становлення творчої індивідуальності школярів у процесі педагогічної взаємодії з учителем на уроці української мови та літератури	136
<i>В. М. Чудна</i>	
Соціалізація в суспільстві через інтерактивні методи навчання на уроках географії	141
<i>Н. О. Шемет, І. В. Размолодчикова</i>	
Формування у молодших школярів уміння працювати з підручником.....	147
<i>В. Ф. Шутюв</i>	
Впровадження правового виховання як чинника всебічного розвитку покоління	152
Відомості про авторів	158

С. Д. Азима,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. В. Размолодчикова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОГО ДОСВІДУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті зроблено спробу висвітлення значення морального виховання у молодшому шкільному віці в умовах нової української школи.

Ключові слова: моральне виховання, моральна норма, моральна освіта, молодший школяр, нова українська школа.

Постановка проблеми. Мислителі різних віків трактували поняття моральності по-різному. Ще в Давній Греції у своїх працях Аристотель про моральну людину писав: «Морально прекрасною називають людину досконалої гідності... Адже про моральну красу говорять з приводу доброти: морально прекрасним називають справедливу, мужню, благородну і взагалі володіючу всіма чеснотами людину» [6].

А Ф. Ніцше уважав: «Бути моральним, етичним – означає бути покірним давно встановленому закону чи звичаю». «Мораль – це перевага людини перед природою». У науковій літературі вказується, що мораль з'явилась на початку розвитку суспільства. Визначну роль в її виникненні зіграла трудова діяльність людей. Без взаємодопомоги, без визначених обов'язків по відношенню до роду людина не змогла б встояти в боротьбі з природою. Мораль виступає як регулятор стосунків людей. Керуючись моральними нормами, особистість тим самим спонукає до життєдіяльності суспільства. У свою чергу, суспільство, підтримуючи та поширюючи ту чи іншу мораль, тим самим формує особистість відповідно до свого ідеалу. На відміну від права, яке має справу зі сферою стосунків людей, але спирається на примус з боку держави, мораль підтримується силою

суспільної думки і зазвичай виконується в силу переконання. При цьому мораль оформляється в різних заповідях, принципах, де сказано, як треба поводитись. Зі всього цього ми можемо дійти висновку, що старшій людині буває тяжко обирати, як поведистись в тому чи іншому випадку, не «впавши обличчям в багно» [7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування моральності знайшла відображення у фундаментальних роботах А.М. Архангельського, Н.М. Болдирєва, А.С. Макаренка, І.Ф. Харламова, М.М. Гей, А.А. Горонідзе, А.А. Калжний, Т.Ф. Лисенко та ін.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що вихованість – якість особистості, яка визначає в повсякденній поведінці людини її ставлення до інших людей. В основі такого ставлення лежать повага й доброзичливість до кожної людини.

Молодий шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до навколишнього світу, коли визначається спрямованість особистості – громадська, колективістська, чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська. Цей вік сприятливий для формування основ культури поведінки. Молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до себе, вони синзетивні до зовнішніх впливів, схильні до наслідування.

Поняття «духовне багатство особистості» стосовно молодшого школяра включає в себе оптимальний для цього віку рівень розвитку інтелектуальної, емоційної, діяльно-практичної сфер особистості, потребу в знаннях і ширину світогляду, розвинуте уявлення, прагнення до творчості.

Одним з аспектів духовного виховання є моральне виховання. Виховна робота має одночасно спрямовуватися й на всебічний моральний розвиток учнів, і на розв'язання цілком конкретних для певного етапу виховання завдань. При цьому не можна не зважати на нерівномірність морального виховання, неоднакову активність дітей у різних сферах діяльності.

Про рівень вихованості учнів можна судити з їх висловлювань і міркувань про себе, товаришів, інших людей, з різноманітних пи-

тань етики та моралі, безпосередньої поведінки й діяльності в різних ситуаціях.

Розвиток дитини відбувається постійно. Щоб вміло й цілеспрямовано керувати становленням дитини, необхідна постійна і чуйна увага до світу її думок, почуттів, дійсне знання всього, чим вона живе, про що мріє. Не можна розглядати кожну зі сторін виховання як ізольований, самостійний процес, всі ці сторони взаємопов'язані.

Спираючись на досвід видатних учених та практичну діяльність учителів, роботу з морального виховання дітей ми уявляємо як послідовне розв'язання таких завдань:

- розширювати, поглиблювати та систематизувати знання дітей про моральні норми і правила культурної поведінки;

- викликати у школярів активне бажання культурно поводитися, додержуватися морально-етичних норм, виробляти негативне, неприязне ставлення до антигромадських виявів у навколишньому житті;

- формувати турботливе ставлення до оточуючих людей, до природи;

- розвивати вміння школярів справедливо оцінювати свої й чужі вчинки, узагальнювати та нагромаджувати досвід моральної поведінки.

Моральна освіта молодших школярів передбачає, головним чином, формування у них моральних уявлень, виховання моральних почуттів і досвіду моральної поведінки. Учителю, який працює з тим чи іншим матеріалом на уроці, доводиться вирішувати як дидактичні, так і виховні завдання.

Виховні можливості учбового процесу приховані, перш за все, в його організації. У колективній діяльності чинником виховання стають самі умови, характер стосунків. Спілкуючись, діти вчаться працювати в колективі, співпрацювати. За правильно організованого уроку успішно розвиваються такі моральні якості, як: колективізм, відповідальність, чесність, культура поведінки.

Взаємини обумовлюються методами, способами і формами проведення уроку. Методами навчання не тільки вчать, передають знання, формують уміння, а й організують учбову працю, спонукають до активної роботи, впливають на характер взаємин, що складаються. За їх допомоги створюються проблемні ситуації, висуваються такі пізнавальні та практичні задачі, які вимагають від учнів вольових зусиль, напруження думки й пам'яті. Тут стимулами самоорганізації є позитивні емоції й інтерес, що виникають у процесі творчого набуття знань.

Кожний метод навчання може бути використаний з метою виховання. На уроках письма та математики складні в смисловому відношенні вправи містять у собі пошукове завдання, мають творчий характер і вимагають інтенсивної, вдумливої роботи. Виконуючи такі вправи, учні набувають звички переборювати труднощі, привчаються до організованості й самостійності.

Зміст підручників надає вчителю багатий матеріал для проведення виховної роботи на уроці, яка б формувала свідомість учнів, їх уявлення про найпростіші норми моралі, правила людських стосунків. Особливе значення в цьому змісті слід відвести книгам. Уміле використання матеріалу підручників з виховною метою дозволяє вчителю вести систематичну роботу із формування моральних уявлень дітей.

Виховання громадянина завжди було в епіцентрі уваги педагогічної науки і практики. Останнім часом воно набуває нового звучання у зв'язку з пріоритетністю проблеми виховання незалежної особистості, здатної до самореалізації в змінному соціумі. Відображенням полярності уявлень про особистісне та державне є дискусії про пріоритети сучасного виховання, головним чином щодо його спрямування: від особистості до суспільства чи від суспільства до особистості. Але ж виховання суспільно значущих якостей – не данина часу і не виконання «держзамовлення», а неодмінна складова формування особистості! І базовий компонент освіти трактує виховання як залучення дитини до системи вироблених людством цінностей, формування ціннісного ставлення до дійсності.

Нині ми будуємо державу, в якій визнається пріоритет прав людини і яка функціонує на засадах демократизації, свободи, гуманізму, соціальної справедливості, що можливо лише за умови розвиненого демократичного суспільства. Відомо, що відмова від панування однієї ідеології не розв'язує автоматично проблеми формування громадянських цінностей. Адже в демократичному суспільстві сповідуються повага до прав людини, свобода совісті, толерантне ставлення до різних світоглядних позицій. Тож, як бачимо, формування громадянських якостей може консолідувати людей з різними світоглядними установками та індивідуальними особливостями [2].

Висновки. Поєднуючи в собі моральну свідомість, моральну практику, моральні стосунки, мораль як складний феномен реалізується в реальному бутті людини, її повсякденній взаємодії з соціумом, з природою, аналітичному баченні себе, своїх помислів і дій. Щодо цього однаково важливі й усвідомлення норм і принципів загальнолюдської моралі та моралі середовища, в якому живе людина, і дотримання їх у повсякденній практиці, і послуговування ними в оцінці реалій суспільного буття, людських учинків, у тому числі своїх.

Знання моральних норм є етапом морального удосконалення. Механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є моральні почуття – стійкі переживання у свідомості людини, її суб'єктивне ставлення до себе, явищ суспільного буття, до інших людей. Певний тип поведінки набуває для індивіда значення й усвідомленості через почуття задоволення, радості або, навпаки, сорому, дискомфорту. Завдяки моральним почуттям моральна свідомість і вчинки набувають морального смислу. Моральна свідомість поєднує в собі знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття. Значну роль при цьому відіграє воля, яка допомагає людині опанувати себе, дає їй внутрішню свободу та спонукає до морального вчинку [4, с. 120].

Література

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Абульханова-Славская. – Москва: Наука, 1980. – 336 с.
2. Басюк Н.А. Корекція почуття відповідальності молодших школярів / Н.А. Басюк // Початкова школа. – 2004. – №3. – С.7-9.

3. Бех І.Д. Відповідальність особистості як мета виховання / І.Д. Бех // Початкова школа. – 1994. – №9. – С.4-8.
4. Гурлева Т. Відповідальність підлітка / Т. Гурлева. – Київ: Главник, 2008. – 128 с.
5. Технологія виховання почуття відповідальності молодших школярів / А.Я. Даніелян // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 21. – С. 470-475.
6. Елканов С.Б. Воспитание и самовоспитание ответственности у подростков: автореф. дис.... канд. пед. наук / С.Б. Елканов. – Москва, 1971. – 12 с.
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – С. 106-107.
8. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами / О. Комар // Рідна школа. – 2006. – №5. – С.57-60.

О. О.Балєва,

директор Криворізької ЗШІ №4,

вчитель музичного мистецтва та художньої культури,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,

учитель-методист

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкривається проблема визначення шляхів розвитку творчих здібностей здобувачів освіти на уроках музичного мистецтва та художньої культури засобами створення емоційно комфортного освітнього середовища.

Ключові слова: естетична діяльність, творча діяльність, творчі завдання, творчі здібності, музика.

Постановка проблеми. Головною метою виховання є всебічний і гармонійний розвиток людини. Людина змінюється протягом усього життя, але особливо інтенсивно відбуваються ці зміни в дитинстві, підлітковому віці та юності, коли фізично людина росте швидко, змінюючись і духовно. Саме в дитинстві, як у жодному іншому віці, людина здатна глибоко відчувати та переживати, захоплюватись і дивуватись, яскраво і безпосередньо виражати свої емоції,

безмежно фантазувати. Ось чому в цей період на неї через мистецтво можна якомога сильніше і природніше вплинути, використовуючи в процесі навчання і виховання саме її вікові особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні наукові основи творчого розвитку школярів у навчальному процесі викладені в роботах Я.А. Коменського, А. Дістервега, К.Д. Ушинського та ін. Аналіз педагогічних досліджень, виконаних протягом останніх років, свідчить про значний інтерес науковців до проблеми визначення факторів й умов розвитку творчого потенціалу особистості: творчих здібностей (В. Верховинець, Н. Слюсаренко, М. Титаренко), творчої діяльності (Н. Ветлугіна, С. Мельник), творчої активності (Г. Костюшко), творчої самореалізації (Л. Левченко), творчого самовиявлення (А. Зіміна, В. Костюк), художньо-творчого потенціалу (Т. Вількорейська, В. Ростовщик), творчої уяви (О. Ростовський, Т. Чурпіта), особистісної творчості (О. Лаврентьева, М. Чистякова), творчої особистості (М. Вайновська, В. Кисільова) тощо.

Мета статті – визначення сутності творчих здібностей, педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування цих важливих якостей учнів на уроках музичного мистецтва та художньої культури.

Виклад основного матеріалу. Орієнтація на розвиток здобувача освіти як індивідуальності і як суб'єкта діяльності потребує нової стратегії освітнього процесу, що створює умови для реалізації творчих зусиль здобувача освіти в системі взаємодії з іншими учнями та з педагогом, виховання його як особистості нової формації.

Основою, на якій здійснюється розвиток творчих здібностей, є певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності в мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах. Формування у школярів певної системи художніх уявлень, поглядів, які зможуть допомогти їм виробити в собі дійові критерії естетичних цінностей, готовність і вміння

вносити елементи прекрасного у своє життя, починається зі сприймання оточуючого.

Так, О. Сисоєва зазначає, що розвиток творчих здібностей учнів передбачає цілеспрямоване, науково обґрунтоване конструювання змісту учіння, його дидактичного забезпечення, форм і методів стимулювання творчої навчальної діяльності [5, с. 111].

Проблеми розвивально-творчого навчання актуальні й для вчителя музики, адже сучасна педагогіка пов'язує значні сподівання з підсиленням ролі мистецьких дисциплін і культурного середовища у формуванні гармонійно розвиненої, творчої особистості. У цьому контексті галузь музичної освіти постає осередком, що має надзвичайно широкі можливості для творчого розвитку дитини.

Передумовами цього є розмаїття видів естетичної діяльності та широке коло особистісних характеристик, що зазнають впливу під час музичних занять.

Н. Ветлугіна наголошує, що сучасне виховання повинне формувати людину нового типу, здатну до активної творчої діяльності, і підкреслює: «Мистецтво, зокрема музика, приховує у собі великі можливості для творчого розвитку підростаючого покоління» [1, с. 90].

Музичне виховання відіграє важливу роль в естетичному й моральному становленні особистості людини. Завдяки музиці в неї пробуджуються уявлення про прекрасне і величне. Музика є найтоншим засобом залучення до добра, краси, людяності. «Значення музики в школі далеко виходить за межі мистецтва, – зауважував видатний музикант і педагог Д. Кабалевський. – Так само, як література і образотворче мистецтво, музика рішуче вторгається в усі сфери виховання й освіти наших школярів, будучи могутнім і нічим не замінимим засобом формування їх духовного світу» [2, с. 195].

Як відомо, музика – це мистецтво, яке відображає дійсність, і впливає на людину за допомогою особливим чином організованих звукових послідовностей. Кожне мистецтво володіє своєю мовою. Музика, як мова звукових інтонацій, вирізняється серед них особливою емоційною глибиною. Першоджерелом музики є не лише

оточуючий світ, а й сама людина, її духовний світ, характер, інтелектуальні та вольові якості. Музика несе в собі цілісний світогляд, їй властиво тотожно виразити переживання людини як рух, процес з усіма його змінами й відтінками, динамічними наростаннями та спадами, взаємопереходами емоцій і їх зіткненнями.

Уміння слухати і чути музику не є вродженою якістю. Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються винятково у спілкуванні з музикою, у цілеспрямованому аналізі музичних творів, бо тільки власна діяльність є запорукою глибоких переживань, естетичної насолоди, високих художніх смаків і переконань. Тому основним завданням музичного виховання учнів є розвиток творчих здібностей засобами формування активного сприймання музичних творів.

Творчість дітей на уроках музичного мистецтва та художньої культури пов'язана з самостійними діями, з умінням оперувати знайомими їм музичними поняттями, знаннями, навичками, пристосовувати їх до нових умов, у нових видах музичної діяльності. Процес музичного пізнання набуває в атмосфері творчості процесуального характеру. Тобто дитяча творчість представляє собою «пізнавально-пошукову музичну практику».

Головним у творчій діяльності та запорукою успішного розвитку творчих здібностей є саме процес творчості, а не її продукт.

Це, перш за все, взаємодія вчителя й учнів, що має особливе емоційно-змістовне забарвлення. Спілкування на уроці можна визначити і як спільну творчу діяльність здобувачів освіти й учителя, спрямовану на розкриття життєвого змісту музики, досвіду етичних відносин, закладеного в ній.

Творча діяльність на уроках музичного мистецтва та художньої культури повинна виражатися у впровадженні творчих завдань – завдань такого характеру, в ході виконання яких учнів буде втягнуто в процес творчості і результатом цього процесу буде виникнення чогось нового, притаманного тільки одній особистості.

«Музика – уява – фантазія – казка – творчість – отака доріжка, ідучи якою, дитина розвиває свої духовні сили», – зазначав В. Сухо-

млинський. Допомогти знайти цю стежку, вміло спрямувати дітей на такий шлях – завдання вчителів, вихователів, батьків [5, с. 452].

Розвивати творчість здобувачів освіти можна, використовуючи різні форм роботи, а саме: ігри, розфарбовування, малюнки, цікаві запитання та спостереження, творчі завдання – усе це сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу та розвиненню особистих творчих здібностей учнів, допомагає в пізнанні музики через аналіз та інтерпретацію вивчених музичних творів, сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до музики, самостійності та критичності мислення дитини [3, с. 21].

Якщо подавати уявні сюжетно-образні ситуації, подорожі розвиваються фантазія, уява, творчі здібності та емоційно-чуттєва сфера взагалі. Завдання на розфарбовування ілюстрацій чи схем до конкретної теми уроку сприяють розвитку асоціативного мислення, умінню уявити, «бачити колір» музики.

Важливим для нас є те, що багато завдань, які можна пропонувати як домашні, сприятимуть закріпленню вивченого матеріалу, адже вплив музики на особистість складається із численних слухачьких вражень, що накладаються одне на одне, поступово збагачуючись і поглиблюючись, через повторюваність на уроках та поєднання з позакласними і домашніми музичними враженнями учнів. А комплексне використання музично-ритмічних рухів, дитячих звуковисотних, шумових інструментів допоможе кращому сприйманню дитиною музичних творів.

Учитися чути музику учні повинні безперервно впродовж всього уроку: і під час співу, і під час гри на інструментах, і в моменти, що вимагають найбільшої уваги, зосередженості та напруги душевних сил, коли вони виступають у ролі слухача.

Творчі завдання сприяють формуванню стійкого інтересу до музики. Дітям зазвичай дуже подобається висловлювати свої враження від музики в малюнках, віршах, оповіданнях. Це допомагає вчителю відстежувати творчий розвиток кожної дитини, а дитині – проявити свою творчість.

Мистецтво з його унікальними можливостями цілісного впливу на особистість виступає не тільки джерелом естетичного виховання, а й універсальним засобом творчого розвитку дитини. Викликані ним естетичні почуття мають цілющу перетворювальну силу, бо вони постають у результаті вільної творчої фантазії. Отже, всебічний, повноцінний і грамотний розвиток суспільства можливий лише за умови наявності в його процесах культурно-мистецького аспекту.

Висновки. Отже, творчість є актуальною потребою дитинства. Створення чогось нового, того що не існувало раніше – це захопливий процес, який стимулює загальний розвиток дитини, є визначним фактором у формуванні особистості. Поле застосування творчих задач на уроці музичного мистецтва та художньої культури є дуже широким. Важливими об'єднуючими факторами творчої діяльності є самостійність й оригінальність створеного. Цінною в творчій діяльності є саме процес, а не продукт діяльності, тільки в процесі творчості дитина може розвиватися найбільш природно й органічно.

Література

1. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини / Н. О. Ветлугіна. – Київ: Музична Україна, 1978. – 256 с.
2. Кабалеvский Д. Воспитание ума и сердца: кн. для учителя. / Д. Кабалеvский. – Москва: Просвещение, 1984. – 206 с.
3. Келіна Н.Л. Музично-театралізовані ігри: Колосок / Н.Л. Келіна, Л.В. Овчаренко. – Харків: Скорпіон, 2005. – 64 с.
4. Сисоєва С.О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання / С. О. Сисоєва // Гуманітарні науки. – 2001. – № 1. – С. 110–118.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані праці: у 5 т. / В.О. Сухомлинський – Київ: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С. 382–662.

В. Л. Бойченко,
вчитель початкових класів Зеленодольської ЗШ №2

І. В. Размолодчикова,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається питання формування відповідального ставлення до навчання в учнів початкових класів в умовах нової української школи.

Ключові слова: нова українська школа, відповідальність, реформа, молодший школяр.

Постановка проблеми. Сучасна Україна прямує у своєму розвитку шляхом опанування європейських стандартів і рівня суспільного життя, намагаючись віддати пріоритет гідному вихованню зростаючого покоління. Наша держава прагне до того, щоби якомога швидше та надійніше адаптувати свого громадянина з оновленими особистісними якостями до плідного самостійного життя. Саме це має на меті концепція реформи Нової української школи.

У Концепції наголошується: «Пріоритетне значення у розбудові нової школи має завдання щодо формування в учнів системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне розмаїття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність)». Крім того, підкреслюється гострота проблем формування таких особистісних якостей, як: дисциплінованість, працьовитість, сумлінність, бережливе ставлення до всіх видів власності, здатність репрезентувати власну поведінку відповідно до норм демократичного суспільства. Ці особистісні якості найповніше втілені в понятті «відповідальність».

Соціальна відповідальність як інтегральна характеристика особистості та формування почуття відповідальності має стати одним із нагальних завдань сучасного інституту освіти [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування почуття відповідальності розглядається сучасними педагогами в різних аспектах: виховання у школярів відповідального ставлення до навчання досліджувались В. Сухомлинським, А. Макаренко, К. Гаджієвим, П. Блонським, С. Соловейчиком; виховання відповідальності школярів у діяльності шкільного колективу досліджувалось у роботах Т. Веретенко, М. Левківського, Ю. Тамбовкіна, Н. Тенити ін.

Мета статті – довести важливість формування поняття «відповідальність» у молодшому шкільному віці.

Виклад основного матеріалу. Центральним в освіті має бути виховання в учнів *відповідальності* за себе, за добробут нашої країни [8, с 19].

У Концепції висвітлено особливості організації освітнього процесу в школі I ступеня згідно з новою структурою. Зокрема, в початковій школі виділено два цикли навчання: перший – адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий – основний (3-4 класи).

Метою першого циклу навчання є поступова адаптація дитини до шкільного життя, нового середовища.

Метою другого циклу є здійснення навчального процесу з концентрацією педагогічної уваги на формування в учнів відповідальності й самостійності.

Аналіз психолого-педагогічної методичної літератури показав, що точного визначення відповідальності не вдасться знайти, адже це поняття є інтегральним і розглядається в різних аспектах: філософському, психологічному і, відповідно, педагогічному [6].

Деякі автори визначають почуття відповідальності як соціальну настанову особистості на добровільне прийняття необхідних суспільних вимог і зобов'язань, схильність дотримуватися загальноприйнятих у певному суспільстві соціальних норм, виконувати рольові обов'язки та готовність відповідати за свої дії (О. Анісімов, К. Муздибаєв, А. Ореховський).

Відповідальність слід розглядати в динаміці розвитку. К. Муздибаєв виділяє чотири напрями такого розвитку:

- 1) від колективної до індивідуальної;
- 2) від зовнішньої до внутрішньої (усвідомленої, особистісної);
- 3) перехід від відповідальності за минуле до відповідальності за майбутнє;
- 4) зміна в часі самого суб'єкта поведінки [7].

Однак конкретно цей аспект залишається недостатньо вивченим.

Інші розглядають відповідальність як інтегративну власність особистості, яка виникає в результаті синтезу всіх її моральних якостей. Зокрема, І. Бех підкреслює, що відповідальність виявляється лише у вільних вчинках та діях особистості. За ствердженням І. Беха, відповідальність – це особливий мотив людських вчинків, якому властива риса ідеальності [2].

Для дітей цього віку почуття відповідальності визначається такими основними ознаками:

- уміння об'єктивно оцінювати власну роботу та вчинки, а також роботу й вчинки своїх товаришів;
- бажання поділитися своїми успіхами та невдачами з однокласниками, співчувати їм в разі невдач і радіти їх успіхам;
- готовність і прагнення брати на себе відповідальність за виконання справ;
- активність, старанність під час виконання обов'язків.

Формування відповідальності є дуже складним тривалим процесом. Він починається з того моменту, коли дитина прагне бути самостійною. Якщо виходити з того, що самостійність – це активна практична самодіяльність особистості, то у дитини виникає потреба у визначенні суті своєї діяльності та шляхів її досягнення. Відтак, на нашу думку, поряд із самостійністю виховується і впевненість у своїх силах, що є однією зі складових передумов відповідальності. Уміння дитини правильно зробити власний вибір свідчить про сформованість самозбереження та самореалізації особистості, спонукає до регуляції й відповідального ставлення до своєї поведінки [5].

Відповідальне ставлення до навчання характеризується глибоко усвідомленою та внутрішньо вмотивованою готовністю до діяльності, спрямованою на виконання особистісного та громадянського обов'язку в навчанні. Воно тісно пов'язане з інтересами людини, її мотивами, здібностями, світосприйманням, емоціями тощо. Формування відповідального ставлення до навчання є одним з аспектів морального виховання дітей, оскільки будь-який вид діяльності, в тому числі й навчання, містить моральний компонент, який ототожнюється зі ставленням людини до цієї діяльності [4].

З метою формування відповідального ставлення до навчання в учнів початкової школи в умовах НУШ ми скористалися Методикою самоорганізації особистості людини (СОЛ). Діє ця методика за алгоритмом В+З+С, де В – відкрити учня, З – захопити учня, С – спрямувати учня.

Відкрити учня – мається на увазі, спираючись на фактичний рівень знань і життєвий досвід дитини, відкрити їй саму себе, закономірності та методи розвитку її сил, якостей, здібностей, практичних умінь і навичок. Важливо впевнити учня в тому, що всі його людські якості, як і всі недоліки, залежать від самого себе, рівня його свідомості й уміння будувати власне життя. Щоб відкрити учня, треба організувати його предметно-практичну й конкретну особистісно-рольову діяльність під час навчально-виховного процесу в колективі. Тоді саме життя примусить дитину зрозуміти свої права, саму себе як громадського діяча, творця історії та власної особистості. А це означає взяти на себе відповідальність.

Захопити учня – означає викликати в нього потребу організувати себе для досягнення суспільно й особисто значущих цілей. Для цього перед ним треба поставити ґрунтовні й водночас посильні завдання, за успішне виконання яких учитель обов'язково відзначить. Заохочення стає одним зі свідчень наявності в дитини здатності до продуктивної самоорганізації. Відомо, що навіть невелика перемога над собою робить людину сильнішою й успішнішою.

Головний секрет захоплення молодшого школяра полягає в умінні педагога переконливо довести учню на його особистих діях доцільність оволодіння цією здатністю для подолання труднощів у

навчально-виховному процесі та усунення недоліків у власному характері, розвитку чеснот його вдачі. А це потребує відповідальності.

Спрямувати учня на гідний, змістовий, суспільно й особисто значущий шлях, що відповідає його реальним можливостям, – означає, перш за все, дати йому достовірні, правдиві знання про смисл життя, його труднощі, суперечності й боротьбу, поза якою людина не може досягти розквіту. Учні треба розкрити суть вимог. Дитина повинна зрозуміти, що сильною особистістю вона стане тільки тоді, коли оволодіє вмінням управляти собою, навчиться панувати над своїми думками та вчинками – бути відповідальною [3, с. 20-21].

Висновки. Формування відповідального ставлення до навчання в учнів молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи відбувається успішно за умови соціально-психологічної організації комплексу самостійних дій індивіда, спрямованих на оволодіння домінуючою в зовнішніх умовах життя з метою досягнення соціального результату, – самоорганізації і самовиховання його особистості.

Література

1. Аверін М.О. Концепція самоорганізації розвитку особистості учня у навчально-виховному процесі / М.О. Аверін, Т.А. Аверіна, Ю.П. Болотін, Є.С. Львов, Л.С. Філоненко // Рідна школа. – 1993. – №8. – С. 53-60.
2. Бех І. Відповідальність особистості як мета виховання / І. Бех // Початкова школа. – 1994. – №9-10. – С. 4-8.
3. Відкритий урок. – 2010. – №3. – С. 20-21.
4. Глущенко А.Г. Виховання в учнів почуття відповідальності і формування особистості школяра / А.Г. Глущенко, О.Ф. Сніткіна // Початкова школа. – 1986. – №4. – С. 10-15.
5. Ковшар О.В. Формування відповідального ставлення до навчання / О.В. Ковшар // Актуальні питання початкової освіти. – Кривий Ріг, 2007. – 64 с.
6. Ложкін Г. Поняття відповідальності в історико-філософському психологічному дискурсі / Г. Ложкін, О. Лазарко // Психологія і суспільство. – 2003. – №4. – С. 61-71.
7. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Ленинград, 1983.
8. Нова українська школа: порадник для вчителя / за аг. ред. Н.М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.

А. І. Валецька,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ
І. М. Шимко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито сутність понять «інклюзія», «інклюзивна освіта», завдання інклюзивної освіти, її переваги та недоліки, особливості роботи з дітьми з ООП, основні принципи роботи інклюзивних шкіл.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, діти з психофізичними порушеннями, інтеграція, інклюзивна школа, інклюзивне навчання, спеціальні заклади освіти, спеціальна освіта.

Інклюзивне навчання набуває важливого значення на сьогодні, цей термін означає, що діти з психофізичними порушеннями навчаються разом із здоровими дітьми.

Інклюзія (від inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика і процес, що дає можливість усім учням брати участь у всіх програмах [1].

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання [1].

Головним завданням інклюзивної освіти є виключення будь-якої дискримінації дітей з ООП з соціального життя й освітнього процесу, забезпечення однакового ставлення до всіх людей, але, разом із тим, створення належних умов для дітей з ООП.

Інтеграція – це діяльність, спрямована на введення дітей з психофізичними порушеннями в освітній процес.

Інклюзивна школа – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні плани та програми, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, спів-

працює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі [2].

Основні принципи інклюзивної школи:

- усі діти навчаються разом у всіх випадках, не дивлячись на деякі труднощі та відмінності між дітьми;

- школа враховує особливості дітей з ООП та підбирає відповідні темпи та види навчання;

- школа повинна забезпечити якісну освіту для всіх дітей, змінюючи за потреби навчальні плани, розробки стратегії викладання;

- дітям з психофізичними порушеннями треба надавати додаткову допомогу для забезпечення здобуття якісної освіти ними;

- така школа краще за все навчає дітей солідарності, взаємоповазі, розумінню між дітьми з ООП та здоровими;

- спеціальні заклади освіти в Україні мають різну відомчу підпорядкованість: Міністерству освіти і науки підпорядковуються спеціальні дошкільні та шкільні заклади, психолого-медико-педагогічні та навчально-реабілітаційні центри, Міністерству охорони здоров'я – оздоровчі центри, центри раннього втручання, будинки дитини, Міністерству соціальної політики та праці та Міністерству у справах сім'ї, молоді та спорту – дитячі будинки – інтернати, центри соціально-педагогічної реабілітації, спеціальні дитячі будинки тощо.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [3].

Завданнями інклюзивної освіти є: організація освітнього процесу таким чином, щоб він задовольняв освітні потреби всіх дітей без винятку; розробка системи надання послуг для дітей з ООП; створення позитивного клімату в шкільному середовищі та поза його межами.

Одними з важливих умов формування «дитиноцентричної системи» (у центрі якої знаходиться дитини, її потреби, здібності, інтереси) є : забезпечення вибору освітньої установи й освітньої про-

грами відповідно до індивідуальних особливостей учня, здійснення стимулювання досягнень дітей у різних видах діяльності, забезпечення соціально-педагогічного захисту дітей тощо.

Неприйнятною на сьогоднішній день є система навчання, за якої учні пасивно здобувають знання і не вступають в активну взаємодію з однокласниками та вчителем, а також із соціумом.

Завдяки інклюзивній освіті у дітей з ООП поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток у результаті спілкування з однолітками. Здорові однолітки відіграють роль моделей у житті дітей з ООП, діти мають можливість опанувати нові знання, уміння та навички функціонально, навчання проводиться з опорою на сильні сторони учня.

Здорові діти мають змогу в умовах інклюзивної освіти навчитися природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, налагоджувати дружні стосунки та спілкування з дітьми з ООП, співробітництву та бути чуйним і винахідливим.

Але, як і будь-яка система, інклюзивна освіта має низку недоліків, а саме:

- її уніфікованість. Вона робить неможливим забезпечення всіх освітніх потреб дітей з ООП, гальмує можливість впровадити різноваріантні освітні програми та внести необхідні зміни та додатки до навчальних планів;

- ізолюваність дітей з ООП у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах, яка має низку негативних наслідків, зокрема, це відчуження сім'ї від виховного процесу, інфантильність учнів, відокремлення дітей від соціуму, соціального середовища, обмеженість розвитку життєвих компетенцій тощо;

- недостатність індивідуального підходу й особистісно-орієнтованого навчання призводить до труднощів емоційного й особистісного розвитку, до неадекватних уявлень про свої якості, здібності та можливості;

- низька ефективність корекційно-розвивальних занять, що зумовлює низький рівень комунікативної компетентності, замкнутість, ізолюваність;

- відсутність належного ліцензійного психолого-педагогічного інструментарію для діагностики порушень, які утруднюють правильне комплектування спеціальних закладів освіти;

- недостатність науково-методичного та навчального забезпечення освітнього процесу дітей з ООП.

Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку – це діти, які мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами.

До категорії дітей з ООП відносяться діти з:

- порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом);
- порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором);
- порушеннями інтелекту (розумове відсталі, із затримкою психічного розвитку);
- мовленнєвими порушеннями;
- порушеннями опорно-рухового апарату;
- складною структурою порушень (розумово відсталі та сліпі чи глухі, сліпоглухонімі);
- емоційно-вольовими порушеннями та дітей з аутизмом.

Допомога дітям з ООП має бути комплексною та здійснюватися групою спеціалістів: невропатологом, логопедом, психологом, педагогом.

Учитель повинен знати, як поводитися із дітьми з ООП.

Якщо в класі присутня дитина з заїканням, то вчитель повинен проконсультуватися, перш за все, з іншими вчителями, які вже мали таких дітей у своїх класах і мають досвід роботи з такими дітьми, також слід звернутися до логопеда та психолога, поговорити з батьками дитини, виконувати настанови та рекомендації фахівців.

Якщо в класі є дитина із затримкою психічного розвитку, то вчитель повинен зосередити увагу на сильних сторонах учня та спиратися на них у ході освітнього процесу, також треба бути готовим до того, що прогалини в знаннях, уміннях і навичках учня слід буде заповнювати, подавати зміст навчального матеріалу невеликими частинами, якомога частіше узагальнюючи та систематизуючи по-

даний матеріал, слід заохочувати учня до навчання, за необхідності слід коригувати темпи навчання – пришвидшити або пригальмувати, разом з учнем потрібно покроково аналізувати виконання завдання, урізноманітнювати освітній процес, при цьому переходити від одного виду діяльності до іншого.

Якщо в класі є дитина з порушеннями зору, то через кожні 10-15 хвилин учень має 1-2 хвилини перепочити, роблячи спеціальні вправи, варто слідкувати за тим, щоб не було жодних перешкод на шляху до робочого місця учня, в методичних посібниках слід збільшити шрифт для зручності дитини, фон зробити не білим, а світло-жовтим або світло-зеленим, учителю треба озвучувати все, що пише на дошці, слід урахувувати також, що учню з порушеннями зору треба більше часу на виконання вправ і читання тексту, іноді доцільно використовувати аудіозаписи.

Отже, слід звертати увагу на особливості роботи з дітьми з ООП, адже відповідно до кожного порушення є свої особливості роботи вчителя та побудови освітнього процесу.

У нашій країні на сьогодні спеціальна освіта представлена системою диференційованого навчання, яке здійснюється в загальноосвітніх навчальних закладах, а також в установах інноваційного типу (реабілітаційних, оздоровчих, соціально-педагогічних, психолого-медико-педагогічних центрах).

Отже, у статті розглядається важливість інклюзивної освіти в НУШ, висвітлюються завдання інклюзивної освіти та принципи роботи інклюзивної школи. Метою інклюзії є забезпечення таких освітніх умов, за яких жоден із дітей з ООП не почувався б зайвим, небажаним. Тож дуже важлива організація інклюзивних класів і груп у закладах освіти, які є цінними не лише для дітей з ООП, а й для здорових дітей. Можна простежити тенденцію розвитку інклюзивної освіти в Україні та підсумувати, що дітям з ООП надаються рівні права, як і всім іншим, на можливість здобувати освіту.

Література

1. Кавун Ю. Інклюзивна освіта / Ю. Кавун, М. Ворон // Дефектолог. – 2007. – №5. – С. 4-11.

2. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. – Київ: Науковий світ, 2010 – 195 с.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. – Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с. – (Серія інклюзивна освіта).
4. Лавріненко Л.І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): навч.-метод. посіб. для керівників закладів освіти, учителів та вихователів ЗДО ГПД, шкіл-інтернатів, методистів / Л.І. Лавріненко. – Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. – 168 с.

І. С. Волохіна,

студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. М. Шимко,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціальної педагогіки

і соціальної роботи КДПУ

ВПЛИВ РЕКЛАМИ НА ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ ТА ГЕНДЕРНУ СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається проблема вивчення гендерної реклами, її особливості, та вплив цього явища на гендерну соціалізацію особистості.

Ключові слова: гендерна реклама, гендерні стереотипи, соціалізація, ідентичність.

Постановка проблеми. Необхідність в проведенні дослідження обумовлюється різким збільшенням кількості гендерної реклами, що транслюється у вільному доступі різними джерелами ЗМІ.

Суть проблемної ситуації при вивченні реклами як фактора соціалізації молоді полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку реклама виступає найбільш потужним важелем стереотипізації світосприйняття молоді, негативно впливає на осмислення зовнішнього середовища. Реклама моделює не тільки поведінку, а й цінності, норми, установки молоді. При цьому ступінь її впливу варіюється залежно від соціального статусу молодшої людини.

Вплив реклами заснований на принципі стереотипізації. Механіка впровадження типових образів реклами в суспільну свідомість полягає в тому, що імідж вбудовується в систему цінностей споживача, живиться тими чи іншими етичними установками, формуючи стійкі стереотипізовані форми реклами, що переходять потім у свідомості індивідів у стереотипи.

Гендерні образи ефективно застосовуються в рекламах. Зовнішня реклама наголошує не лише на певних товарах або послугах, але й на здатності виконувати певну роль. Зовнішня реклама не залишає глядачам жодного шансу залишитися непоміченою. Така реклама існує практично повсюди, її неможливо свідомо уникнути чи проігнорувати, вона постійно привертає увагу своїм збагаченням кольорів, гучними надписами, різноманіттям.

Загалом гендерні стереотипи – це те, як ми розуміємо чоловічу та жіночу роль у суспільстві, типи поведінки, це певні норми та судження, що стосуються становища в суспільстві чоловіків і жінок, норм їхньої поведінки, мотивів і потреб.

Негативний вплив полягає в тому, що реклама спричиняє стереотипізацію мислення, навіює стандарти життя.

Мета статті: визначити особливості впливу гендерної реклами на соціалізацію особистості, виявити роль і значення реклами в системі гендерного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою використання в рекламі гендерних образів займалися такі зарубіжні дослідники, як: Ж. Бодрійяр, Г. Дебор, Н. Луман, Г. Маркузе, а також вітчизняні – В. Ільїн, А. Лебедев, Р. Мокшанцев, В. Зазикін та ін.

Виклад основного матеріалу. Гендерна соціалізація – це процес засвоєння людиною соціальної ролі, моделей поведінки, що визначені для неї суспільством від народження залежно від того, чоловіком або жінкою вона народилася.

Гендерні ролі – усталені норми та правила поведінки жінок і чоловіків. Найяскравіший приклад гендерних ролей – гендерний розподіл суспільних сфер активності на сімейну (адже дівчаток з

динитства навчають виконанню домашніх обов'язків) сферу та поза-сімейну (хлопчикам надається більше автономності).

Важко переоцінити суспільну роль реклами. Реклама щодня і масовано впливає на абсолютну більшість населення. Щоденний вплив реклами на мільярди потенційних споживачів не тільки сприяє формуванню купівельних переваг, але входить до соціального середовища, яке бере участь у становленні певних стандартів мислення та соціальної поведінки різних верств населення в кожній країні й у всьому світі [1].

Дія реклами реалізується, як відомо, шляхом впливу на психологію людини. Внаслідок чого вона бере активну участь у формуванні психологічних установок людини, систем її оцінок навколишнього середовища та самооцінки, характеру реакцій на різні подразники, створенні певного психологічного клімату тощо. У зв'язку з цим цілком виправдано виділення психологічної ролі реклами. На думку Е. Фромма: «Реклама апелює не до розуму, а до почуттів; як будь-які гіпнотизуючі віяння, вона намагається впливати на свої об'єкти інтелектуально. У такій рекламі з'являється елемент мрії повітряного замку, і за рахунок цього воно приносить людині певне задоволення (на зразок кіно), але в той же час посилює його почуття меншовартості і безсилля» [2].

Реклама є привабливою для всіх вікових категорій населення, особливо для дітей і підлітків. При цьому, з точки зору психологічного захисту, підлітки через свої вікові особливості не в змозі протистояти впливу телевізійної реклами, використовуючи власні установки та погляди. Реклама символічно відтворює образи «жіночності» і «мужності». Гендерні образи в рекламі привертають увагу, по-перше, тому, що за ступенем привабливості саме зображення людей займають значні позиції, що знаходить своє відображення у випуску більшості рекламної продукції. По-друге, найбільш глибокою, внутрішньоособистісною рисою людини є її належність до певної статі. Жіночність і мужність у певному сенсі є споконвічними способами вираження сутності особистості [3]. По-

третє, стать разом із віком дає більш глибоко, в порівнянні з належністю до певного класу або будь-якої соціальної групи, розуміння того, якою повинна бути наша первинна природа й у яких ситуаціях вона може бути і повинна бути продемонстрована. По-четверте, в рекламі доцільно робити акцент на відмінностях між статями. По-п'яте, є три теми, що апелюють до несвідомих пластів і майже завжди викликають інтерес аудиторії – це, на думку Л.М. Щеглова, секс, кримінал, пов'язаний із насильством, та успіх [4]. Гендерна образність викликає інтерес у глядачів і привертає увагу людей різних вікових груп.

В Україні гендерну рівність охороняє Конституція, закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, яка також містить в собі пункт про «забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі ухвалення рішень».

Діє в Україні і Закон «Про рекламу». У статті 7. п.3 цього закону йдеться, що «реклама не повинна містити інформації або зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності». Згідно зі статтею 8 п.2 у рекламі «забороняється вміщувати твердження, які є дискримінаційними за ознаками походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання».

Висновки. Отже, гендерна стереотипізація в рекламі полягає у використанні та репродукуванні наявних у суспільстві консервативних гендерних стереотипів, заснованих на протиставленні та ієрархічному представленні гендерних ролей, гендерному розподілі сфер та способів самореалізації, уявленнях про одвічно притаманні жінкам та чоловікам риси характеру, поведінки, зовнішності тощо.

Література

1. Гордон І.М. Реклама або зобов'язання / І.М. Гордон. – Москва: Просвещение, 2003.
2. Мурадян С.А. Гносеологический анализ проблем стереотипа: автореферат / С.А. Мурадян . – Ереван, 1977. – С. 12-13.
3. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн. – СПб., 2001.

Т. Д. Гречанник,

*вчитель початкових класів КЗШ №125,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель*

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ – ОСНОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ В НУШ

У статті розкривається проблема адаптації молодших школярів до шкільного навчання в умовах Нової української школи.

Ключові слова: нова українська школа, першокласник, адаптація, освітній процес.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства, обумовлений науково-технічним прогресом, вимагає єдності освітньо-виховного процесу, цілісності і наступності системи освіти з метою формування активної, творчої особистості, здатної до самостійного мислення, оцінки та дій.

На часі важливою є проблема виховання самостійної, креативної, ініціативної, оптимістичної, впевненої у своїх силах дитячої особистості, що володіє вмінням самопрезентації, поважає себе й інших – такої, яка любить і цінує життя, вміє досягати успіху в своїх починаннях, не боїться труднощів, має бажання їх вирішувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для глибокого розуміння сутності виховної діяльності вчителя із першокласниками шестирічного віку значну цінність становлять роботи вчених М. Безруких, Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленка, С. Єфимової, Н. Зубалій, Я. Коломинського, Г. Лаврентьевої, В. Мухіної, Н. Непомнящої, Є. Панько, О. Савченко, Н. Скрипченко, Т. Титаренко та інших.

Т. Рожок та В. Харматова наголошують, що сучасні дослідження проблеми наступності і перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти стосуються забезпечення всебічного розвитку старших дошкільників як передумови їх успішної адаптації до школи [6, с. 45].

Мета статті – визначення шляхів адаптації молодших школярів до шкільного навчання в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Історичні аспекти проблеми наступності представлені ідеями науковців класичної педагогіки (А. Дістервег, Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський). Більшість сучасних учених наступність у навчанні розглядає як дидактичний принцип, що має універсальне значення для вирішення суперечностей процесу навчання, його логіки та умов ефективності (Б. Ананьєв, В. Безрукова, Ш. Ганелін, Н Гончаров та ін.). Наступність дошкільної й початкової ланок освіти досліджувалася в працях П. Блонського, В. Котирло, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського та інших видатних педагогів ХХ ст.

Демократизація й гуманізація суспільного життя в незалежній Україні обумовили становлення нового типу виховної взаємодії вчителя й учня. На протигагу авторитарному стилю взаємин вихователя та вихованців поступово утверджується стиль гуманістичний, метою якого є створення педагогічних умов для розвитку внутрішніх сутнісних сил дітей. Таку систему виховання в психолого-педагогічній науці кваліфікують як особистісно-орієнтовану.

Початок навчання в школі – визначний момент у житті дитини. Він кардинально змінює весь спосіб її буття. Властиве дошкільно безпечне й безтурботне середовище змінюється світом, наповненим безліччю вимог, обов'язків й обмежень: жорсткий режим відвідування школи; систематична праця, укладена в більші часові рамки; нові норми і правила поведінки; виконання вказівок учителя [5, с. 37].

Перехід з умов гри в нові умови – умови навчальної діяльності – переломний момент у житті дитини. Змінюється місце дитини в системі суспільних відносин. З дошкільного дитинства з іграми і від-

носно малим числом постійних обов'язків вона переходить в світ нових відносин, який якісно змінює спосіб її життя.

В умовах НУШ готовність до шкільного навчання передбачає, перш за все, якісну зміну загального розумового розвитку дитини, формування вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати явища та події і на цій основі робити висновки.

Дошкільний і молодший шкільний вік розділяє симптом утрати безпосередності, який свідчить, що між бажанням щось зробити і самою діяльністю виникає певний момент – з'ясування, що дасть дитині конкретна діяльність. Цей симптом виявляється як внутрішня організація в тому, який сенс може мати для малюка здійснення діяльності: задоволення чи не задоволення своїм місцем у стосунках із дорослими, іншими дітьми. Так у перше виникає емоційно-орієнтувальна основа вчинку.

У період упровадження Нової української школи однією з найактуальніших залишається проблема адаптації першокласників. Успіхи шкільного навчання суттєво залежать від якості знань і вмінь, сформованих у дошкільному віці, від рівня розвитку пізнавальних інтересів й активності дитини. Педагогічний процес повинен характеризуватися яскраво вираженою розвиваюльною тенденцією. Педагогічний процес – це співробітництво педагога з дитиною, де вчитель допомагає дитині в подоланні труднощів.

Термін «шкільна адаптація» став використовуватися для опису різних проблем і труднощів, що виникають у закладі освіти. Із цим поняттям пов'язують відхилення в навчальній діяльності – утруднення в навчанні, конфлікти з однокласниками, неадекватну поведінку. Цілком природно, що подолання тієї чи іншої форми дезадаптованості повинно бути спрямоване на усунення причин, що її викликають. Але, насамперед, необхідно чітко визначити поняття «адаптація».

Процес адаптації першокласників, наголошує М. Безруких, відбувається на рівнях:

– біологічному (приспособлення до нового режиму навчання і життя);

- психологічному (залучення до нової системи вимог, пов'язаних із виконанням навчальної діяльності);

- соціальному (залучення до учнівського колективу) [2, с. 3].

Усе це спричиняє суттєву перебудову життя, фізіологічних і психічних станів першокласників, що супроводжується неприємними відчуттями дискомфорту, швидким накопиченням нової інформації й особистісними змінами.

Критерії адаптації умовно можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні показники адаптації – це адекватна поведінка й успішне навчання. До суб'єктивних належать самовдоволення, яке виявляється в емоційному стані та внутрішньому комфорті.

Г. Анісімова та О. Нікулочкіна виокремлюють такі чинники, що впливають на успішність адаптації дитини до школи: функціональна готовність до початку систематичного навчання; вік початку систематичного навчання; стан здоров'я; рівень тренуваності адаптаційних механізмів; особливості життя дитини в сім'ї; психологічна готовність до шкільного навчання; раціональна організація учбових занять і режиму дня; відповідна організація рухової активності дитини [1, с. 15].

Головна роль у створенні сприятливого клімату в класі належить учителю. Йому необхідно постійно працювати над підвищенням рівня учбової мотивації, створюючи дитині ситуації успіху на уроці, під час зміни, в позашкільній діяльності, в спілкуванні з однокласникам.

Щоб адаптація першокласника пройшла успішно повинні виконуватися такі умови:

- 1) спрямованість освітнього процесу на інтереси дитини;
- 2) створення сприятливого психологічного клімату як у школі, так і в сім'ї, за якого панує любов, повага, взаєморозуміння, співчуття і терплячість;
- 3) віра в унікальність кожної дитячої особистості, зацікавленість у долі кожної дитини, створення атмосфери успіху;
- 4) надання допомоги дитині в усвідомленні себе як особистості;
- 5) забезпечення оптимального фізичного, розумового, психічного розвитку дитини;

6) розвиток мотиваційної сфери дитячої особистості;

7) розвиток необхідних психологічних якостей: ініціативності, здатності до вмотивованого ризику, адекватної самооцінки, високої працездатності, сили волі, самодисципліни, відповідальності, вміння розподіляти свій час, впевненості, самоповаги, стійкості в подоланні труднощів;

8) збагачення та розширення Я-образу дитини через розширення сфер її діяльності;

9) здійснення психологічної підтримки дитини шляхом опори на сильні сторони дитини, уникнення підкреслення її промахів, демонстрації оптимізму, задоволення, любові та поваги до неї, прийняття індивідуальності дитини, виявлення віри в неї, уникнення дисциплінарних заохочень і покарань, надання дозволу самостійно вирішувати проблеми там, де це можливо, здійснення взаємодії з дитиною, проведення з нею більше часу;

10) забезпечення індивідуально-диференційованого підходу до дітей;

11) дотримання єдності у виховній роботі членів родини, школи та позашкільних установ, що здійснюють виховання учня;

12) виховання у дитини почуття соціальної відповідальності [3, с.7].

Надзвичайно велике місце в адаптації дитини до школи належить сім'ї. Тому велике значення в профілактиці труднощів адаптації має поглиблена психологічна консультація на основі тестування та спостереження. Батькам необхідно давати рекомендації з урахуванням індивідуальних особливостей дитини – як правильно підготувати її до школи, які проблеми спіткають майбутнього школяра вже в процесі навчання, як подолати труднощі адаптаційного періоду.

Таким чином, адаптацію визначають як процес пристосування до успішного функціонування в певному середовищі, а також як здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку. Початок навчання дитини в школі – важкий і відповідальний етап її життя. Діти 6-7 років переживають психологічну кризу, пов'язану із необхідністю адаптації до школи.

Висновки. Для того, щоб допомогти дитині відчути себе в закладі освіти комфортно, вивільнити наявні в неї інтелектуальні, особистісні, фізичні ресурси для успішного навчання та повноцінного розвитку, педагогам необхідно: виявити психологічні особливості дитини; налаштувати освітній процес на її індивідуальні особливості, можливості та потреби; допомогти дитині сформувати навички та внутрішні психологічні механізми, необхідні для успішного навчання і спілкування в шкільному середовищі. Таким чином, вирішення проблеми успішної адаптації дитини до навчання в закладі освіти багато в чому визначається характером міжособистісної взаємодії.

Література

1. Анісімова Г.О. З дошкільної ланки освіти в початкову : проблеми наступності: метод. реком. / Г.О. Анісімова, О.В. Нікулочкіна. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 76 с.
2. Безруких М. Адаптація к школе / М. Безруких // Педагогический Вестник. – 1999. – №5. – С. 2-3.
3. Біленко І. Початкова школа в контексті інноваційних освітніх змін: використання сучасних технологій, форм та методів у початковій освіті / І. Біленко // Методист. – 2017. – №2. – С. 3-7.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] / МОН 27.10 2016 р. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 12.01. 2020).
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
6. Рожок Т. Забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою / Т. Рожок, В. Харматова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – №8. – С. 43-46.

А. В. Довгань,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. М. Шимко,
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ІЗ РІЗНИХ ТИПІВ СІМЕЙ

У статті здійснено теоретичний аналіз з питань соціалізації молодших школярів, вплив сім'ї на цей процес та особливості соціалізації молодшого школяра в школі.

Ключові слова: соціалізація, особистість молодшого школяра, типи сім'ї, школа.

Дослідженням процесу соціалізації займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Це питання висвітлено у працях К. Девіса, І. Звереві, В. Ільїна, А. Капської, Т. Кравченко, Дж. Міда та ін.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу процесу соціалізації особистості молодшого школяра із різних типів сімей, вплив сім'ї на соціалізацію дитини.

Поняття «соціалізація» використовується в дуже широкому розумінні, однак учені так і не досягли однастайності в його тлумаченні.

Б. Г. Ананьєв вважає, що процес соціалізації – це формування людини як особистості, її соціальне становлення, включення в різні системи відносин та засвоєння суспільно-історичного досвіду [2].

Соціалізація – це процес адаптації дитини до нових умов, засвоєння досвіду, набуття нових знань, умінь і навичок.

Для того, щоб процес соціалізації був успішним, необхідно: сприятливе середовище, наявність спілкування, спільні заняття. Тобто все, що висвітлює взаємодію з іншими людьми, ставлення до оточуючого середовища та отримання нового досвіду.

На нас впливають і соціалізують різні інститути. Першим із них є сім'я. Умови, в яких зростала дитина та в якій родині проходить процес розвитку, мають свій вплив на те, як соціалізується дитина в інших соціальних інститутах.

Сім'я – це, перш за все, та соціальна група, з якої починається знайомство дитини із світом. Тут починається шлях до становлення особистості та соціалізація. До соціалізуючих функцій сім'ї належать:

- надання умов для фізичного, психічного, розумового, емоційного розвитку дитини;
- допомога в знайомстві з навколишнім світом;
- забезпечення опанування певними навичками;
- задоволення базових потреб;
- формування певного ставлення до тих чи тих ситуацій.

Кожна сім'я має певні спільні риси. Але типологій сімей існує дуже багато. Їх класифікують за різними критеріями. Найчастіше використовують таку класифікацію:

- 1) за загальним складом: а) нуклеарна; б) складна сім'я; в) неповна сім'я; г) материнська сім'я;
- 2) за кількістю дітей: а) бездітна; б) малодітна; в) багатодітна;
- 3) за наявністю нерідних дітей: а) опікунська; б) прийомна;
- 4) за сімейним стажем: а) молода; б) середнього шлюбного віку; в) зріла;
- 5) за типом головування в сім'ї: а) демократична; б) авторитарна;
- 6) за національним складом: а) однонаціональна; б) міжнаціональна; в) сім'я з громадян різних держав; г) сім'я з осіб різного віросповідання;
- 7) за місцем проживання: а) міська; б) сільська; в) віддалена;
- 8) за рівнем матеріального достатку: а) малозабезпечена; б) заможна; в) елітарна;
- 9) за професійною діяльністю подружжя: а) робітнича; б) фермерська;
- 10) за соціальним складом: а) соціально гомогенні; б) соціально гетерогенні (неоднорідні);
- 11) за особливими умовами життя: а) студентська; б) дистантна; в) позашлюбна;
- 12) за виконанням основних функцій: а) сім'я групи ризику; б) проблемна сім'я; в) кризова сім'я [1, с. 88-89].

Більш детально було проаналізовано сім'ї за якістю взаємин. До них належать благополучні та неблагополучні.

Благополучна сім'я – це сім'я, яка має високодуховні цінності, здатна до взаємодопомоги та взаємопідтримки та раціонально підходить до вирішення конфліктних ситуацій. Її можна вважати ідеалом сім'ї.

Такі сім'ї виконують свої функції та роблять все для того, щоб виховати гармонійно розвинену дитину. Діти із благополучних сімей здатні швидше адаптуватися та протидіяти негативним чинникам. Їх соціалізація на достатньо високому рівні.

Неблагополучна сім'я – це проблемна сім'я, яка втратила свої батьківські функції та не в змозі повноцінно розвивати дитину та сприяти її розвитку.

Такі сім'ї не можуть повністю задовольнити потреби дитини. Тому про успішну соціалізацію тут навіть не йдеться. Дітям із неблагополучної родини складніше пристосуватися до нових умов, середовища та життя в соціумі. Вони не знають, яка модель поведінки є правильною. Тому що батьки свого часу не змогли показати, якою вона має бути.

Якщо дитині в сім'ї не заклали базу вмінь і навичок, які би сприяли її соціалізації, то зі вступом до школи цей процес буде ще більш ускладнений і повільніший.

У дітей із благополучних сімей цей процес набагато легший. Оскільки батьки усвідомлювали необхідність цих умінь та всіляко сприяли їх розвитку та швидшому опануванню дитиною. Молодші школярі з такого типу родини можуть засвоювати шкільну програму краще, ніж ті, які із неблагополучної родини. Звісно ж, це не означає, що другі взагалі не здатні соціалізуватися в школі. Просто у них цей процес може відбуватися довше і їм буде трохи складніше. Але по завершенню цього процесу і ті, й інші будуть мати базу вмінь і навичок, які сприятимуть їх розвитку.

Через те, що діти вирости в неблагополучних родинах, їх соціалізація має затяжний характер. Бо батьки були не в змозі задово-

льніти всі дитячі потреби та реалізувати їх. Вони не передали той досвід, який би сприяв їх соціалізації. Можливо, тому що самі його не мали. Також такі батьки не враховують усі особливості дитини, що негативно відображається на соціалізації.

У школі соціалізація дитини продовжується. Завдання школи полягає в укладенні та розвитку бази життєвих відносин, які будуть спрямовані на подальшу адаптацію й пристосування до життєвих обставин, формуванні навичок, інтересів і способів їх задоволення.

У цьому віці відбувається не тільки сам процес соціалізації, а ще продовжується розвиток пізнавальних процесів й організму дитини. Цей вік вважають сприятливим для розвитку пам'яті. Тому варто навчитися правильно організовувати дозвілля та знаходити заняття, які би сприяли її поглибленню. Тобто на цьому етапі формуються саме ті психологічні структури та процеси, що будуть сприяти навчанню, яке, в свою чергу, буде допомагати дитині соціалізуватися в школі.

Завдяки новому досвіду, нормам і цінностям дитина переходить на новий соціальний рівень, тому що вона збагачує свою базу, розширює її. Але цей процес є вибірковий. Отже, можна вважати, що це також сприяє її індивідуалізації. Оскільки не весь отриманий досвід дитина переносить у своє життя.

Також важлива роль надається вчителю, який всіляко заохочує дитину до розвитку та сприяє швидшій адаптації до школи: «Під керівництвом учителя діти починають засвоювати зміст основних форм людської культури (науки, мистецтва, моралі) і вчать діяти відповідно до традицій і нових соціальних очікувань людей» [3].

Після вступу до школи дитина отримує новий статус – школяр. Це позначається на її соціальній позиції. Вона змінюється. Відтепер дитина постійно навчається, є учасником життя класу та школи, застосовує інші форми відносин з дорослими. Це збагачує її відносини з суспільством в цілому, підвищує важливість соціалізації для розвитку особистості.

На соціалізацію дитини в школі впливає й спілкування. Такі психологи, як: Л. Божович, Д. Ельконін, – відносять спілкування до

провідної функції. Уміння комунікувати з однолітками дозволяє розвиватися. Під час такої взаємодії діти обмінюються інформацією, можуть відстоювати власну точку зору та ставати більш самостійними.

Оскільки процес соціалізації складний процес, то він має свої компоненти. До компонентів соціалізації молодших школярів належать:

- когнітивний, який пов'язаний з утворенням у дитини соціокультурного погляду на світ, накопиченням знань і вмінь для життя у соціумі;

- мотиваційно-ціннісний, який визначається за рівнем сформованості цінностей, здатністю виділяти мотив поведінки;

- діяльнісно-творчий, який характеризується вмінням творчо підійти до власної діяльності, правильно організовувати її, розставляти пріоритети, об'єктивно оцінювати власну роботу та роботу однолітків [3, с. 100].

Кожен із цих компонентів взаємодіє між собою та впливає на соціалізацію школярів.

Щоб визначити рівень соціалізації, треба провести безліч методик, а саме: спостереження, опитування, бесіда, рефлексивна оцінка власної діяльності на уроках, моніторинг соціалізації особистості учня та інші. Також розглянути та врахувати різні аспекти соціалізації, усі її складові – це й психічна зрілість дитини, її готовність до школи, рівень розвитку всіх процесів школяра, стосунки з іншими людьми, атмосфера в сім'ї, тощо.

Не менш важливим аспектом є соціально-педагогічна програма, яка буде містити такі форми роботи: діагностичну, корекційну, профілактичну та консультативну.

До діагностичних методик належать: анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації, проективна методика «Школа звірів» тощо.

До корекційних належать: казкотерапія, «Мій клас» тощо.

До профілактичних відносять: відкриті уроки, тренінги (вправа «Всі ми різні», «Намалюйте будинок/дерево»).

До консультативних відносять: бесіди (теми: «Успішна соціалізація», «Стосунки дітей у класі», «Поведінка учнів»).

Отже, соціалізація молодших школярів є дуже важливою в розвитку їх особистості. Вона починається в сім'ї. Саме там закладається основа знань, передається суспільно-історичний досвід і розпочинається становлення дитини. Не останню роль відіграє й тип сім'ї, у якій зростає дитина. Проаналізувавши це питання можна побачити, що в благополучних сім'ях процес соціалізації швидший, ніж у неблагополучних. Також соціалізуватися допомагає такий соціальний інститут як школа. Тут продовжується розвиток дитини та її адаптація. Школа має свої завдання, відмінні від завдань сім'ї. До них належить і розвиток бази життєвих відносин, і формування інтересів, і способи задоволення цих інтересів. У школі соціалізуватися молодшому школяру допомагають учителі, однолітки. За допомогою спілкування діти збагачують себе новими знаннями, обмінюються думками й таким чином соціалізуються. Звісно, соціалізація не відбувається одразу. Це – поступовий та тривалий процес, який здійснюється за участі різних соціальних інститутів.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Безпалько – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Москаленко В.В. Соціалізація особистості: монографія / В.В. Москаленко. – Київ: Фенікс, 2013. – 540 с.
3. Шимко І.М. Соціалізація особистості: навч.-метод. посібник / І.М. Шимко, І.О. Талаш. – Кривий Ріг, 2018. – Ч.1. – 132 с.

В. С. Дорофеева,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. В. Размолодчикова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються педагогічні умови ефективного впровадження здоров'язберігаючого навчання під час організації освітнього процесу в початковій школі.

Ключові слова: здоров'язберігаюче навчання, здоров'язберігаюче середовище, здоров'язберігаюча технологія, сенситивний вік.

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, а також шкільної практики дозволив нам виділити педагогічні умови ефективного впровадження здоров'язберігаючого навчання під час організації освітнього процесу у початковій школі.

«Педагогічні умови» – це обставини процесу навчання, що забезпечують позитивне впровадження здоров'язберігаючого навчання під час організації навчально-виховного процесу в початковій школі, які є результатом відбору, конструювання та застосування елементів змісту, форм, методів і засобів навчання для досягнення визначеної мети.

Впровадження здоров'язберігаючого навчання під час організації навчально-виховного процесу в початковій школі буде ефективним при дотриманні низки педагогічних умов.

Першочерговою умовою здоров'язберігаючого навчання є готовність учителів до здоров'язберігаючої діяльності та забезпечення здоров'язбереження учнів, пріоритетність оздоровчого спрямування освітнього процесу в загальноосвітньому навчальному закладі.

Здоров'язберігаюча діяльність учителя – це складний, динамічний, багатогранний і неперервний процес, що охоплює всі ланки

шкільного життя. Її метою є формування в учнів умінь і навичок здорового способу життя та створення умов, що унеможливають вплив факторів ризику на самопочуття учнів. Учителю важливо в процесі навчання й виховання постійно тримати в полі зору пізнавальну, емоційну та психомоторну сферу особистості учня.

В організації здоров'язберігаючого навчання в шкільній практиці провідна роль належить учителю. Успіх діяльності педагога залежить від того, наскільки він усвідомлює можливість впливу навчального процесу на здоров'я кожного учня, які конкретно заходи допомагають йому підвищити здоров'язберігаючий ефект педагогічної діяльності.

Недооцінка здоров'язберігаючої діяльності з боку вчителя, нездатність зняти стресогенний вплив навчального процесу на учнів негативно впливає на чіткість їх мислення, сферу емоцій, а також слугує причиною асоціальної поведінки. Сильний стрес сприяє прояву психічної слабкості, схильності до депресивних станів, а іноді навіть і до суїциду.

Стресогенний вплив навчального процесу на учнів призводить до порушень їх розумових функцій (ослаблення концентрації уваги, порушення пам'яті, знижений рефлекс, зниження критичизму, проблемами з прийняттям рішення); виникнення емоційних проблем (зростання психічної напруженості, наявність боязливих станів – від почуття стурбованості до паніки, почуття безпорадності й апатії, почуття гніву та роздратованості, що призводять до спалаху агресії, зниження самооцінки, проблеми з контролем емоцій, емоційні порушення у вираженні почуттів і відсутності емоцій).

Головна мета здоров'язберігаючої діяльності – це турбота про гарне самопочуття учня в навчальному процесі, його місці в шкільному середовищі, надання йому своєчасної психолого-педагогічної допомоги в складних ситуаціях, у виборі напрямку навчання та професії, відборі відповідних форм навчання, залучення до різних форм суспільного життя.

Другою умовою здоров'язберігаючого навчання є створення здоров'язберігаючого середовища та комплексність реалізації всіх його компонентів з обов'язковим урахуванням особистісно-орієнтованого підходу до кожного школяра.

Здоров'язберігаюче середовище розглядається як сукупність педагогічних, соціально-культурних, матеріально-технологічних і медико-валеологічних умов життєдіяльності навчального закладу, у результаті взаємодії яких відбувається духовно-моральний та інтелектуальний розвиток особистості.

Здоров'язберігаюче середовище навчального закладу в загальному розумінні – це дотримання санітарно-гігієнічних норм, повітряного та світлового режимів тощо в усіх сферах організації життєдіяльності школяра в навчальному закладі.

Здоров'язберігаюче середовище навчального закладу останнім часом широко підтримується через проведення танцювальних флешмобів. *Флешмоб* – увійшло в українську мову від англійського «flashmob», що в перекладі означає спалах натовпу, а танцювальний флешмоб тлумачать як миттєвий натовп. Це заздалегідь спланована акція розрахована на масове виконання. Акція має бути продумана так, щоб здивувати людей, викликати почуття подиву. Заздалегідь домовившись, люди збираються разом у публічних місцях, танцюють, а потім як ні в чому не бувало розходяться у своїх справах, залишаючи після себе незабутнє враження та настрої на цілий день. Тривалістю така акція може бути кілька хвилин, інакше пропаде ефект несподіванки.

Танцювальний флешмоб – це завжди вибух емоцій, позитиву, радості та гарного настрою. Звичайно, краще один раз побачити наживо, а ще краще взяти участь самому в такому чудовому дійстві. Саме з метою покращення настрою, а отже й самопочуття, ми наважилися до впровадження флешмобів у школі для молодших школярів. І вже другий рік малеча з нетерпінням чекає нового дня, тобто приводу для цього дійства. Запальний, веселий танець захоплює всіх, об'єднуючи в одну згуртовану сім'ю. Учні знайомляться, зустрічають нових друзів, починають дивитися на життя позитивно, змінюються на краще самі та змінюють на краще інших.

Третьою умовою є створення позитивної емоційно-психологічної атмосфери – організація фасилітуючої взаємодії учасників (учнів, учителів) у педагогічному процесі, характерними озна-

ками якого є взаємини соціального партнерства, поваги й довіри. Провідну роль в організації такої взаємодії має педагог та його професійна діяльність, яка спрямована на здоровий розвиток школяра, формування згуртованого учнівського колективу. *Освітній процес має проходити в психологічно комфортних умовах*, що знижують ризики стресу, при грамотних діях учителя, підготовленого до нейтралізації впливів факторів ризику на емоційний, інтелектуальний і психофізіологічний стан учнів. При цьому особливого значення набуває вміння вчителя оцінювати вплив різних факторів на процес навчання (готовність до навчання, досвід пізнавальної діяльності, налаштування на навчальну роботу, ставлення до навчання та до вчителя, до школи в цілому; гострота почуттів й емоцій, соціальне та економічне становище, мотиви, культура й рівень спілкування учнів).

Четвертою умовою є впровадження системи загартовуючих заходів та здоров'язберігаючих технологій, що забезпечує комфортні умови для розвитку потенціальних можливостей учнів та акцентує спрямованість освітнього процесу не стільки на його здоров'язбереження, а на формування у школярів навичок здоров'язберігаючої поведінки, що, в свою чергу, посилює здоров'ястворювальний вплив освітнього процесу.

На думку В. Сонькіна та О. Петрова, *здоров'язберігаюча технологія* – це умови навчання учня в школі (відсутність стресу, адекватність вимог, адекватність методик навчання та виховання); раціональна організація навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей і гігієнічних вимог); відповідність учбового та фізичного навантаження віковим можливостям дитини; необхідний, достатній і раціонально організований руховий режим.

Під здоров'язберігаючою освітньою технологією науковці розуміють систему, що створює максимально можливі умови для збереження, зміцнення та розвитку духовного, емоційного, інтелектуального, особового й фізичного здоров'я всіх суб'єктів освіти (учнів і педагогів).

Такими, на думку науковців Г. Беленька, О. Ващенко, Н. Денисенко, Л. Калуської, Л. Лохвицької, С. Свириденко та інших, є

здоров'язберігаючі технології, що спрямовані на вирішення завдань зміцнення здоров'я учнів, підвищення ресурсів здоров'я. Вони відповідають концептуальним положенням щодо формування здорового способу життя учня, а саме: пріоритет здоров'я над іншими цінностями; здоров'я – найважливіша життєва цінність; валеологічний підхід; принцип здорового способу життя, дотримання режиму (раціональна організація життєдіяльності дитини); педагогізація довкілля; принципи профілактики порушень у стані здоров'я дітей; принцип природовідповідності; різноманітність форм і методів валеологічного виховання; принцип саморегуляції; відмова від негативних впливів на здоров'я; принцип збережувальної та тренувальної технологій.

Здоров'язберігаючі технології в сучасній освіті спрямовані на вирішення актуального освітнього завдання – збереження та зміцнення здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу.

Реалізація здоров'язберігаючих технологій на рівні школяра – забезпечення високого рівня реального стану здоров'я учнів загальноосвітнього начального закладу та виховання валеологічної культури як сукупності свідомого ставлення школяра до власного здоров'я та здоров'я інших людей, знань про здоров'я й навичок його збереження та зміцнення, валеологічної компетентності, яка дозволяє учню самостійно й ефективно вирішувати завдання щодо здорового способу життя та безпечної поведінки, пов'язані з наданням елементарних (відповідно до вікових можливостей дітей) медичної, психологічної самодопомоги та допомоги.

Реалізація здоров'язберігаючих технологій на рівні дорослих – сприяння становленню культури здоров'я, зокрема й культури професійного здоров'я вихователів і валеологічної просвітницької діяльності серед різних груп населення.

Висновки. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив нам виділити педагогічні умови ефективного впровадження здоров'язберігаючого навчання в початковій школі як шляху розв'язання проблеми збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів, серед них: готовність учителів до здоров'язберігаючої

діяльності та забезпечення здоров'язбереження учнів; створення здоров'язберігаючого середовища та комплексність реалізації всіх його компонентів з обов'язковим урахуванням особистісно-орієнтованого підходу до кожного школяра; створення позитивної емоційно-психологічної атмосфери під час організації навчально-виховного процесу; впровадження системи загартовуючих заходів і здоров'язберігаючих технологій.

Література

1. Афонін А.П. Стратегічні принципи в системі організації здоров'язберігаючої освіти у школі та ВНЗ / А.П. Афонін // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук.праць. – 2012. – Вип. 34. – С. 216-220.
2. Капінус Н. Впровадження здоров'язбережувальних технологій у початковій школі / Н. Капінус, О. Коваленко // Початкова школа. – 2012. – №8. – С. 19-20.
3. Рудакова А.О. Впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій у навчально-виховний процес / А.О. Рудакова, Г.С. Ричкова // Рідна школа. – 2009. – №34. – С. 10-16.
4. Сонькін В.Д. Здоров'язберігаюча діяльність школи / В.Д. Сонькін, О.В. Петров // Педагогіка. – 2005. – №6. – С. 37-44.

Р. І. Жукова,

*вихователь Криворізької ЗШІ №4,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель*

ПРОБЛЕМИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

У статті розкривається проблема превентивного виховання здобувачів освіти в умовах школи-інтернату.

Ключові слова: превентивне виховання, школа-інтернат.

Постановка проблеми. Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція превентивного виховання дітей і молоді та інші важливі документи поставили перед педагогами чи-

мало складних теоретичних і практичних проблем. Шукаючи шляхи розв'язання їх, ми, природно, звертаємося до думок щодо причин педагогічної занедбаності і важковиховуваності дітей, дитячої злочинності, місця і ролі в профілактично-виховному процесі вчителя та вихователя підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щоб глибше осягнути актуальну проблему сучасності у вирішенні завдань педагогічної профілактики девіантної, делінквентної й адиктивної поведінки серед неповнолітніх, які перебувають у закладах інтернатного типу, колективом учених розроблено та видано багато надрукованих статей з даної проблеми. При цьому В. Оржеховська з тривогою нагадує про негативні наслідки байдужого ставлення держави до свого підростаючого покоління та реакцію, яка вилилася у сплеск тяжких і корисливих злочинів. В. Туташинський пропонує нову концепцію поліпшення соціально-правового захисту дітей і розвитку системи превентивного виховання неповнолітніх у нашій державі.

Мета статті – визначити шляхи попередження педагогічної занедбаності учнів закладу інтернатного типу.

Виклад основного матеріалу. У сучасному соціумі тотального характеру набула девіантна поведінка дітей і підлітків, яка виявляється в незбалансованості психічних процесів, адаптаційних механізмів і нездатності до морального контролю за своєю поведінкою. Вона торкається всіх сфер соціального функціонування та проявляється у вербальній і фізичній агресивності, негативному ставленні до оточення, нездатності прогнозувати результати своєї поведінки, слабкій емоційній прихильності до близьких, низькому рівні сформованості комунікативних навичок тощо.

Базуючись на принципах, викладених в Конвенції ООН про права дитини, можна зазначити, що основними напрямками удосконалення утримання та виховання дітей в установах інтернатного типу є поліпшення системи виховання та навчання вихованців шкіл-інтернатів з урахуванням думок самих дітей, більш повне пристосування їх до умов життєвого сьогодення, підвищення фахової підго-

товки педагогів, більш ретельний підбір виховного й обслуговуючого персоналу, достатнє матеріальне забезпечення функціонування шкіл-інтернатів з урахуванням усіх їх потреб.

Головні завдання, які повинні вирішувати інтернатні заклади освіти, це створення найсприятливіших умов, максимально наближених до домашніх, для організації життя і розвитку їх дітей, оточення кожного вихованця турботою й увагою, а також надання допомоги для здобуття необхідної освіти, підготовки до самостійного життя, вибору професії і праці; забезпечення соціального майбутнього.

Одним із положень психолого-педагогічних наук є твердження про те, що людина не тільки проявляється, але й формується, розвивається як особистість у діяльності активній, цілеспрямованій, що приносить їй успіх. Це означає, що один з основних виховних факторів є діяльність, у якій дитина виступає як активний суб'єкт, а не тільки об'єкт виховання.

Як зазначається в Концепції превентивного виховання дітей і молоді, превентивне виховання має бути цілеспрямованою системою заходів економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, інформаційно-освітнього й організаційного характеру, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, запобігання негативним звичкам, відвернення суїцидів і формування навичок безпечних статевих відносин [2].

Превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії з соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику та корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист.

Превентивне виховання посідає важливе місце в системі виховної роботи сучасної школи-інтернату. Воно включає в себе підготовчі та профілактичні дії педагогічного колективу, спрямовані на запобігання формування у здобувачів освіти негативних звичок, рис характеру, проявам асоціальної поведінки й організацію належного догляду за діяльністю школярів.

Те ж і в конкретній превентивній роботі – здобувач освіти обов'язково повинен займати в житті шкільного колективу положення самостійного та ініціативного творця. Тільки тоді він буде виховуватись у потрібному для школи та сім'ї напрямі – в напрямі громадянської активності і розвитку індивідуальних можливостей. Найбільш виразно це розкривається в умовах включення дітей групи ризику в систему позашкільної та позакласної діяльності. З обов'язковим урахуванням принципів організації виховного процесу на засадах особистісно-зорієнтованого виховного процесу.

Робота педагогічного колективу школи-інтернату в контексті превентивного виховання полягає передусім у формуванні у здобувачів освіти високих моральних якостей, які є головним чинником вибору способів поведінки. Адже він має здійснюватись на основі морально-правових знань, уявлень, поглядів, переконань, почуттів, які склались у нашому суспільстві та становлять суспільну свідомість, що справляє вирішальний вплив на формування у здобувачів освіти моральних почуттів, які регулювали б їхню поведінку: почуття законності обраної мети, правомірності шляхів і засобів їх реалізації, справедливості, відповідальності тощо.

На думку Н. Левщунової, ефективність діяльності в перевихованні педагогічно занедбаних здобувачів освіти пояснюється трьома важливими чинниками:

- учитель має можливість за допомогою метода спостереження всебічно й глибоко вивчити учня, розкрити позитивні якості особистості, на які потім буде спиратись у профілактично-виховній роботі;

- з іншого боку, це допомагає йому бути більш об'єктивним в оцінці власних дій і завчасно попередити випадки нетактовності по відношенню до «важкого» вихованця й усвідомити недоліки;

- і, по-третє, включення таких дітей у різні форми діяльності не лише дає можливість виявити, а й тренувати позитивні якості формуючої особистості, і поступово спрямовувати на участь в суспільно-корисній діяльності на користь рідного класу, закладу освіти та сім'ї [1, с. 26].

І, навпаки, як засвідчили наші дослідження, сформовані у здобувачів освіти негативні відношення стали результатом відсутності організованого впливу педагогічної профілактики. Усе це викликає необхідність підвищення уваги до проведення неодноразової, епізодичної профілактично-виховної роботи, а її систематичної організації.

При цьому вчитель повинен виходити з положення протє, що педагогічна профілактика – це, перш за все, моральна проблема і вирішувати її завдання треба не адміністративною системою попереджувальної роботи, а шляхом організованого педагогічного впливу.

Чи не найважливіша роль у превентивному вихованні учнівської молоді відводиться класним керівникам. Адже обов'язки класного керівника передбачають ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень за учнями, обліку учнів класу, схильних до правопорушень; залучення таких дітей до різних видів діяльності тощо.

Специфіка професійного завдання класного керівника в превентивному вихованні визначається необхідністю корекції соціально-педагогічної ситуації розвитку життєдіяльності здобувачів освіти, виявлення й аналізу деструктивних факторів, які зумовлюють девіантну поведінку неповнолітніх.

З метою правової освіти та виховання учнів у школі варто організувати тижні чи місячники правових знань, у межах яких проводити різноманітні бесіди, круглі столи, конференції, брейн-ринги, зустрічі, відеолекторії, виставки, конкурси на правову тематику. Така робота сприяє зменшенню кількості правопорушень серед учнів школи.

У роботі з учнями, схильними до правопорушень, найбільш результативним є особистісно-зорієнтований підхід. Тому чи не найбільшу увагу слід надавати індивідуальній роботі з такими учнями.

Індивідуальна робота з учнями включає різні форми та методи: бесіди, відвідування учнів удома, зустрічі з представниками правоохоронних органів, залучення до участі в позакласному житті школи. Особливо ефективними методичними прийомами, які використовують класні керівники в корекційній роботі з учнями, є власний приклад, дискусування, заохочення, створення проблемних ситуацій,

у процесі вирішення яких здобувач освіти вимушений дотримуватись певних моральних норм.

Усе це вимагає нових підходів до виховання, його організації в умовах школи-інтернату, за яких індивідуальність учня стала б основою виховного процесу. А це пов'язано із формуванням превентивного виховного середовища і реалізацією науково-обґрунтованої моделі виховного процесу, який дає можливість забезпечити переведення існуючих виховних систем у якісний новий стан, оптимізувати їх зміст, розвиток та управління.

Як зазначає В. Оржеховська, превентивне виховне середовище – це система відомств, служб, установ, суспільних ініціатив, які здійснюють профілактику негативних явищ у молодіжному середовищі, комплексну реабілітацію і супровід проблемної дитини [3, с. 4].

Одним із пріоритетних напрямів реформування виховного процесу є необхідність забезпечення в кожному інтернатному закладі відповідних умов для розвитку фізично та психічно здорової особистості, запобігання пияцтву, наркоманії, насильству, іншим асоціальним явищам, що негативно впливають на здоров'я людей. Це означає, що в умовах школи-інтернату має бути побудований такий освітній процес, який би забезпечував тривалий і цілісний виховний вплив на здобувачів освіти. Сукупність навчально-пізнавальних занять, стосунки між педагогами і школярами є найраціональнішою системою, сприятливою не тільки для формування гармонійно розвиненої особистості, але й для набуття нею досвіду громадської діяльності, виховання найважливіших соціальних якостей, запобігання проявам девіантної поведінки.

Висновки. Отже, сучасні педагогічні дослідження і власний педагогічний досвід переконують, що превенцію треба пов'язувати з формуванням конкретного морального почуття відповідальності школяра. Адже, превентивне виховання – це організований комплекс систематичного та цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття і волю здобувача освіти для попередження антигромадської поведінки.

Література

1. Левшунова Н. Методи превентивного виховання / Н. Левшунова // Психолог. – 2010 – №26 – С. 26.
2. Концепція превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vel-olschool.org.ua/> (дата звернення 23.12.2019).
3. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: навч.-метод. посіб. / В. Оржеховська, О. Єжова, В. Кириченко та ін.; за ред. В. Оржеховської. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2014. – 172 с.

А. В. Кива,

студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. М. Шимко

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціальної педагогіки

і соціальної роботи КДПУ

САМОРОЗВИТОК ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС СПАЛАХУ ВСЕСВІТНЬОЇ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

У статті розглянуто саморозвиток особистості через призму сучасних подій, пов'язаних зі спалахом всесвітньої пандемії коронавірусної інфекції. Визначено, що саме під час карантинних заходів самореалізація відіграє значиму роль у розвитку особистості. Розмежовано основні форми саморозвитку та охарактеризовано основні його функції. Теоретично обґрунтовано тісний зв'язок самоізоляції та самостановлення індивіда.

Ключові слова: саморозвиток, самореалізація, пандемія, карантин, розвиток, коронавірус, ізоляція, адаптація, обмеження, чинники саморозвитку.

Актуальність дослідження. Проблема пандемії вірусного захворювання COVID-19, має, безперечно, соціально-психологічну складову та повинна розглядатися передусім як суспільне явище. Під час всесвітньої пандемії карантин виступає як планетарне явище – люди по-різному сприймають накладені обмеження, але їх

можна подолати на основі розумних заходів. На даному етапі суспільство в цілому, і кожна особистість окремо, потребує «розвантаження», що може реалізовуватися шляхом саморозвитку. Усвідомлений саморозвиток є одним із засобів самоствердження. В умовах поширення свободи та відповідальності особистості саморозвиток стає не тільки необхідним, а й незамінним суб'єктивним фактором становлення та розвитку, соціалізації й індивідуалізації. Проблема усвідомленої самореалізації особистості завжди була індивідуально й соціально значуща, а за умов пандемії та карантинних заходів дослідження її ціннісної спрямованості набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі до проблеми саморозвитку особистості зверталися багато науковців. На теоретико-методологічному рівні проблема саморозвитку знайшла своє висвітлення в працях вітчизняних (І. Бех, І. Булах, В. Волков, Б. Вульф, О. Газман, П. Горностаї, Г. Звенигородська, О. Киричук, О. Корніяка, Г. Костюк, І. Кузьменко, І. Маноха, А. Мєренков, Т. Титаренко, Т. Пунцева, М. Ценко, Н. Чепелева,) та зарубіжних (Р. Бернс, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.) дослідників.

Особливу увагу дослідженню пандемії коронавірусної інфекції приділяли різні дослідники (О. Іванова, Н. Павлик, Е. Помиткін), на особливі соціально-психологічні прояви особистості під час карантину звертали увагу науковці (Є. Калюжна, В. Панок, О. Радзімовська, В. Рибалка, З. Становських).

Мета статті: дослідження особливостей саморозвитку та самореалізації особистості в умовах пандемії (карантинних заходів).

Виклад основного матеріалу. Саморозвиток – це усвідомлений і керований особистістю процес, в результаті якого відбувається удосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності. Процес саморозвитку не має меж, як не має меж удосконалення людини [3, с. 45].

Розкриваючи психологічний зміст формування саморозвитку, головну увагу потрібно приділити такому поняттю як активність особистості. Усі зовнішні фактори сприяють розвитку та формуванню

саморозвитку лише тоді, коли вони взаємодіють з внутрішніми механізмами її власної активності в роботі над собою, а саме: з потребами, мотивами, інтересами, переконаннями, – і здійснюють на них позитивний вплив [3, с. 60]. Детермінанти саморозвитку знаходяться в самій людині, певною мірою індивідуальність творить сама себе [2, с. 88]. У визначенні джерел активності саморозвитку слід виходити з того, що соціальне оточення, виховання теж можуть прискорювати або ж гальмувати цей процес. Тобто необхідно враховувати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, виходячи з того, як співвідносяться між собою ці фактори і якою мірою це співвідношення сприяє виникненню в суб'єкта рушійних суперечностей, що реалізуються в різних **формах прояву** саморозвитку [4, с. 90].

Таблиця 1

Основні форми саморозвитку

Форма	Зміст
Самоствердження	Специфічна діяльність у рамках саморозвитку з виявлення підтвердження своїх певних якостей особистості, рис характеру, способів поведінки й діяльності.
Самовдосконалення	Людина самостійно прагне бути краще, прагне до певного ідеалу, набуває ті риси та якості особистості, яких у неї поки немає, опановує тими видами діяльності, якими вона не володіла.
Самоактуалізація	Є вищою формою саморозвитку та включає в себе певною мірою дві попередні форми, особливо форму самовдосконалення, маючи багато в чому з нею спільні цілі й мотиви.
Саморозкриття	Умова формування в людини внутрішнього локусу оцінки, усвідомлення й реконструкції Я-концепції або самостійності.

Функція саморозвитку включає в себе: вдосконалення, збагачення знань; розвиток світогляду; розвиток мотивів творчої діяльності; розвиток стійких моральних якостей особистості; розвиток сучасного стилю мислення; розвиток культури емоцій, саморегуляції діяльності.

В умовах карантинних заходів самореалізація виступає як рушійна сила розвитку особистості та її адаптації до умов сучасності. Вимушена ізоляція для більшості людей виявилася фактором дезадаптації та стресових станів. Поведінка людей в ситуації пандемії демонструє різноманітні, іноді протилежні, підходи і види [5, с. 27]. Їх ставлення до карантину може бути активним або пасивним, оптимістичним чи песимістичним, гуманістичним або байдужим, вони виявлять при цьому позитивне чи негативне мислення.

На нашу думку, саме вимушена ізоляція виступає умовою та поштовхом до самореалізації особистості на всіх рівнях її потреб. Саморозвиток як процесуальна сторона під час кризових ситуацій може розглядатися як пріоритетна зміна глибини цілісного особистісно-діяльнісного стану людини, у ході якого вона саморозкривається, оновлюється та вдосконалюється її духовна сутність: розширюється сфера відносин з різними сторонами життя і, в остаточному підсумку, досягаються вищі плани буття. Це можливо тільки в результаті глибинної, сутнісної роботи зі своєю особистістю, тобто осмислення цілей свого життя, а потім їхнє означення через розвиток якісних, основних засад власної особистості та індивідуальності [6, с. 101]. Під час карантинних заходів особистість повинна активно займатися самоосвітою та саморозвитком, оволодіти здібностями до самонавчання і самовиховання, щоб вийти із умов ізоляції сильнішою духовно, душевно та тілесно.

Висновок. Отже, саморозвиток особистості – одна із центральних проблем доволі широкого кола проблематики формування та розвитку особистості. Прояви активності особистості в процесі творення власного життя, усвідомлене проектування перспективи життєвого руху є одними із провідних умов психологічного здоров'я і благополуччя сучасної людини. Саме в період вимушених карантинних заходів саморозвиток є безперервним процесом, у якому під впливом зовнішніх факторів, за рахунок внутрішніх психологічних ресурсів ставляться та досягаються конкретні цілі шляхом трансформування власної діяльності. Перспективами подальшого дослі-

дження даної проблеми є те, що самореалізація виступає як фактор становлення особистості загалом. Можна зазначити, що спалах все-світньої пандемії вкладе дуже багато змін не тільки в суспільне, політичне, економічне життя країн, а відіб'ється в особистості кожної сучасної людини.

Література

1. Колісник О.П. Духовний саморозвиток особистості: навч. посіб. / О.П. Колісник. – Київ, 2006. – 250 с.
2. Маралов В.Г. Психология самопознания и саморазвития: метод. реком. / В.Г. Маралов. – Москва: Издательский центр «Академия», 2002. – 256 с.
3. Мерзлякова О.М. Самореалізація особистості: навч. посіб. / О.М. Мерзлякова. – Київ, 2007. – 294 с.
4. Рибалка В.В. Психологічна профілактика і гігієна особистості у протидії пандемії COVID-19: методич. посіб. / В.В. Рибалка. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. – 123 с.
5. Чепелева Н.В. Психологія саморозвитку особистості: метод. посіб. / Н.В. Чепелева. – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2016. – 284 с.

К. В. Кирпа,

студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. М. Шимко,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціальної педагогіки

і соціальної роботи КДПУ

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається проблема розвитку творчих здібностей учнів сучасної початкової школи. Визначено сутність основних понять творчості та творчих здібностей, способи їх подальшого розвитку в молодших школярів. Визначено шляхи впровадження вправ і завдань різного характеру в навчально-виховний процес.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, формування, особистість, молодший школяр.

Розвиток творчості і творчих здібностей учнів хвилював у різні часи не тільки відомих педагогів, але й дослідників, мислителів, філософів, науковців. Якщо говорити про творчість дитини, слід наголосити, що учні найчастіше не створюють щось зовсім нове, але створення, відкриття суб'єктивно нового для дитини вже є проявом творчості. Творчість є одним із засобів підвищення емоційного тону особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне – актуалізації позитивної гами переживань, яка супроводжує ефективну працю, переживання радості від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі й творчих здібностях.

Розвиток творчості в учнів є важливим не лише тому, що завданням сучасної освіти є формування творчої особистості, а й тому, що людина, яка вміє творчо мислити, в нестандартних ситуаціях завжди знайде вихід, такій людині буде легше адаптуватися в житті.

Сучасний навчально-виховний процес спрямований на виховання учня – суб'єкта культури та власної життєтворчості. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити формування творчих здібностей, духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтву творити себе та своє життя.

Творчість визначається як діяльність людини, яка створює нові матеріальні й духовні цінності, що мають новизну та суспільну значущість, тобто в результаті творчості створюється щось нове, до цього ще не існуюче.

Творчість – це процес створення суб'єктивно нового, заснованого на здатності породжувати оригінальні ідеї та використовувати нестандартні способи діяльності.

Продукти творчості – це не лише матеріальні продукти – будівлі, машини тощо, але й нові думки, ідеї, рішення, які можуть і не знайти відразу ж матеріального втілення. Іншими словами, творчість – це створення нового в різних планах і масштабах [4, с. 57].

Творчість характеризується як вища форма діяльності особи, що вимагає тривалої підготовки, ерудиції й інтелектуальних здібнос-

тей. Творчість є основою людського життя, джерелом усіх матеріальних і духовних благ.

Очевидно, що поняття, яке ми розглядаємо, тісним чином пов'язане з «творчою діяльністю». Під творчою діяльністю ми розуміємо таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове, – чи предмет зовнішнього світу або побудова мислення, що приводить до нових знань про світ, або відчуття, що відображає нове відношення до дійсності.

Якщо уважно розглядати поведінку людини, її діяльність у будь-якій галузі, то можна виділити два основні види вчинків. Одні дії людини можна назвати відтворюючими або репродуктивними. Такий вид діяльності тісно пов'язаний з нашою пам'яттю і його суть полягає в тому, що людина відтворює або повторює вже раніше створені та вироблені прийоми поведінки і дії.

Окрім репродуктивної діяльності, в поведінці людини наявна творча діяльність, результатом якої є не відтворення вражень, що були в її досвіді або діях, а створення нових образів або дій. У основі цього виду діяльності лежать творчі здібності.

Поняття «творчі здібності» є похідним від більш ширшого поняття – «здібності». У філософському трактуванні *здібності* – це індивідуальні особливості особистості, які є суб'єктивними умовами успішного перебігу певного виду діяльності. Їх не можна зводити лише до наявних у людини знань, умінь і навичок. Здібності виявляються, передусім, у швидкості, глибині, міцності оволодіння способами та прийомами певної діяльності, є внутрішніми психологічними регуляторами, які зумовлюють можливість їх набуття [5, с. 249].

У психологічному трактуванні *здібності* визначаються як «...індивідуально-психологічні особливості людини, що проявляються в діяльності і є умовою її успішного виконання. Від здібностей залежить успішність здобування знань, навичок і вмінь, але самі вони з наявними знаннями, навичками і вміннями не ототожнюються» [3, с. 141].

У педагогічному трактуванні *здібності* розглядаються як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» [1, с. 135].

Отже, здібності – це індивідуальні психічні властивості людини, що безпосередньо впливають на ефективність діяльності, але не є її результативною складовою. Здібності як каталізatori, «...відповідають за успішне виконання певних видів діяльності; особливості, які не можна звести до наявних знань, умінь і навичок, але за їхньою допомогою можна пояснити легкість і швидкість оволодіння знаннями і навичками».

Сьогодні необхідно не просто завантажувати дітей горами знань, а формувати в особистості ключові компетентності для майбутнього успіху в житті, бути конкурентоспроможними в сучасному суспільстві. Саме таку мету ставить перед учителем Нова українська школа. Концепція якої – це свого роду програма нововведень до середньої освіти в державі, яка має за мету змінити підхід учителів до навчання учнів, а з самих дітей зробити не стільки «знаючих», скільки «думаючих» громадян.

Одним з основних принципів навчання є індивідуальний підхід до дитини, який передбачає глибоке вивчення особистості дитини, в тому числі особливостей її психічного розвитку. Підсумком цієї копіткої праці є психолого-педагогічна характеристика школяра, що відображає розуміння педагогом особливостей його індивідуального розвитку, особистісних характеристик, особливостей пізнавальної, емоційної та вольової сфери. Ґрунтовно, адекватно представлена характеристика дає можливість педагогу визначити правильний підхід, спланувати педагогічну роботу з метою продуктивного процесу навчання та взаємодії. Концепцією загальної середньої освіти визначено головні ознаки особистісно зорієнтованого навчання: багатоваріантність методик, уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності й гідності дитячої особистості, максимальне врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, диференціація навчання. Під впливом навчання в молодших школярів відбувається розвиток теоретичного мислення, освоєння таких психічних процесів, як: аналіз, порівняння об'єктів, узагальнення істотних ознак і відкидан-

ня неістотних. Окрім того, систематичне навчання сприяє розвитку довільності психічних процесів, плануванню, самоконтролю, самооцінці власних дій [5, с. 4, 19].

З психологічної точки зору молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці дитина вперше усвідомлює відношення між нею та навколишніми, починає розбиратися в громадських мотивах поведінки, моральних оцінках, значущості конфліктних ситуацій, тобто в цьому віці формування особистості набуває свідомої фази.

Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою зануритися в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання певної проблеми. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвинутою пам'яттю та виявляє значну самостійність у думках і поведінці.

Вік від 6 до 7 років вважається у віковій психології надзвичайно важливим у плані появи психологічних новоутворень, що дозволяють дитині перейти на новий етап вікового розвитку, тобто стати молодшим школярем, оволодіти новим видом провідної діяльності – навчанням.

Молодші школярі велику частину своєї активної діяльності здійснюють за допомогою уяви. Їх ігри – плід буйної роботи фантазії, вони з захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою також є творча уява. Коли в процесі навчання діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при загальному недоліку життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходять уява.

Слід зазначити, що для школяра взагалі характерно пізнавальне ставлення до світу. Така цікава спрямованість має об'єктивну доцільність. Інтерес до всього розширює життєвий досвід дитини, знайомить її з різними видами діяльності, активізує її різні здібності. Діти, на відміну від дорослих, здатні виявляти себе в художній діяль-

ності. Вони з задоволенням виступають на сцені, беруть участь у концертах, конкурсах, виставках і вікторинах.

Розвиток творчих здібностей учнів – це справа не одного дня, тижня чи місяця, а результат наполегливої і систематичної праці впродовж року, терміну навчання в школі, всього життя. Потрібно розглядати кожного учня, як окрему особистість з її поглядами, переконаннями, почуттями. Формування творчої особистості засобами художньої літератури (тобто на уроках читання) насамперед передбачає:

- систематичне розв'язування на уроці різноманітних творчих завдань;

- урахування вікових особливостей учнів;
- залучення до роботи на уроці всіх учнів;
- використання різних засобів, підходів до учня;
- проблемний підхід до вивчення творів.

Засобами формування творчих здібностей є інтерактивні методи навчання. Інтегровані уроки, уроки-ігри, уроки-подорожі, театралізовані уроки (інсценування казок, оповідань). Для того, щоб розвинути творчу особистість, по-перше, необхідно розв'язати цілу низку завдань, які ставить перед собою педагог:

- виробляти навички ефективного спілкування;
- виробляти вміння творчо працювати, вирішувати різноманітні проблеми;
- сформувати бачення самого себе у взаємозалежності з іншими;
- формувати в учнів розвинуте критичне мислення, здатність виробляти власну точку зору та поважати точку зору інших.

На уроках придуть на допомогу такі інтерактивні форми навчання: «мікрофон», робота в парах, малих групах, «ротаційні трійки», «діалог», «синтез думок», «пошук інформації», «спільний проект», «мозковий штурм», вправа «Асоціативний куш», вправа «Очікування»; також інсценізація, що розвиває пам'ять, творчу уяву, креативне мислення, мову, мовлення, вміння спілкуватися, самостійність [2, с. 3-8].

У своїй діяльності вчитель має віддавати перевагу методам і завданням, які викликають найбільший інтерес в учнів:

- проблемний метод навчання;
- завдання для розвитку творчої уяви, зв'язку з прочитаним (вигадування нового закінчення оповідання або його продовження; складання загадок до прочитаного; малювання словесних картин, портретів);

- ігри різного характеру (кресворди; літературні вікторини; «Про кого йдеться?», «З яких оповідань взяті ці слова?», «Відгадай героя»; літературно-лицарські турніри; інтелектуальні ігри на підсумкових уроках – «Брейн-ринг», «Щасливий випадок», «Останній герой»).

Дуже важливо постійно поповнювати арсенал методів, намагатися урізноманітнювати їх використання на окремих етапах. Адже під впливом усіх цих умов в учнів поступово формується пізнавальний інтерес, у якому переплітаються інтелектуальні, вольові й емоційні компоненти.

Творча особистість повинна вміти творчо мислити, спілкуватися; здійснювати творчий пошук, активізувати свою діяльність.

Враження шкільного дитинства відкладаються в пам'яті на все життя та впливають на подальший розвиток дитини. В емоційному сприйнятті дитинства зароджуються витoki майбутньої творчої особистості. Тому, залучаючи дітей до творчості, створюючи постійно «ситуацію успіху», поважаючи дитину, ми в змозі виховати творчо працюючу особистість.

Отже, формування творчих здібностей особистості – це тривалий і складний процес, що потребує відповідних зусиль, як з боку вчителя, так і з боку учнів. Даний процес буде ефективним, якщо в навчанні учнів початкової школи будуть систематично використовуватися інтерактивні вправи та завдання, які сприяють не тільки урізноманітненню процесу навчання, а й у безпосередньому формуванні моральних якостей особистості.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ, 1997. – 376 с.

2. Парфіло Н.С. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках читання шляхом впровадження інноваційних та здоров'язберігаючих освітніх технологій / Н.С. Парфіло // Початкова школа. – 2015. – №2. – С.3-8.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
4. Солодухова О.Г. Проблема структури особистості в психології. / О.Г. Солодухова // Психологія на перетині тисячоліть: зб. наук. праць учасників П'ятих Костюківських читань. – Київ: Гнозис, 1998.
5. Степанець Н. Забезпечення безперервності початкової освіти в умовах упровадження нових стандартів та особистісно зорієнтованого навчання / Н. Степанець. – Миколаїв: Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2013. – 56 с.

С. В. Козаченко,
вчитель фізичної культури КЗШ №93,
спеціаліст II кваліфікаційної категорії

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ УМІНЬ І НАВИЧОК САМОСТІЙНО ЗАЙМАТИСЯ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

У статті аналізується необхідність формування в учнів умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами.

Ключові слова: фізична культура, самоконтроль, фізкультурно-оздоровча діяльність, самостійні заняття, мотивація інтересу, рухова активність.

Постановка проблеми. Роль спорту і фізичної культури на сучасному етапі розвитку суспільства зростає, набуває якісно нового значення. Це пояснюється підвищенням їх соціальної значущості та перетворенням у самостійну ланку економічного і політичного життя нашої країни, коли фізична культура стає об'єднуючою силою й елементом національної ідеї. Особлива увага сьогодні надається розвитку фізкультурно-оздоровчій і спортивно-масовій роботі з різними категоріями населення, а особливо з дітьми і молоддю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою вивчення позитивного ставлення учнів до занять фізичною культурою та спортом присвятили свої праці відомі вчені В. Арєф'єв, Б. Ведмеденко,

Є. Жуковський, А. Пуни, Б. Шиян та інші. Автори детально висвітлюють проблеми фізичного виховання учнів і формування в них позитивного ставлення до занять фізичною культурою та спортом.

Однак до цього часу не існує чітко сформульованої теорії формування в учнів у процесі навчання вмій і навичок самостійно займатися фізичними вправами.

Мета статті – визначення умов формування у здобувачів освіти усвідомленої потреби в регулярних заняттях фізичною культурою.

Виклад основного матеріалу. У формуванні потреби у фізичному вдосконаленні важливу роль відіграють такі чинники, як: підвищення престижності та суспільної значущості занять фізичною культурою і спортом; оптимальне поєднання процесів залучення здобувачів освіти в практичні заняття та розширення, поглиблення їх знань про цінності засобів фізичної культури і спорту; збагачення змісту самих занять цікавими, емоційними формами й методами їх проведення; наближення занять до місць проживання; вдосконалення форм і спрямованості пропаганди фізичної культури та спорту тощо.

Людина, що має усвідомлену потребу в заняттях фізичною культурою і спортом, практично завжди сама знайде можливість по займатися, на відміну від того, хто не має її і кого треба кожного разу «привертати», «організовувати», «залучати», створювати особливі умови, що вкрай неефективно.

Самостійна фізкультурно-оздоровча діяльність, наголошує Є. Жуковський, – це самостійне виконання людиною фізичних вправ із метою покращення здоров'я, підвищення працездатності, загартування та лікування, виховання фізичних і вольових якостей [3, с. 9]. Це процес, у якому учень, знаючи кінцеву мету, сам ставить собі завдання, сам добирає необхідні засоби та способи дій, сам контролює їх виконання.

Основні види самостійних занять: ранкова гімнастика, фізкультпауза, домашні завдання з фізичної культури, біг, загартування тощо.

Основні засоби самостійних занять – загально розвивальні вправи: гімнастичні (для м'язів рук та ніг, тулуба та шиї), легкоатле-

тичні (ходьба, стрибки, біг), різні вправи спортивного характеру (плавання, катання на ковзанах, ходьба на лижах).

Одним із найважливіших напрямів реалізації державної політики у сфері фізичної культури є фізичне виховання в середній школі. Б. Шиян наголошував, що фізичне виховання в нашій державі є невід'ємною частиною національної системи освіти, важливим компонентом гуманітарного виховання, формування патріотичних почуттів, фізичного та морального здоров'я, вдосконалення фізичної і психологічної підготовки школярів до активного життя та професійної діяльності [6, с. 68].

Останнім часом рухова активність дітей поступово знижується. У зв'язку інтенсифікацією процесу навчання підвищується рівень розумового навантаження на нервово-емоційну сферу учнів.

Центральним компонентом системи формування потреби у здобувачів освіти є її мета. При цьому мета виступає як ідеальний результат процесу формування потреби.

Метою теоретичної моделі є вдосконалення педагогічного процесу формування у здобувачів освіти потреби до регулярних занять фізичною культурою.

На думку Б. Ведмеденко, досягнення поставленої мети можливе при вирішенні таких основних задач:

- озброєння учнів знаннями, уміннями та навичками для самостійної побудови занять;
- стимулювання освітньо-пізнавальної активності учнів, формування в них потреби в самоосвіті, саморозвитку та самовдосконаленні;
- підвищення ролі самостійних занять учнів в урочній і позаурочній час [1, с. 127].

Також важливе значення в досягненні мети має вживання педагогом активних організаційних форм на уроках і в позаурочній час, різноманітність способів і методів організації та навчання здобувачів освіти на заняттях, а також наявність необхідного мінімуму устаткування й інвентарю для занять. А це можливо лише при вклю-

ченості в роботу з формування потреби у здобувачів освіти не тільки вчителів фізкультури, але й учителів-предметників, адміністрації, лікарів, батьків.

Г. Ковальчук та В. Присакар зазначають, що розвиток фізичного «Я» розуміється як вдосконалення фізичних якостей особистості [4, с. 312]. Реалізуючи потребу в русі, діти прагнуть рухливих ігор і розваг, спільної діяльності, задовольняючи потребу в спілкуванні та самоутвердженні. Сила мотиву дружньої солідарності ще невелика. Це обумовлено, як зазначає О. Горбенко, індивідуальним досвідом провідної діяльності попереднього вікового етапу здобувачів освіти, який не володів «багатством міжособистісних відносин і відрізнявся значною самостійністю і незалежністю» [2, с. 8]. Діти постійно створюють такі ситуації, щоб можна було порівнювати свої і чужі результати, задовольняючи потребу в досягненні успіху, визнанні своєї значущості серед однолітків.

Позитивні емоції, що виникають у процесі рухової активності, як психологічний механізм безпосереднього переживання та ставлення до них, дозволяють зменшити дефіцит «емоційної свободи», збагатити позитивні емоції, викликані процесом учбової діяльності, підпорядкованої певним дисциплінарним і поведінковим нормам.

У дитячому віці емоції відіграють домінуючу роль у загальній структурі діяльності. Розвиток емоцій пов'язаний, з одного боку, з якісними трансформаціями особових утворень (мотиваційної сфери) і, з іншого боку, з динамікою інтелектуальних функцій. На зміну мимовільності та нестійкості приходять стабільні емоційні відносини й відчуття, які визначають систему етичних, естетичних та інших цінностей дитини. Детермінуються її досвідом, засвоєнням соціальних норм і правил.

Розвиток мотиваційної сфери визначає характер формування конкретних рис і якостей особистості. У процесі різних видів діяльності, пов'язаних із задоволенням певних потреб, діти проявляють відповідальність і свободу, самоповагу та пошану до інших, чесність і сумлінність тощо. Радість пізнання, власну творчість перетворюють

цікавість в допитливість, непосидючість у фізичні якості, які конкретизуються на певних видах діяльності.

Мотивація учбово-фізкультурної діяльності витікає з різних потреб, які А. Пуні розділив на три групи: потреба в русі, потреба виконання обов'язків учнів і потреба в спортивній діяльності [5, с. 66].

Потреба в русі є базовою, вродженою потребою людини і тварин. У різних індивідів ця потреба виражена по-різному, що залежить як від генетичних, так і соціальних чинників. З віком потреба в руховій активності змінюється.

Звідси слідус висновок про необхідність дослідження педагогічних умов навчання фізичної культури учнів початкових класів:

- здійснення роботи з формування у здобувачів освіти позитивного ставлення до занять фізичною культурою;
- посилення уваги до теоретичного компоненту змісту фізичної освіти;
- використання активних організаційних форм і методів навчання;
- розробка моделі процесу формування у молодших школярів індивідуальних і вікових особливостей;
- забезпечення відповідним навчально-методичним і матеріально-технічним оснащенням для занять фізичною культурою.

Таким чином, можна підсумувати, що, не дивлячись на велику кількість наукових і методичних робіт з фізичної культури і спорту, резерви пошуку шляхів підвищення потреби та мотивації інтересу здобувачів освіти до занять фізичною культурою та формування здорового способу життя далеко не вичерпані. У даний час оптимізація педагогічних умов навчання у фізичній культурі може виявитися найвагомим резервом в справі залучення та формування стійкого інтересу до занять фізичною культурою. Це, у свою чергу, обумовить зміцнення здоров'я дітей і підлітків, поліпшить їх фізичний розвиток, підготує до трудової діяльності та виховає здорову звичку до самостійних занять фізичною культурою протягом усього життя.

Висновки. Для зміцнення здоров'я підростаючого покоління необхідно виховати здорову звичку до самостійних занять фізичною культурою протягом усього життя. Важливе місце в загальній системі заходів з оздоровлення населення посідає діяльність закладів освіти, спрямована на фізичний розвиток і фізичну підготовку здобувачів освіти.

Залучення дітей до практичних занять, де можна пережити радість руху, спілкування на власному досвіді, що є для кожної дитини найважливішою умовою формування потреб. Лише в процесі особистих занять фізичною культурою та спортом відбувається перехід розуміння їх доцільності в переконаність у їх необхідності, засвоєння та закріплення позитивних емоцій, вироблення звички, що в комплексі забезпечує формування стійкої потреби.

Література

1. Ведмеденко Б.Ф. Виховання в учнів звички займатися фізичною культурою і спортом // Б.Ф. Ведмеденко // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. (6). – С. 109-133.
2. Горбенко О. Фізична культура як цінність українського суспільства / О. Горбенко // Молода спортивна наука України. – Львів: ЛДІФК, 2000. – Вип. 4. – С. 7-9.
3. Жуковський Є.І. Самостійна фізкультурно-оздоровча діяльність школярів (інструктивно-методичні матеріали) / Є.І. Жуковський. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 44 с.
4. Ковальчук Г.П. Педагогіка фізичної культури: навч. посіб. / Г.П. Ковальчук, В.В. Присакар. – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2012. – 424 с.
5. Пуни А.Ц. Очерки психології спорту / А.Ц. Пуни. – Москва: Наука, 1959. – 148 с.
6. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: навчальна книга / Б.М. Шиян. – Тернопіль: Богдан, 2001. – Ч. 2., Т. 1. – 272 с.

Н. Г. Крюк,
вчитель початкових класів КЗШ №125,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається проблема співпраці педагогів з батьками здобувачів освіти в контексті нової української школи.

Ключові слова: нова українська школа, батьки, здобувачі освіти.

Постановка проблеми. У Законі України «Про освіту» визначено, що батьки здобувачів освіти зобов'язані: виховувати у дітей повагу до гідності, прав, свобод і законних інтересів людини, законів та етичних норм, відповідальне ставлення до власного здоров'я, здоров'я оточуючих і довкілля; сприяти виконанню дитиною освітньої програми та досягненню дитиною передбачених нею результатів навчання; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства [1].

А для цього в основу національного виховання мають бути покладені такі чинники: принцип єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь, організація родинного виховання й освіти як важливої ланки виховного процесу, забезпечення діяльності педагогічного всеобучу батьків.

Актуальність проблеми створення ефективної системи педагогічного впливу на сім'ю обумовлена орієнтацією сучасної теорії і практики на гуманізацію виховного процесу в сім'ї, де дитина має почуватися найбільш захищеною.

Мета статті – розкрити нові форми роботи класовода з батьками здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових компонентів Концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, яка ґрунтується на взаємодії між здобувачем освіти, учителем і батьками. В основі педагогіки партнерства знаходяться: спілкування, взаємодія та співпраця між учасниками освітнього процесу [2].

Кожен учитель мріє виховати у своїх вихованців любов до своєї Батьківщини, відданість ідеалам України, повагу до людей праці, пристрасне бажання бути корисним у суспільстві. Вирішувати ці складні завдання заклад загальної середньої освіти може тільки в єдності з батьками та громадськістю.

Працюючи в школі в умовах НУШ, ми переконалися, що не знаючи учнів і їх батьків, не створивши дружного колективу, неможливо вирішувати завдання навчання та виховання дітей.

Виходячи з того, що здобувачі освіти, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, вони одночасно є відповідальними за кінцевий результат.

Основними вихователями молодших школярів є вчителі та батьки. Тому ефективність виховної роботи педагога багато в чому залежить від його вміння працювати з батьками здобувачів освіти, знаходити з ними спільну мову, спиратися на їх допомогу та підтримку, використовувати різні форми зв'язку з ними.

Дуже важливо для вчителя, який буде працювати з першокласниками, знайомитися з ними ще в дитячому садку за рік до їх вступу до школи.

Перш, ніж познайомитися з дітьми, потрібно вивчити склад батьків у класі, їх професії, освітній рівень, улюблені справи поза роботою, ступенем зайнятості кожного в родині. Важливо до початку навчального року ознайомитися з короткими характеристиками, які дали батьки своїм дітям.

Основні шляхи співпраці з батьками здобувачів освіти: залучення їх до освітнього процесу, переваги співпраці вчителя та батьків, нетрадиційні форми роботи з батьками.

Плануючи виховну роботу класом, потрібно враховувати готовність батьків допомогти класу й тому знаходити кожному справу, до якої вони будуть ставитися з повагою, та враховуючи їх потенційні можливості.

Працюючи з батьками здобувачів освіти можна використовувати найрізноманітні форми роботи: лекції, бесіди (групові та індиві-

дуальні), батьківські збори, відкриті уроки для батьків. Корисними можуть бути також рекомендації з педагогічної самоосвіти, залучення батьків до громадської роботи в класі, консультації, демонстрація відеофільмів на педагогічні теми та їх обговорення, відвідування сімей здобувачів освіти.

Але ми живемо в XXI столітті, де змінилося суспільство, змінилися діти, змінилися і батьки. Батькам не цікаві нудні зустрічі в класній кімнаті. Вони молоді, активні, прагнуть різнобічних знань, їх цікавить розвиток дітей. Саме тому вчитель початкових класів повинен виступати в новій ролі – ролі фасилітатора та тьютора.

Батьківські збори – одна з найбільш ефективних форм підвищення педагогічної культури батьків.

Це характеризується тим, що батьки здобувачів освіти особливо потребують удосконалення педагогічних навиків. Батьки з задоволенням йдуть до школи та допомагають учителю.

Для створення ефективної системи навчання батьків здобувачів освіти варто позбутися застарілих поглядів і штампів у його організації. Доцільно урізноманітнювати як організаційні форми, так і методи навчання. Зокрема, досить ефективними з них є такі, як: тренінги, дискусії, рольові ігри, сімейні вечори, батьківські клуби, вечори творчих родин. Збагачення форм і методів навчання зацікавить батьків, позитивно впливатиме на якість та ефективність педагогічної освіти.

І. Оніщенко зазначає, що потужний потенціал у навчанні батьків має кейс-технологія, метою та завданнями якої є:

- формування у батьків навичок продуктивної взаємодії з дітьми;
- формування здатності та компетенцій, які необхідні для толерантного спілкування з дітьми [4, с. 5].

Формою роботи за кейс-технологією також є тренінг.

Нова українська школа визначає тренінг як можливість ефективної взаємодії класовода й батьків, продуктивна форма їхнього спілкування [3]. Батьки є активними учасниками процесу навчання під час тренінгового заняття, тому вони можуть ділитися знаннями і

досвідом, разом ухвалити оптимальне рішення, а також обмінюватися між собою інформацією про проблеми, які виникають у процесі виховання дітей.

Актуальним сьогодні є створення батьківського клубу. Програму його діяльності розробляють класовод спільно з головою батьківського комітету класу, практичним психологом, соціальним педагогом з урахуванням контингенту учнів класу та їхніх батьків.

Батькам здобувачів освіти потрібно нагадувати, що вони йдуть в школу за педагогічними знаннями, щоб успішно виховувати дітей, а не для того, щоб обговорювати, хто в класі поганий, а хто хороший.

Форми організації роботи з батьками різноманітні: лекції, семінари, практикуми, конференції для батьків.

Цікавою формою роботи з батьками здобувачів освіти є збори-практикум на тему: «Чим зайняти дітей під час дозвілля?».

При його підготовці можна попросити батьків прийти на збори з тими виробами, які виготовлять діти під керівництвом батьків. На батьківські збори батьки приносять папки, коробки, в яких лежать дитячі вироби, які розміщуються на заздалегідь приготовані в класі столи.

Для батьків важливо показати вміння своїх дітей щось творити, а також переїняти досвід інших. Під час зборів батьки розповідають і показують, як вони вчать дітей виготовляти ті чи інші вироби (наприклад, кораблики, літаючі моделі, будиночки з паперу та картону). Саме в такій спільній роботі й проявляється педагогіка співробітництва.

Пошук розв'язань в умовній проблемній ситуації можна здійснити за допомогою ділової гри, яку застосовують як метод активного навчання її учасників з метою вироблення в них навичок ухвалення рішень у нестандартних ситуаціях. Батьки здобувачів освіти охоче беруть участь у дискусіях з різних тем, бо це – форма колективного обговорення, мета якої: виявити істину через зіставлення різних поглядів, правильне розв'язання проблеми.

Педагогічні практикуми – це форма вироблення у батьків педагогічних умінь щодо виховання дітей, ефективного розв'язання будь-яких педагогічних ситуацій, своєрідне тренування педагогічного мислення батьків-вихователів.

Під час педагогічного практикуму вчитель пропонує знайти вихід із певної конфліктної ситуації, що може скластися у взаєминах батьків і дітей, батьків і школи тощо, пояснити свою позицію в певній непередбачуваній ситуації, що реально виникла. Ситуації можна брати як з наукової літератури, так і з власного педагогічного досвіду.

З метою вироблення спільних дій учителів, батьків здобувачів освіти, узгодження чи визначення своїх позицій доцільно проводити зустрічі за «круглим столом». Такі зустрічі дають змогу розширити виховний кругозір не тільки батьків, але й самих учителів. Вони розвивають педагогічне мислення, почуття належності до спільного пошуку правильних шляхів, форм і методів виховання. Упродовж навчального року варто влаштовувати одну-дві такі зустрічі.

Чи не кожна дитину вчитель може похвалити. Уявіть собі маму, яка йде до нас за допомогою, а уходить із важким почуттям: у дитини все погано. Та й сказано це при всіх. Вона втрачає віру в свої можливості виховання дитини, втрачає віру в педагогічні здібності вчителя, ображається на нього. Від таких зборів страждають всі: батьки, діти, вчителі.

Тільки в індивідуальних бесідах можна говорити батькам про невдачі їхніх дітей у навчанні, про важкі риси характеру, про погані вчинки. Слова вчителя повинні звучати не як скарга, а як порада батькам, що можна й що потрібно зробити, щоб виправити становище, як і чим допомогти дитині. Вчитель повинен частіше зустрічатися з тими батьками, у яких в даний момент щось не гаразд з дітьми. Сім'я і вчитель повинні підходити до дитини з єдиними вимогами. А щоб батьки здобувачів освіти підтримували вимоги вчителя, він повинен мати авторитет в кожній родині. Тільки добра допомога, тільки терпіння дають потрібний результат.

Висновки. Високі вимоги пред'являються сьогодні до вчителя, до результатів його праці з навчання та виховання дітей. Виховання підростаючого покоління – справа всього суспільства, але, перш за все, – це справа батьків і вчителів. Нові форми роботи сприяють виробленню у батьків здобувачів освіти сучасних поглядів на вихо-

вання дитини як складний і динамічний процес взаємодії дорослого та дитини, опанування конкретних методів і прийомів педагогічного спілкування, доброзичливого ставлення до дітей, серйозного й сумлінного виконання своїх обов'язків.

Література

1. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст.380): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.12.2019).
2. Концепція Нової української школи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf5> (дата звернення: 9.02.2020).
3. Нова українська школа: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/NEW-SCHOOL.pdf> (дата звернення: 13.03.2020).
4. Якщо батьки – партнери. Сучасні форми роботи з батьками першокласників / авт.-упоряд. І.В. Оніщенко. – Харків: Основа, 2018. – 141 с. – (Серія «Нова українська школа»).

Л. Г. Кузьміна,

*учитель початкових класів КЗШ № 121,
спеціаліст першої категорії*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається питання формування соціальної відповідальності молодших школярів у процесі навчання в умовах нової української школи.

Ключові слова: відповідальність, соціалізація, нова українська школа.

Постановка проблеми. Наша держава прагне до того, щоби якомога швидше та надійніше адаптувати свого громадянина з оновленими особистісними якостями до плідного самостійного життя. Саме це має на меті концепція реформи Нової української школи.

У Концепції наголошується: «Пріоритетне значення в розбудові нової школи має завдання щодо формування в учнів системи

загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне розмаїття, повага до рідної мови й культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність). Крім того, підкреслюється гострота проблем формування таких особистісних якостей, як: дисциплінованість, працьовитість, сумлінність, бережливе ставлення до всіх видів власності, здатність репрезентувати власну поведінку відповідно до норм демократичного суспільства. Ці особистісні якості найповніше втілені у понятті «відповідальність». Соціальна відповідальність як інтегральна характеристика особистості та формування почуття відповідальності має стати одним із нагальних завдань сучасного інституту освіти [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування почуття відповідальності розглядається сучасними педагогами в різних аспектах: виховання в школярів відповідального ставлення до навчання досліджувались В. Сухомлинським, А. Макаренком, К. Гаджиєвим, П. Блонським, С. Соловейчиком; виховання відповідальності школярів у діяльності шкільного колективу досліджувалось у роботах Т. Веретенко, М. Левківського, Ю. Тамбовкіна, Н. Тенити ін.

Центральним в освіті має бути виховання в учнів *відповідальності* за себе, за добробут нашої країни [7, с 19].

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури виявив, що точного визначення відповідальності не вдасться знайти, адже це поняття є інтегральним та розглядається в різних аспектах: філософському, психологічному та, відповідно, педагогічному [5].

Деякі автори визначають почуття відповідальності як соціальну настанову особистості на добровільне прийняття необхідних суспільних вимог і зобов'язань, схильність дотримуватися загальноприйнятих у певному суспільстві соціальних норм, виконувати рольові обов'язки та готовність відповідати за свої дії (О. Анісімов, К. Муздибаєв, А. Ореховський).

У наукових джерелах знаходимо: *соціальна відповідальність* – термін, що має двояке значення. З однієї сторони, це дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм. З іншої (у випадках безвідповідальної поведінки, що не відповідає вимогам норм чи порушує суспільний порядок) соціальна відповідальність особи полягає в тому, що вона зобов'язується нести доповнюючий обов'язок особистого чи майнового характеру. Це обов'язок особи оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у випадку порушення їх – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання (Л. Білецька).

Відповідальність слід розглядати в динаміці розвитку:

- 1) від колективної до індивідуальної;
- 2) від зовнішньої до внутрішньої (усвідомленої, особистісної);
- 3) перехід від відповідальності за минуле до відповідальності за майбутнє;
- 4) зміна у часі самого суб'єкта поведінки [6].

Однак конкретно цей аспект залишається недостатньо вивченим.

Для дітей цього віку почуття відповідальності визначається такими основними ознаками:

- уміння об'єктивно оцінювати власну роботу та вчинки, а також роботу й учинки своїх товаришів;
- бажання поділитися своїми успіхами та невдачами з однокласниками, співчувати їм в разі невдач і радіти їх успіхам;
- готовність і прагнення брати на себе відповідальність за виконання справ;
- активність, старанність під час виконання обов'язків.

Формування відповідальності є дуже складним тривалим процесом. Він починається з того моменту, коли дитина прагне бути самостійною. Якщо виходити з того, що самостійність – це активна практична самодіяльність особистості, то в дитини виникає потреба у визначенні суті своєї діяльності та шляхів її досягнення. Відтак, на нашу думку, поряд із самостійністю виховується й упевненість у сво-

їх силах, що є однією зі складових передумов відповідальності. Уміння дитини правильно зробити власний вибір, свідчить про сформованість самозбереження та самореалізацію особистості, спонукає до регуляції та відповідального ставлення до своєї поведінки [4].

Відповідальне ставлення до навчання характеризується глибоко усвідомленою та внутрішньо вмотивованою готовністю до діяльності, спрямованою на виконання свого особистісного та громадянського обов'язку в навчанні. Воно тісно пов'язане з інтересами людини, її мотивами, здібностями, світосприйманням, емоціями тощо. Формування відповідального ставлення до навчання є одним з аспектів морального виховання дітей, оскільки будь-який вид діяльності, в тому числі й навчання, містить моральний компонент, який ототожнюється зі ставленням людини до цієї діяльності [3].

Ми не можемо не відмітити того, що поняття відповідальності тісно пов'язано із *самоорганізацією*. Ще М. Амосов наголошував, що формування особистості є процесом адаптації й самоорганізації. Тому до виховання особистості молодшого школяра ми підходимо через розвиток самоорганізації та саморегуляції в навчально-виховному процесі.

Самоорганізація – це природна, вроджена, атрибутивна здатність усіх біологічних систем самостійно підтримувати, відроджувати та вдосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх і зовнішніх умов існування й діяльності з урахуванням набутого раніше досвіду.

Навчання самоорганізації – це складний, багатогранний процес, що вимагає специфічного керівництва, кваліфікованої допомоги учням з основних питань виховання в особистості відповідального ставлення до навчання.

Визнаючи, що вирішальну роль у становленні та самореалізації особистості відіграє самостійна робота молодшого школяра над власним самовдосконаленням, яке може здійснюватися не інакше як на основі рівня самосвідомості, поставленої перед собою мети діяльності, вважаємо необхідним виконання вчителем таких завдань:

1) усім змістом навчально-виховного процесу стимулювати пробудження особистого інтересу учня до самопізнання: що я є? Чого я прагну? Що я можу?;

2) навчити дитину керувати собою в індивідуальній діяльності та у взаємодії з іншими людьми з метою досягнення конкретного результату;

3) дати учневі ключ до самовдосконалення, який являв би собою особисту систему його цілеспрямованості, що реалізувалася б завдяки самовихованню, самоосвіті, саморозвитку та самоконтролю;

4) забезпечити свідоме самовизначення випускника початкової школи в громадянському й професійному статусі як результат самоорганізації його особистості;

5) створити необхідні психолого-педагогічні умови для неперервності процесу самореалізації індивіда в шкільний період.

Взяття школою таких завдань фактично означає перетворення її на заклад саморозвитку особистості. Це вимагає від неї, по-перше, встановлення людинознавчої акцентуації всього навчально-виховного процесу і, по-друге, створення принципово нової технології розвитку та практичної реалізації інтелектуальних, морально-вольових, естетико-фізичних, потенційних можливостей особистості в дитячому віці [7, с. 53].

Розглядаючи самоорганізацію одночасно як біосоціальний базисний стан особистості та як процес її усвідомленої самодіяльності, науковці встановили вікову домінанту в процесі самоорганізації особистості та виділили наскрізні лінії всіх вікових періодів свідомого людського життя. Для молодшого шкільного віку характерними є такі:

- розвиток самоорганізації шляхом самоконтролю поведінки;
- вироблення думки про себе як про людину самодостатню;
- опанування поняття «САМО».

У процесі вивчення *основ самоорганізації особистості* школярі засвоюють специфічну щодо пізнання людської істоти інформацію й опановують практичні вміння організації високопродуктивної навчальної та інших видів праці з мінімальними витратами часу й нервової енергії.

Ці та інші форми дають змогу:

- активізувати творчу діяльність учнів, схилити їх до виявлення зустрічних зусиль у навчанні, вихованні й розвитку, ефективно сприяти самопізнанню, адекватному самовизначенню та благородному самовиявленню;

- формувати в учнів високе почуття відповідальності за свої думки та вчинки, оптимізувати процес дитячої соціалізації, виробляти адекватну самооцінку, привчати до рефлексії (аналітичні реакції на свої вчинки) та антиципації (прогностичного ставлення до своїх дій), до самоконтролю поведінки.

Основою навчання самоорганізації особистості в молодшій віковій групі мають бути не теоретичні поняття, а практична діяльність, пов'язана з виконанням творчих самозобов'язань перед однокласниками, учителем, батьками та самим собою, гарантом здійснення чого має послужити перший ступінь оволодіння власним Я – самоконтроль.

Висновки. Формування соціальної відповідальності в учнів молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи відбувається успішно за умови соціально-психологічної організації комплексу самостійних дій індивіда, спрямованих на опанування домінантою в зовнішніх умовах життя з метою досягнення соціального результату, – самоорганізації та самовиховання його особистості.

Література

1. Аверін М.О. Концепція самоорганізації розвитку особистості учня у навчально-виховному процесі / М.О. Аверін, Т.А. Аверіна, Ю.П. Болотін, Є.С. Львов, Л.С. Філоненко // Рідна школа. – 1993. – №8. – С. 53-60.
2. Бех. І. Відповідальність особистості як мета виховання / І. Бех // Початкова школа. – 1994. – №9-10. – С. 4-8.
3. Глуценко А.Г. Виховання в учнів почуття відповідальності і формування особистості школяра / А.Г. Глуценко, О.Ф. Сніткіна // Початкова школа. – 1986. – №4. – С. 10-15.
4. Ковшар О.В. Формування відповідального ставлення до навчання: метод. збірник / О.В. Ковшар. – Кривий Ріг, 2007. – 64 с.
5. Ложкін Г. Поняття відповідальності в історико-філософському психологічному дискурсі / Г. Ложкін, О. Лазарко // Психологія і суспільство. – 2003. – №4. – С. 61-71.

6. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Ленинград, 1983. – 86 с.
7. Нова українська школа: poradnik dla uczytela / za zag. red. H.M. Bibik. – Kyiv: Litera LTD, 2018. – 160 s.

Н.О. Купа,

студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. В. Размолодчикова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки

і соціальної роботи КДПУ

ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НУШ

У статті йде мова про формування почуття відповідальності в процесі навчання в молодших школярів в умовах НУШ.

Ключові слова: відповідальність, навчання, здобувач освіти, особистість, самостійність.

Постановка проблеми. Сучасна Україна прямує у своєму розвитку шляхом опанування європейських стандартів і рівня суспільного життя, намагаючись віддати пріоритет гідному вихованню зростаючого покоління. Наша держава прагне до того, щоби якомога швидше та надійніше адаптувати свого громадянина з оновленими особистісними якостями до плідного самостійного життя. Саме це має на меті концепція реформи Нової української школи.

У сучасних умовах НУШ ставить перед собою завдання сформувати у здобувачів освіти значну кількість умінь, навичок, компетентностей тощо. Серед цих завдань «Нова українська школа» ставить собі за мету формувати в молодших школярів почуття відповідальності в процесі навчання. Почуття відповідальності кожній дитині закладає родина, ще з періоду раннього дитинства дитина вчиться бути відповідальною за свою поведінку, вчинки або навіть речі. У дошкільних навчальних закладах відповідальність дещо розширює свої кордони, і тут уже особистість навчається бути відповідальною не тіль-

ки за себе, а ще й за колектив, у якому знаходиться. Вступаючи до школи, здобувач освіти ще не має повністю сформованого почуття відповідальності й саме в процесі навчання остаточно формує його.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування почуття відповідальності досліджували велика кількість науковців, педагогів, філософів, психологів, і кожен з них намагався винайти свої універсальні методи, прийоми й засоби для досягнення цієї мети. Серед них питання формування відповідальності в процесі навчання досліджувалися: З. Васильєвою, Н. Ємісаєвою, К. Гаджиевим та ін. Формування почуття відповідальності в колективній трудовій діяльності досліджували: М. Левківський, А. Макаренко, К. Чорна та ін. Велика кількість науковців вважають, що ефективним засобом формування відповідальності є групова навчальна діяльність, серед яких: А. Кіктенко, В. Котов, О. Поментун, О. Ярошенко та ін.

Мета статті – дослідити погляди і підходи педагогів на формування відповідальності в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної методичної літератури показав, що точного визначення відповідальності не вдається знайти, адже це поняття є інтегральним і розглядається в різних аспектах: філософському, психологічному та відповідно педагогічному. Протягом тривалого періоду велика кількість психологів, педагогів, науковців висувують свої припущення щодо визначення поняття «відповідальність». Для одних відповідальність – це вміння виконувати поставлені перед особою доручення для досягнення спільної колективної мети, для інших – це показник соціальної зрілості особи, і таких поглядів можна перерахувати безліч.

Відповідальність – усвідомлення особистістю, групою людей свого обов'язку перед колективом, суспільством, розуміння в світі цього обов'язку суті й значення своїх вчинків, діяльності, узгодження їх з обов'язками та завданнями, що виникають у зв'язку з потребами суспільного розвитку [3, с. 46].

Відповідальність є необхідною ознакою зрілого вчинку, а все життя особистості визначається як складна сукупність вчинків.

Формування відповідальності пов'язано зі свободою прийняття рішень у всіх сферах життєдіяльності. У школі вона проявляється у вихованні та навчанні.

Рушійні сили розвитку почуття відповідальності закладені в за-своєнні зразків соціальної поведінки завдяки пізнанню та виконанню правил під час ігор, у взаємних коопераціях і співпраці. Адже дитина морально та соціально формується з розвитком й ускладненням її гри, навчання, праці, зі зміною її місця в системі суспільних відносин.

Значну увагу у своїй педагогічній діяльності поняттю «відповідальність» присвятив І. Бех. Він вважав, що відповідальність – це постійне виконання відповідальних учинків, які в подальшому перетворюються на усвідомлену установку. Педагог вважав, що у відповідальної людини повинні бути не тільки відповідальні вчинки, а ще й відповідальні думки, за які вона може нести відповідальність.

І. Бех підкреслює, що відповідальність виявляється лише у вільних учинках і діях особистості. За ствердженням науковця, відповідальність – це особливий мотив людських вчинків, якому властива риса ідеальності.

Велику увагу формуванню почуття відповідальності у своїй педагогічній діяльності приділяв А. Макаренко. Він вважав, що відповідальна особистість повинна виконувати покладені на неї обов'язки, вміти об'єктивно оцінити себе та інших, а також здійснювати контроль і самоконтроль. Педагог вважає, що найкращим способом сформувати відповідальність – це формувати її в колективі. Тобто, кожен повинен бути відповідальним за свого друга, за колектив у цілому, а також нести відповідальність за свої слова та вчинки. На його думку, найкращий спосіб виховати відповідальність за колектив і за себе – це спільна діяльність, а саме: колективна справа. Педагог вважав, що під час спільної діяльності колектив стане більш згуртованим і відповідальним один за одного.

Відповідальність слід розглядати в динаміці розвитку. К. Муздибаєв виділяє чотири напрями такого розвитку:

- 1) від колективної до індивідуальної;
- 2) від зовнішньої до внутрішньої (усвідомленої, особистісної);

3) перехід від відповідальності за минуле до відповідальності за майбутнє;

4) зміна в часі самого суб'єкта поведінки [9].

В умовах Нової Української Школи почуття відповідальності в молодших школярів формують за допомогою педагогіки партнерства, а саме за її принципами:

- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);

- соціальне партнерство (рівність сторін, добровільність взяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [2, с. 17].

- впровадження шкільного самоврядування, яке під своєю й самостійністю дитини розуміє виховання гуманістичних і демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству [1].

У формуванні особистості учня особливу роль відіграє дитячий колектив, правильно керований учителем. Спілкування в колективі дає змогу дитині оцінювати не тільки поведінку однокласників, а й свої вчинки, порівнювати себе з товаришами. Колективна оцінка поведінки найсправедливіша в очах учня. Уже в молодших класах школи вона є дійовим стимулом самовиховання. Проте важливо, щоб під час таких громадських оглядів критика була тактовною, дружньою, щоб в учня не вбити віри в себе, не принизити його, а викликати активне прагнення до самовдосконалення.

Кожна дитина повинна мати змогу проявити своє лідерство в тій чи іншій діяльності, завдяки цьому дитина стане більш впевненою в собі та своїх силах, відчує на собі певну відповідальність за спільну справу, а також згуртується з колективом під час спільної діяльності. Але обов'язковою умовою успішної реалізації формування почуття відповідальності та впевненості у дитини є її добровільне взяття на себе зобов'язань. Тобто дитина повинна сама захотіти стати лідером або виконати певне доручення. Учитель не повинен примушувати дитину, тому що користі від такої відповідальності не буде, дитина навпаки може навмисне ігнорувати колективну діяльність через примус з боку вчителя. Задачею вчителя на цьому етапі

є зацікавити дитину, надати їй упевненості, допомогти повірити в себе та свої сили, запевнити в тому, що ніхто не виконає це доручення краще, ніж вона. Саме за таких умов ми маємо змогу успішно формувати в учня почуття відповідальності.

На думку засновників Нової Української Школи, центральним в освіті має бути виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни [2, с. 19]. Тобто здобувач освіти має усвідомлювати відповідальність за свої слова та дії, він повинен уміти адекватно оцінювати свої вчинки й оточуючих, проводити їх аналіз і самоаналіз. Виховання у дітей відповідальності за себе та свою країну формують на уроках української мови, коли вивчають державні символи, традиції та звичаї рідного народу, учням прищеплюють любов і повагу до рідної землі, виховують у них почуття відповідальності за свою країну та перед нею. На уроках літературного читання здобувачі освіти на життєвому прикладі героїв казок й оповідань розуміють важливість бути відповідальним громадянином своєї країни, усвідомлюють, що кожен повинен відповідати за свої вчинки незалежно від того, добрі вони чи погані.

Як показують експериментальні дослідження визначних науковців нашого часу, становлення відповідальності тісно пов'язане з такою психологічною характеристикою особистості, як локус контролю. Якщо людина більшою мірою бере відповідальність за події, що відбуваються в її житті, на себе, то це є показником внутрішнього (інтернального) контролю. І навпаки, якщо вона має схильність приписувати відповідальність за все зовнішнім факторам, знаходячи причину в інших людях, у своєму оточенні, в долі чи у випадковості, то це свідчить про те, що їй властивий зовнішній (екстернальний) контроль. Інтернальність-екстернальність є двома типами локалізації контролю над значущими для особистості подіями, які відбуваються в житті та діяльності. Локус контролю як інтегральна риса індивіда пов'язує між собою почуття відповідальності, усвідомлення сенсу життя, готовність до активності. Інтернальність-екстернальність – це прояв більш глибокого утворення – суб'єктної включеності особис-

тості в діяльність як відображення в самосвідомості зв'язків між мотивами та цілями діяльності, переживання зв'язаності чи незв'язаності подій власного життя.

Висновки. Поняття «відповідальність» досліджувала велика кількість психологів, педагогів, науковців, які висували свої припущення щодо нього. Погляди й переконання кожного з них збагатили педагогіку та психологію прийомami й методами формування почуття відповідальності у дітей під час навчально-виховної діяльності. Думки дослідників збігаються в тому, що відповідальність – здатність особистості відповідати за себе, за свої вчинки та вчинки оточуючих, мати змогу адекватно оцінювати себе та інших. Обов'язковою умовою успішної реалізації формування почуття відповідальності та впевненості у дитини є її добровільне взяття на себе зобов'язань.

Література

1. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – Київ: Педагогічна думка, 2008. – С. 267-311.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
3. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Ленинград, 1983. – 234 с.
4. Психологічний словник / авт.-уклад. В.В. Синавський, О.П. Сергєєнкова; за ред. Н.А. Побірченко. – 234 с.
5. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – Москва: Педагогика, 1976. – 186 с.
6. Савчин М.В. Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості : дис... докт. психол. наук.: 19.00.07 / М.В. Савчин; Інститут педагогічної і психологічної професійної освіти АП Н України. – Київ, 1997. – 410 с.

К. Ю. Кустенко,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ
І. М. Шимко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ПРОБЛЕМИ ПРОПАГАНДИ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто теоретичний аспект такої актуальної теми як волонтерський рух, а саме: проблеми, з якими може стикнутися волонтер під час проведення реклами своєї діяльності. Надано поради та рекомендації щодо вдосконалення пропаганди волонтерства серед усіх верств населення.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерський рух, популяризація волонтерської роботи.

Актуальність. Упродовж останніх років у нашому суспільстві разом із кризовими явищами поширилася й робота волонтерів. Соціально-психологічні проблеми в Україні відобразилися на психологічному самопочутті різних верств населення. Ще більш відчутно визначилася категорія людей, які потребують допомоги. Передусім, це молоді люди з обмеженими функціональними можливостями, люди, які не можуть з користю організувати своє дозвілля, дорослі безробітні, діти, які не отримують потрібної уваги з боку батьків або не мають батьків, одинокі пенсіонери та ін. Тому виникла необхідність у залученні до соціально-психологічної роботи з різними верствами населення добровільних помічників – волонтерів. Діяльність волонтерського руху потрібно: ПРОПАГАНДУВАТИ, щоб про нього знали та за необхідністю люди могли звернутися за допомогою, й ПОПУЛЯРИЗУВАТИ, це дасть змогу іншим побачити та усвідомити необхідність інтеграції у волонтерські об'єднання, поширюючи сферу й напрямки роботи. Саме на цьому обов'язковому етапі й виникають деякі труднощі, тому волонтерів є обов'язковими знання з цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для визначення поняття й опису змісту, напрямів і форм волонтерської діяльності було

проаналізовано роботи О.В. Безпалько, Н.В. Заверико, А.С. Іванова, Т.Л. Лях, С. Маккарлі, Л.В. Полехіна.

Мета статті – вивчення й обґрунтування проблем, з якими зустрічається волонтер під час пропаганди та популяризації своєї діяльності.

Викладення основного матеріалу. Волонтерство – це неоплачувана, добровільна діяльність на благо інших. Будь-яка людина, яка свідомо й безкорисливо працює, щоб допомогти людям, які цього потребують, може називатися волонтером. Волонтер – це людина, яка володіє неабиякими комунікативними навичками та приваблює до себе людей, розуміє проблеми оточуючих і співчуває їм, має бажання безкорисливо допомогти вирішувати проблеми інших людей. До того ж, волонтер характеризується порядністю, уважністю, відповідальністю, відвертістю зі своїми клієнтами [1, с. 25].

В основу добровільності покладена здатність однієї людини безкорисливо, у більшості випадків анонімно, виконувати роботу на благо інших. Тобто, частину часу, енергії, знань, досвіду волонтер витрачає на виконання діяльності, яка приносить користь іншим людям чи суспільству в цілому. Однак, термін «волонтерство» означає передусім діяльність на основі добровільної волі.

На думку І.Д. Зверевої, волонтерський рух – це добродійна робота, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому [1, с. 52].

Волонтерська діяльність – це шлях самопізнання й самоперевірки. Тому в добровільній роботі беруть участь різні категорії волонтерів, людина будь-якого віку й статі, з будь-якою освітою, яка спроможна відчувати означені потреби інших людей і на добровільних засадах допомагати їм.

Головні напрями діяльності волонтерів – соціальних педагогів:

1) соціально-психологічна та реабілітаційна робота, попередження й подолання негативних явищ у молодіжному середовищі: психологічна допомога молоді та підліткам, що перебувають у кризовому стані, схильні до суїциду; робота з молоддю, схильною до асоціальної поведінки;

2) психологічна допомога соціально незахищеним групам населення: підтримка та розвиток соціально дезадаптованої молоді; профілактика вживання наркотичних речовин; профілактика хвороб, що передаються статевим шляхом; психологічна підтримка осіб, що постраждали від морального, фізичного насильства чи насильства в сім'ї; психологічна підтримка та розвиток творчих здібностей інвалідів; психологічна допомога самотнім матерям, неповним сім'ям; соціально-психологічна робота з групами ризику;

3) психологічна допомога особам, які перебувають у складних життєвих обставинах за місцем проживання, у стаціонарних інтернатних установах і закладах, у реабілітаційних установах і закладах, в установах і закладах денного перебування, у територіальних центрах соціального обслуговування, в установах і закладах тимчасового або постійного перебування та в інших закладах соціальної підтримки або догляду;

4) психологічна допомога особам, постраждалим від військових дій на Сході країни – вимушеним переселенцям, військовослужбовцям і членам їх сімей тощо;

5) допомога населенню в період карантину – це той напрям роботи, який у сучасний час має велике значення, звертаючи увагу на велику кількість хворих людей в Україні й обмежені заходи в пересуванні та зв'язку з іншими людьми. Робота проводиться з людьми похилого віку та з особами з обмеженими функціональними можливостями. Допомога полягає в тому, щоб сходити до аптеки за ліками, купити продукти в магазині та принести їх до дому. Дітям шкільного віку та молоді під час роботи важливою є допомога в розкритті та розвитку їх умінь і навичок у домашніх умовах, розповідаючи про можливості роботи через онлайн-ресурси, засвоюючи які, вони зможуть самореалізовувати та самовдосконалюватися, навіть, сидючи вдома. Під час роботи волонтер нагадує оточуючим про правила карантину – не виходити з дому, обмежити контакти з людьми, пити більше рідини й мити руки з милом.

Як можна побачити, волонтер має багато напрямків роботи щодо різних верств населення, які потребують допомоги. *Популяризація волонтерського руху – це процес його поширення, намагання зробити цю*

діяльність загалом відомою серед населення. *Пропаганда та популяризація волонтерської діяльності* є одним з найважливіших кроків у роботі з розвитку волонтерства, вона допомагає в розширенні волонтерського руху та залученні більшої кількості людей, які будуть ознайомлені, як з можливістю отримати допомогу, так і самим її надати. Популяризація має бути спрямована на залучення молодих активних людей, які мають амбіції змінити світ на краще та зробити його кращим. Під час реклами та пропаганди можуть виникнути низка проблем.

1. Підвищення рівня визнання та впевненість у відповідній кваліфікації кадрів. Отримувачі допомоги не завжди впевнені в тому, що їм надають кваліфіковані фахівці з відповідним рівнем освіти, які дійсно несуть відповідальність за вчинки, та їм можна довіряти, а результати роботи будуть мати позитивний характер. Вирішення питання повинно ґрунтуватися на успішному досвіді роботи малих груп, місцевих громад, національних неурядових організацій, на результатах міжнародної діяльності волонтерів. Волонтерська діяльність повинна приділяти достатню увагу на моніторинг і звітність проведеної роботи, це дасть можливість населенню наочно бачити результати волонтерської діяльності, що вони мають позитивний аспект і не боятися звернутися за допомогою, якщо виникне необхідність.

2. Мотивація. Під час пропаганди та реклами волонтерської діяльності для залучення людей до цього руху необхідно зосереджувати увагу не тільки на важливій і не завжди легкій роботі волонтера, а й на мотивації та розповідати про позитивні сторони, тому необхідно розвивати мотиваційний напрям, адже він слугуватиме важливим аргументом у рекламі та пропаганді. Держава може запропонувати – тренінгові програми для волонтерів за тематикою: техніка, управління, психологія, соціальна робота, фінанси; допомогу в отриманні офіційно визнаного статусу, страхового та соціального забезпечення для того, щоб вивести волонтерів на рівень фахівців інших сфер діяльності; зниження ставок для платників податків, які підтримують волонтерські ініціативи; за певних обставин враховувати волонтерську діяльність як проходження військової служби; надання частини ресурсів

таких, як: підручники, медикаменти, фінансування тощо, – в користування волонтерів. У такому випадку службовці та працівники громадського й приватного секторів, можуть погодитися на співпрацю у волонтерській діяльності без відриву від основного місця роботи.

П. Дригерс виокремлює такі основні мотивуючі чинники волонтерської діяльності:

- 1) бажання допомагати іншим як прагнення бути відповідальним перед суспільством;
- 2) розмаїття діяльності;
- 3) набуття й удосконалення трудових навичок;
- 4) особистісне зростання [3].

Основними видами стимулювання американський дослідник вважає: практичне стимулювання, що передбачає надання можливості волонтерам отримати досвід роботи, додаткові знання про специфіку праці в тій чи іншій сфері, спеціальні навички; інформаційне стимулювання, яке передбачає забезпечення вільного доступу до інформаційних джерел, у тому числі новим технологіям, розробкам, науково-дослідним матеріалам тощо; привілейоване стимулювання, яке полягає в тому, що волонтеру надається право безкоштовно користуватися послугами некомерційних організацій, брати участь у заходах тощо. Участь молодих людей у волонтерському русі дозволяє їм як зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, так і розвивати власну професійну самосвідомість, професійну ідентичність, набувати практичний власний досвід і поглиблювати інтерес до обраної професії тощо.

3. Встановлення системи обміну інформацією. Проблемою є те, що діяльність і роботу, яку проводить волонтерський рух, не поширюється серед населення. Так, безумовно, вона є важливою та цінною для отримувачів допомоги й самих волонтерів, допомагати їм у розвитку та самореалізації, але якщо про неї нікому не відомо, мало хто зверне на неї увагу з першого разу та з першої реклами. Та навіть після того, як один із членів волонтерського руху буде розповідати про неї оточуючим, роблячи рекламу, не має гарантії що вона буде впливовою. Пропаганда та реклама має включати в себе не один етап і

день роботи. Потрібно не забувати про одні з головних джерел впливу та постійно їх використовувати в роботі. Телебачення (місцеві телеканали), Інтернет (соціальні мережі, ведення фото-відео блогів, сайтів), друковані видання (брошури, буклети, листівки, плакати) та електронні засоби інформації можуть надавати інформацію про досягнення волонтерів, і таким чином поступово все більше і більше звертати увагу населення на ті проблеми, якими займаються волонтери та яку допомогу можуть надати. Потрібно знаходити спосіб у спілкуванні з населенням як і про позитив у роботі, так і негатив, це дасть більше можливості до вдосконалення діяльності, виправляючи тим самим недоліки. Такий обмін інформацією може здійснюватися на місцевому рівні, на рівні провінцій, сусідніх держав, далекого зарубіжжя за допомогою електронних засобів передачі інформації.

Вирішення цих взаємопов'язаних проблем і виконання поставлених завдань спрямоване на: виявлення замовлень на послуги волонтерів; пропозицій про бажання надавати послуги в якості волонтерів з урахуванням розширення такого типу діяльності; на формування сприятливого загального клімату, громадської та офіційної думки, що підтримували б волонтерські ініціативи; визнання статусу волонтерів, встановлення систем обміну інформацією. Тут важливо врахувати компетентність і професіоналізм фахівців-волонтерів, а також користь, яку отримує суспільство від їх діяльності.

Висновки. Отже, зміст волонтерства включає в себе добровільний вибір, що відбиває особисті погляди й позиції; це активна участь громадянина в житті людських співтовариств; воно сприяє поліпшенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності; виражається, як правило, в спільній діяльності в рамках різного роду асоціацій; сприяє реалізації основних людських потреб на шляху будівництва більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованому економічному й соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і нових професій. Як ми бачимо, волонтери спроможні працювати в профілактичному, інформаційно-просвітницькому, рекреативному, реабілітаційному, соціально-рекламному, соціально-

побутовому, охоронно-захисному, діагностико-корекційному та фанд-рейзинговому напрямках. Слід зазначити, що однією з головних проблем волонтерського руху в Україні залишається його популяризація та пропаганда, що викликає труднощі організації волонтерської діяльності. Але проблема є цілком вирішуваною. Її вирішення дає змогу збільшити кількість волонтерів, які будуть готові змінювати світ на краще й обізнаність людей з питань волонтерської діяльності, яка здатна допомогти в складних життєвих обставинах.

Література

1. Волонтерство: poradnik для організатора волонтерського руху / укл. Лях Т. Л., авт. кол.: О.В. Безпалько, Н.В. Заверіко, І.Д. Зверева, Н.В. Зимовець та ін. – Київ: ВГЦ «Волонтер», 2001. – 176 с.
2. Капська А.Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / А.Й. Капська; за ред. А.Й. Капської. – Київ, 2001. – 140 с.
3. Лазарчук Л.Л. Волонтерское движение в молодежной среде / Л.Л. Лазарчук. – Минск, 2007. – С. 32-33.

А. І. Литовченко,

учитель математики КЗШ №125,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються актуальні питання ефективного впровадження інформаційних технологій задля якісного надання освітніх послуг здобувачам освіти.

Ключові слова: інформаційні технології, Інтернет, інформаційно-комунікативні технології, технології навчання.

Постановка проблеми. Сьогодні практично не можна уявити освітній процес без застосування інформаційних технологій, їх використання передбачено в загальноосвітніх стандартах і програмах, що регламентують підготовку здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти.

Використання інформаційних технологій пов'язано з доступом до Інтернету, мобільних засобів зв'язку тощо. Тобто інформаційні технології підвищуючи якість освіти, комп'ютерні технології дають змогу здобувачам освіти успішніше та швидше адаптуватись до навколишнього середовища й до тих змін, які відбуваються в соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки можливості використання інформаційних технологій в освітньому процесі активно досліджуються (Г. Балл, В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак та ін.); особливості діяльності та спілкування в системі «педагог – учень» з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (Т. Габай, Н. Морзе та ін.).

У Законі України «Про Національну програму інформатизації» визначено, що інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [3].

Мета статті – висвітлити напрямки використання інформаційних технологій в системі роботи закладу загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку суспільства обумовлює широке впровадження інформаційних технологій в освітню галузь, що, в свою чергу, обумовлює дослідження розвитку інформаційних процесів та інформаційних технологій у системі освіти.

Суспільство на сучасному етапі розвитку включилося в загальноісторичний процес, який науковці називають інформатизацією. Цей процес включає в себе доступність будь-якого громадянина до джерел інформації, проникнення інформаційних технологій у наукові, виробничі, суспільні сфери, високий рівень інформаційного обслуговування.

Поняття інформаційні технології В. Биков визначає як сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються з метою збирання, зберігання, опрацювання, поширення, відображення й використання різноманітних даних задля інтересів і потреб користувачів [1, с. 30].

Інформаційні технології в освіті можна віднести до числа великих інновацій, які застосовуються в системі освіти в останні кілька років. Можливості комп'ютера дозволяють навчатися, допомагають поліпшити засвоєння нового матеріалу. На уроках, коли викладач використовує комп'ютер, він має можливість вести спостереження за здобувачами освіти та чітко фіксувати прояв різних якостей у них таких, як: пошук нової інформації, закріплення вивченого матеріалу, використання вже готових джерел.

Разом із тим, зростає розуміння того, що традиційна схема отримання освіти в першій половині життя морально застаріла й потребує заміни на безперервну освіту та навчання протягом усього життя. Для нових форм роботи із здобувачами освіти характерні інтерактивність і співпраця в процесі сумісної діяльності.

Важливість і необхідність впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчання обґрунтовується міжнародними експертами й ученими. ІКТ торкаються всіх сфер діяльності людини, але, мабуть, найбільш сильний позитивний вплив вони мають на освіту.

Впровадження інформаційних технологій у сферу освіти в сучасних умовах дає можливість педагогам якісно змінити методи та форми навчання. Метою даних технологій в освіті виступають: підвищення якості навчання; підвищення активності здобувачів освіти до пізнавальної діяльності; оптимізація пошуку необхідної інформації; розвитку мислення; освоєння навичок роботи з інформацією та різними програмними продуктами.

Проникнення інформаційних технологій в освітній процес, на думку А. Гуржій, створює передумови для кардинального оновлення як змістово-цільових, так і технологічних сторін навчання, що проявляється в суттєвому збагаченні системи дидактичних прийомів, засобів навчання і на цій основі формуванні нетрадиційних педагогічних технологій, заснованих на використанні комп'ютерів [2, с. 17].

Інформаційні технології чинять активний вплив на процес навчання, оскільки змінюють схему передачі знань і методи навчання, а отже і впливають на якість освітнього процесу та якість освіти в цілому.

Але, процес впровадження інформаційної технології в навчання досить складний і вимагає глибокого осмислення. З одного боку, вони грають важливу роль у забезпеченні ефективності освітнього процесу, з іншого – може з'явитися проблема темпу засвоєння учнями матеріалу за допомогою комп'ютера, тобто проблема можливої індивідуалізації навчання.

На основі поєднання традиційних педагогічних технологій та інформаційних технологій навчання вдається значно ефективніше розвинути й примножити природні здібності здобувачів освіти. Використання цих технологій у процесі навчання створює додаткові умови та обумовлює появу нових цілей та оновлення змісту освіти, дозволяє досягти якісно більш високих нових і додаткових результатів освітньої діяльності здобувачів освіти.

Н. Морзе виділяє такі педагогічні завдання нових інформаційних технологій навчання: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості; побудова відкритої системи освіти, що забезпечує кожній дитині власний шлях самоосвіти; системна інтеграція предметних галузей освіти; розвиток творчого потенціалу учня, його здібностей до комунікативних дій; розвиток умінь експериментально-дослідницької та пізнавальної діяльності; формування інформаційної культури учнів [4].

Але при застосуванні інформаційних технологій слід зважати на властивості людини, її органів чуття до сприйняття повідомлень. З 4 млн. нервових закінчень (волокон), які передають сигнали в людському організмі, близько 2 млн. припадає на зір і лише 60 тис. – на слух. Це призводить до того, що більшість відомостей людина сприймає через зоровий канал, а в поєднанні зі слуховим каналом забезпечується сприйняття майже всього обсягу відомостей, що отримує людина. Тому засоби навчання здебільшого спрямовані на забезпечення візуалізації повідомлень. Бо орієнтація тільки на словесні методи навчання заздалегідь націлена на зменшення обсягів повідомлень, які можуть бути отримані здобувачами освіти та засвоєні.

Нині значна кількість розроблених технологій навчання спонукає до теоретичного узагальнення, аналізу, класифікації та вибору

найоптимальніших, адже, на думку Н. Морзе, використання традиційних і впровадження нових технологій у закладах загальної середньої освіти відбувається стихійно. Відбір і реалізація найефективніших навчальних технологій у навчальному процесі зумовлений такими суперечностями: новими цілями освіти та старими способами представлення й засвоєння знань; зростаючими об'ємами інформації, яку необхідно передати учням й обмеженою кількістю навчального часу; гострою необхідністю педагогічних інновацій у навчальному процесі та недостатньою розробленістю методології використання нових педагогічних технологій в освіті [4].

Розглядати інформаційні технології з погляду дидактики можна лише в тому випадку, якщо вони: 1) відповідають основним принципам технологізації навчання (попереднє проектування, цілепокладання, системна цілісність, відтворюваність); 2) вирішують задачі, які раніше в дидактиці не були теоретично чи практично вирішені; 3) є засобом збирання, обробки, зберігання й передачі навчальної інформації здобувачам освіти; 4) виступають цілісним комплексом комп'ютерних й інших інформаційних засобів; 5) забезпечують виконання мети й дидактичних завдань, вирішуваних учителем закладу загальної середньої освіти.

Ураховуючи те, що найбільшою інформаційною системою є Всесвітня глобальна мережа Internet, завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити здобувачів освіти користуватися програмними засобами роботи в цій системі, швидко знаходити потрібну інформацію, виробити навички відокремлювати потрібну, достовірну інформацію, навчати культурі роботи в Internet, раціонально планувати свій час, складати й поповнювати каталоги сайтів тощо. Завдяки активному самостійному пошуку здобувачем освіти необхідної інформації в Internet відбувається формування вмій і навичок його навчальної роботи.

Для досягнення позитивних результатів використання інформаційних технологій у навчанні недостатньо просто впровадити їх у навчальний процес, доцільно розробити нові предметні програми, які передбачали б використання комп'ютерних технологій протягом усього процесу навчання.

Таким чином, участь в освітньому процесі одночасно педагога та комп'ютера значно поліпшує якість освіти. Використання запропонованої методики активізує процес викладання, підвищує інтерес здобувачів освіти до теми, що вивчається, й ефективність освітнього процесу, дозволяє досягти більшої глибини розуміння навчального матеріалу.

Висновки. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес закладу загальної середньої освіти забезпечить поступовий перехід освіти на новий, якісний рівень.

Нові інформаційні технології позитивно впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи, організаційні форми навчання та засоби навчання, що дозволяє вирішувати складні й актуальні завдання педагогіки для забезпечення розвитку інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного мислення та самостійності як здобувачів освіти, так і педагогічних працівників закладу освіти.

Література

1. Биков В. Особливості переходу до активного використання комп'ютерних технологій: збори НАПН, 10 листоп. 2011 р., м. Київ / В. Биков; уклад. О. Виговська, О. Виговський // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – №1. – С. 30-33.
2. Гуржій А. М. Теоретичні напрями інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів / А. М. Гуржій // Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. – Київ: Педагогічна думка, 2007. – Т. 5. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 392 с.
3. Закон України «Про Національну програму інформатизації»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z980074.html (дата звернення: 12. 04. 2020).
4. Морзе Н. В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом на уроці? / Н. В. Морзе: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cippe.edu.ua/forum/> (дата звернення: 7. 04. 2020).

Я. М. Лубчук,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ
І. М. Шимко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ПРОТИДІЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті розглянуто теоретичний аспект явища цькування в закладах освіти й основні компоненти протидії та попередження булінгу в роботі з дітьми підліткового віку. У підлітковому віці (особливо 13-15 років) діти найбільше схильні до булінгу (цькування). Його прояви стають більш різноманітні. Найпоширенішою причиною булінгу в цьому віці є прагнення до подолання почуття неповноцінності, яке дитина переживає досить довго, а в результаті починає самостверджуватись через насильство.

Ключові слова: булінг, профілактика, підліток, прояви булінгу, заклад освіти.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження шкільного насильства і, відповідно, його форм обумовлена тим, що діти значний час проводять саме в школах. Саме заклади освіти є одним із найважливіших установ соціалізації особистості, формування її моральних і психологічних властивостей. Шкільне насильство, однією з форм якого є булінг, особливо коли на нього не реагують дорослі (вчителі, психолог, соціальний педагог, адміністрація закладу освіти, батьки), створює передумови формування особистості злочинця, адже в підлітка починає формуватися впевненість у своїй безкарності та відчуття всюдозволеності. Актуальність дослідження булінгу також обумовлюється настанням тяжких наслідків для жертв. Так, численними дослідженнями науковців встановлено, що отриманий досвід булінгу у багато разів підвищує ризик розвитку суїцидальної поведінки в жертв цькування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Булінгу як формі шкільного насильства в усьому світі приділяється велика увага, що, перш за все, обумовлено його поширеністю. Проблематику шкільного насильства досліджувала низка науковців: Є. Грибанов, Р. Іван-

ченко, Л. Нечипорук, О. Ожйова, В. Пономарьов, В. Соловійов, О. Шуміло. Ця проблема також досліджується в працях відомих зарубіжних науковців: І. Бердишев, І. Кон, Х. Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц, Д. Ольвеус та ін.

Мета статті: висвітлити особливості явища булінгу (цькування) в закладі освіти, його форм, можливих проявів і наслідків, сформувати уявлення про специфіку протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти, узагальнити основні засади, на які спирається робота з протидії булінгу (цькуванню) в групі/класі, окреслити способи та правила взаємодіяти з групами дітей підліткового віку, де булінг стався.

Насильство в освітньому середовищі має різний характер і природу. Воно може проявлятися як у формі одноразових, так й у вигляді систематичних дій. Але ці дії завжди завдають шкоди психічному та фізичному здоров'ю всіх учасників/учасниць цього процесу. Виявити випадки насильства в закладі освіти достатньо важко. Найнебезпечнішим є повторюваність випадків насильства в освітньому середовищі. Саме систематичні насильницькі дії є булінгом або цькуванням. Термін «булінг» походить від англійського слова «bully», тобто хуліган, забіяка, задира.

Булінг (цькування) – це діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Найчастіше булінг (цькування) відбувається в місцях, де контроль або нагляд дорослих найменший або взагалі відсутній. Це можуть бути коридори, вбиральні, роздягальні, підвір'я, сходи, їдальня тощо. Іноді дитина може піддаватися булінгу (цькування) й поза територією закладу освіти. Такі випадки можуть трапитися по дорозі додому, у дворі дому, під час шкільних екскурсій тощо [2, с. 3].

Крім того, за умови віртуалізації сучасного соціального простору закономірно, що й прояви опосередкованої агресії та булінгу

(цькування) перемістилися в зону он-лайн, у якій діти перебувають повсякчас незалежно від місця їх фізичного перебування. Булінг (цькування) за допомогою електронних засобів комунікації називається кібербулінгом [2, с. 7].

Протидія булінгу (цькування) полягає в плануванні та реалізації низки заходів, способів, методів, спрямованих на відновлення та нормалізацію психологічного клімату в колективі після випадку булінгу (цькування) й уникнення повторення випадку в окремій групі/класі та в закладі освіти в цілому. До завдань у сфері протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти належать:

- створення безпечного освітнього середовища в колективі, де стався випадок, що включає емоційно-психологічну та фізичну безпеку;
- підвищення рівня поінформованості учасників освітнього процесу про форми, прояви, причини та наслідки булінгу (цькування);
- формування в учасників освітнього процесу нетерпимого ставлення до насильства, усвідомлення булінгу (цькування) як порушення прав людини, навичок насильницької поведінки;
- заохочення всіх учасників освітнього процесу до активного сприяння протидії булінгу (цькуванню) [1, с. 44].

Головними, на яких ґрунтується вся робота з протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти, є ряд тверджень: усі учасники групи/класу, де виявлений булінг (цькування), потребують формування емоційних і соціальних компетентностей; діти мають учитись толерантності; в заходах з нормалізації та відновлення психологічного клімату в колективі після випадку булінгу (цькування) має брати участь уся група/клас; діти мають знати, яка саме поведінка є неприпустимою в міжособистісних стосунках.

Під час обговорень варто робити акцент на тому, що: булінг (цькування) неприпустимий, бо це порушує честь і гідність, і такого ставлення ніхто не хотів би до себе; у кожної людини є особисті межі, ніхто не має права їх порушувати; кожний має право на індивідуальні особливості й інші повинні приймати їх такими, якими вони є; коли трапляється ситуація булінгу (цькування), діти не мають мов-

чати, адже вони мають право на захист, а дорослі зобов'язані реагувати на такі випадки [5].

У підлітковому віці для дітей стають більш важливими стосунки з однолітками. Вони гуртуються за вподобаннями, з'являються перші заоханості й антипатії. Водночас діти розвиваються нерівномірно, тому зовнішні відмінності (зміни фігури, зросту, ваги) викликають у дітей цікавість. Якщо діти не отримують пояснень про відмінності та розвиток власного тіла, це може спровокувати глузування та булінг (цькування).

У цей період триває статеве дозрівання, зміни настрою, гормональні зміни, які можуть впливати на поведінку дітей. Також діти звертають увагу на економічну нерівність у групі (різні фінансові можливості), якість одягу й особистих речей, якими користуються однолітки. Учні та учениці схильні слідкувати за модою, намагаються бути «крутими» у власному розумінні. Формування правильних цінностей, які стоять за ролями «крутий», «популярний», «модний» – це той місток, який може поєднати розуміння дітей і наші прагнення врегулювати ситуацію [3].

Основні прояви булінгу у дітей цього віку: фізична кривда, шантаж, економічний булінг (вимагання коштів), бойкот, соціальна ізоляція, глузування, поширення пліток, налаштування інших дітей проти тощо.

У цьому віці, щоб залучити дітей до співпереживання, утримати їхню увагу, важливо організувати інтерактивну роботу. Головними компонентами такої роботи мають стати систематична заходи.

1. Обговорення правил взаємодії під час навчання та на перервах.

Якщо булінг стався, то старі правила або були не чітко сформульовані, або ніхто їх не дотримувався. Тож варто формувати нові правила. Правила краще підготувати у вигляді малюнків-пиктограм заздалегідь та запропонувати дітям дописати або домалювати власні. Правила, які були доповнені дітьми, важливо вивісити в групі/класі як візуальну підтримку й нагадування.

2. Формування розуміння що таке «булінг» і як його розпізнати, до чого він може призвести, дати однозначну оцінку цьому явищу.

Варто використовувати реальні історії для обговорення або історії із незавершеним кінцем для продовження їх підлітками.

3. Визначити «булінг» як проблему групи/класу та причетність кожного до булінгу.

Головне завдання – актуалізувати моральне почуття і сформулювати вибір, вивести учнів зі «стайного» азарту в усвідомлену позицію, сформулювати моральну оцінку того, що відбувається. Можна запропонувати дітям оцінити, який внесок вони зробили у «хворобу» групи/класу під назвою «цькування». Для цього можна використати вправу «Пальці». Це завдання спрямоване на те, щоб діти самі позначили, як кожен причетний до ситуації цькування. Важливо, щоб група довіряла ведучому. Можна запропонувати три варіанти, з яких кожен обирає властивий собі: «Як ти поводишся у ситуації булінгу?»

- 1) роблю це час від часу, але шкодую;
- 2) робив, роблю і буду робити;
- 3) ніколи не робив.

За допомогою такої вправи ми робимо причетність кожного до булінгу наочною. Діти можуть розуміти, що цькування – це погано, але можуть не помічати, що їхні власні вчинки мають ознаки цькування, аж допоки ми не запитаємо в них і не допоможемо подивитись на ситуацію під цим кутом.

4. Встановити довірливі стосунки між членами колективу.

Необхідно сформулювати позитивні загальноприйняті норми взаємодії.

Помилкою буде не навчити дітей конструктивному спілкуванню. Для цього варто проводити спільні навчальні ігри, тренінги для налагодження особистої взаємодії, спільного виконання завдань.

5. Моніторинг і підтримка позитивних змін.

Важливо, щоб дорослий (дорослі), який взявся виправляти ситуацію, працював систематично. Варто регулярно робити моніторинг ефективності проведених заходів – як вони вплинули на нормалізацію психологічного клімату в колективі, як себе поведуть сто-

рони булінгу тощо. Для цього можна застосовувати анонімні опитування. Залежно від отриманих результатів слід коригувати заплановану роботу, аби попередити виникнення рецидивів. Необхідно регулярно проводити бесіди, ставити запитання: «як справи, що вдається, що важко, як допомогти» [7].

Висновки. Таким чином, під булінгом розуміють форму навмисної, систематичної, агресивної поведінки одного чи декількох учнів стосовно іншого з використанням дисбалансу влади чи фізичної сили за підтримки чи мовчазної згоди частини або всього колективу.

Виникнення булінгу (цькування) зумовлене повсякденною взаємодією між людьми, яка не була врегульована належним чином. Тому освітній заклад має оцінюватись не за наявністю булінгу (цькування), а за тим, наскільки ефективно вирішуються ці ситуації.

Протидію булінгу (цькуванню) дуже важливо проводити командою, щоб мати змогу з'ясувати всі обставини, можливі причини, спільно обговорити випадок за участю фахівців, спланувати оптимальні способи припинити булінг та підтримати жертв булінгу, аби вони змогли повноцінно навчатись та працювати в колективі, уникати засудження одних і прийняття сторони інших.

Література

1. Барліт А.Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі / А.Ю. Барліт, О.О. Барліт // Горизонти освіти. – 2012. – №2. – С. 44–46.
2. Булінг: ми всі можемо допомогти це зупинити. Посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. Весна 2013. – 10 с.
3. Купріянова О.О. Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю. Пам'ятка-довідник / О.О. Купріянова. – Київ, 2018.
4. Кон И. Мальчик – отец мужчины / И. Кон. – Москва: Время, 2009. – 704 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.litmir.me/br/?b=111988>. (дата звернення 05.05.2020)
5. Нечипорук Л. Віктимогенність шкільного середовища як чинник соціальної дезадаптації особистості /Л. Нечипорук // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2013. – № 3: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1125>. (дата звернення 05.05.2020).

6. Пам'ятка для соціального працівника/фахівця із соціальної роботи / МБФ «Українська фундація громадського здоров'я», 2013.
7. Подолання насильства щодо дітей: шість стратегій дії (звіт) / Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2014.

О. О. Мельник,

студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. М. Шимко,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціальної педагогіки

і соціальної роботи КДПУ

КІБЕРБУЛІНГ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядається проблема вивчення кібербезпеки та кібербулінгу, його особливостей, та впливу цього явища на сучасне середовище.

Ключові слова: кібербулінг, кібербезпека, інтернет, сучасне середовище, дитина.

Постановка проблеми. Необхідність в проведенні дослідження обумовлюється різким збільшенням кількості випадків Інтернет-цькування та їх летальних кінців. З часів поширення вільного доступу до всесвітньої мережі, Інтернет став не лише помічником у розвитку, відпочинку, збереженні часу та ресурсів, він став наймовірним засобом комунікації, на жаль, жорстокість сучасного світу дає нам варіанти не лише корисного спілкування.

Діти діляться на своїх сторінках у соціальних мережах особистою інформацією, яка може бути використана для кібербулінгу. На превеликий жаль, не всі батьки володіють достатньою інформацією про це явище та методи захисту від нього. Менше 25% батьків вводять хоч якісь обмеження на користування Інтернетом для своєї дитини, при цьому близько 70% дітей щодня заходять в Інтернет, а 10% – страждають на виражену Інтернет-залежність.

Мета статті – визначити різновиди кібербулінгу, його прояви та розглянути алгоритм дій для батьків, який може запропонувати соціальний педагог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою кібербулінгу й особливостей поведінки дітей і молоді в Інтернет-мережі у світі займалися такі вчені, як: Л. Жук, О. Лапа, Д. Лейн, О. Міхеєва, Д. Ольвеус, В. Ортон, В. Осадчий, Д. Таттум, П. Хайнеманн та інші.

Виклад основного матеріалу. Кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України в кіберпросторі» [5].

Кібербулінг або кібермоббінг – умисне цькування особи в Інтернет-просторі протягом тривалого часу. Його ціллю є нашкодити, розгнівати, залякати людину персоніфіковано (SMS-повідомлення, записи у стрічці особистої сторінки тощо) або не персоніфіковано (поширення інформації референтним групам і довіреним особам жертви). Людину, яка здійснює кібербулінг, називають «булер», зазвичай вона діє анонімно, але щодня збільшується кількість випадків, коли булінг зі шкільного простору переноситься в Інтернет-мережу та переростає в той самий кібербулінг.

Найбільш схильні до кібербулінгу, як до його вчинення, так і до потерпання від нього, діти віком 11-16 років. Жертвами найчастіше стають сором'язливі та некоммунікбельні діти. На жаль, Україна входить у ТОП-10 країн Європи за цим показником.

Кібербулінг поділяється на види.

1. Анонімні погрози.

Вони полягають у надсиланні повідомлень загрозливого змісту, в більшості випадків у них використовується ненормативна лексика та грубі вислови.

2. Киберстолкінг (Cyberstalking – кіберпереслідування).

Це загрозливі повідомлення, що іноді супроводжуються фото, де використовується безліч особистої інформації про жертву, зокрема, про її геодані, зазвичай, ця інформація є у вільному доступі через необережність жертви та її низький рівень конфіденційності. Але такий вид булінгу є одним із найнебезпечніших, оскільки несе реальну загрозу жертві.

3. Використання особистої інформації.

Мається на увазі отримання її шляхом взлому особистих сторінок або використання особистої інформації для створення фейкових сторінок жертви аби заповнити сторінку образливою, принизливою інформацією.

4. Хепі-слепінг (від англ. happy slapping – щасливого ляпаса).

Знімання сцен фізичного або морального насилля задля розваги та викладу відео до мережі.

5. Тролінг (Trolling).

Розміщення в Інтернеті провокаційних повідомлень для того, аби привернути увагу та викликати флейм, тобто конфлікт.

6. Флеймінг (від англ. flaming – полум'яний, гарячий).

Це метод, що полягає в обміні короткими та гнівними репліками між учасниками, використовуючи комунікаційні технології. Часто такі конфлікти переростають в «інформаційні війни».

7. Он-лайн – грумінг (від англ. online grooming – онлайн догляд).

Певно найжорстокіший метод злочинців. Його суть в обміні фото та відео інтимного характеру. Булер створює фейкові сторінки, з яких починає листування з жертвою, виманюючи потрібні йому фото, а потім шантажує її цим матеріалом (шантаж може бути з матеріальною, сексуально насильницькою, психологічно насильницькою або інформаційною метою).

8. Кардинг (від англ. Carding).

Шахрайство, яке має на меті використання, списання грошей з кредитних карток або реквізитів без відома власника.

9. Смертельні квести.

Суїцидальні ігри-квести, метою яких є знімати на фото/відео кожен квест і викладати в соціальні мережі, а останнім етапом стає

самогубство. Таким чином діти, граючись та спілкуючись з «менеджерами» гри (люди, від яких діти отримують завдання квесту), здійснюють поодинокі або масові суїциди.

Таке розмаїття видів кібербулінгу дає нам зрозуміти, що ця проблема вже набрала свого апогею. І чим більше зусиль для вирішення кожен з нас буде докладати, тим швидше це явище втратить свою актуальність. Аби це стало можливо треба бути інформаційно підкованим. Тож розгляньмо, як можна виявити кібербулінг і як з ним боротись.

Діти, над якими знущаються, можуть відчувати негативні фізичні, шкільні та психічні проблеми. Діти, над якими знущаються, частіше відчувають:

- депресію та занепокоєння;
- підвищене почуття смутку й самотності;
- зміни в сні та режимі харчування;
- втрата інтересу до занять, якими вони звикли насолоджуватися;
- скарги на здоров'я;
- зниження успішності, вони частіше пропускають або кидають школу.

Дуже велика кількість заляканих дітей може вжити міри із застосуванням надзвичайно жорстоких заходів. У 12 з 15 випадків стрілянини в школах 1990-х років, у стрільців була історія знущань [2].

Молодші діти та підлітки на 76,2% рідше проявляють суїцидальну поведінку й думки, але все ще схильні до ризику залежно від інших факторів таких, як: стан психічного здоров'я, догляд дома та стосунки з іншими [1].

Варто пам'ятати, залишивши підлітка наодинці з проблемою кібербулінгу, ми збільшуємо ризик суїциду.

Якщо ви переконалися, що дитина стала жертвою кібербулінгу треба:

- у першу чергу, заспокоїтись і набратись терпіння, дитина в цей період дуже вразлива й неохоче буде йти на контакт;
- донести до дитини, що ви в будь-якому випадку підтримуєте її та в жодному випадку не звинувачуєте;

- не допитуватись, підходити до розмови більш лояльно;
- спільно з дитиною шукати шляхи вирішення ситуації та пояснити їй, що це не принизливо й не соромно розповідати батькам про булінг та й взагалі про будь-які проблеми;
- проінформувати жертву про змогу звернутися до психолога або зателефонувати на гарячу лінію щодо протидії булінгу: 116-000;
- запитати, чи знає дитина, хто міг би вчиняти кібербулінг щодо неї, якщо це однокласники, то можна звернутись до класного керівника й адміністрації школи;
- зробити скріншоти, копії всіх листувань і проявів кібербулінгу;
- заблокувати агресора в мережі, можливо, навіть видалити старі сторінки в соціальних мережах, створити нові та більш анонімні, а за потреби змінити номер телефону;
- якщо ви невпевнені в правдивості інформації, отриманої від дитини, або не може власними силами оцінити наскільки загрозливою є проблема, варто звернутися до соціального педагога або психолога;
- оцінивши стан речей, звернутися до поліції.

Варто звернути увагу й на те, що дитина може сама бути булером, і не зважаючи на те, що більшість батьків впевнені, що їх чадо не здатне до таких дій, вони можуть помилятись. Тому слід цікавитись інтересами дитини в Інтернеті та час від часу нагадувати про правила поведінки в суспільстві, про табу в розмовах, а краще до певного віку обмежувати користування Інтернетом.

Висновки. Отже, ця тема є однією з найактуальніших на сьогодні та не втратить свою актуальність у найближчі роки. Поширення соціальних мереж, діджиталізація освіти, бізнесу та й взагалі всіх галузей суспільства лише спрощують досягнення мети булера, але варто визнати, що світ рухається вперед і, в першу чергу, робота через Інтернет виконується швидше та якісніше, а отже «плюси» цих змін набагато сильніше «мінусів». Тому варто поглиблювати та поширювати знання про кібербулінг, про його особливості, способи боротьби і тоді ця проблема стане менш нагальною й актуальною.

Література

1. Deniz, Metin (July 7, 2015). "A Study on Primary School Students' Being Cyber Bullies and Victims According to Gender, Grade, and Socioeconomic Status". Croatian Journal of Education. 17 (3): 659–680. doi:10.15516/cje.v17i3.835.
2. "Effects of Bullying". StopBullying.gov. U.S. Department of Health & Human Services. February 29, 2012. Retrieved November 18, 2015.
3. <https://stopbullying.com.ua/adults/statistics> (Дата звернення: 11.01.2020 р.)
4. <https://en.wikipedia.org/wiki/Cyberbullying> (Дата звернення: 13.03.2020 р.)
5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (Дата звернення: 11.02.2020 р.)

І. Г. Набасова,

*вчитель початкових класів КЗШ №62,
спеціаліст першої кваліфікаційної категорії*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається проблема соціалізації молодших школярів у сучасному закладі загальної середньої освіти в умовах НУШ.

Ключові слова: нова українська школа, соціальна компетентність, здобувачі освіти, соціалізація.

Постановка проблеми. У кожної людини від народження протягом життя утворюються уявлення про світ. Особистий досвід діти здобувають з різних джерел: безпосередніх (спостереження за навколишнім світом); опосередкованих (спілкування з однолітками, дорослими, педагогами; через художню літературу, телебачення, Інтернет, періодичні видання тощо). Досвід дітей істотно розширюється під час шкільного навчання, ефективність якого можна забезпечити засобами оптимізації освітнього процесу.

Перехід до Концепції Нової української школи передбачає формування ключових компетентностей, серед яких важливе місце посідають соціальні та громадянські компетентності, що передбачають усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі в громадському житті, на роботі. Уміння працювати з

іншими на результат, попереджати й розв'язувати конфлікти, досягати компромісів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про актуальність порушеної проблеми свідчать численні наукові праці вчених (В. Афанасьєва, І. Блауберг, Р. Гурова, Л. Когана, Л. Несена, Н. Пустовіт, В. Садовського, Л. Сохань, М. Степаненко, Т. Титаренко та ін.). Певні аспекти щодо проблеми формування соціальної компетентності учнів молодших класів розглянуто в працях С. Данилейко, О. Кононко, О. Проценко та ін.

Мета статті – аналіз формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах впровадження концепції Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан розвитку суспільства характеризується процесами глобалізації, упровадженням технологій, реформуванням освіти та докорінними змінами у структурі ринку праці. Усе зазначене зумовлює необхідність вироблення в особистості здатності існувати в багатокультурному соціальному середовищі, утвердитися в суспільстві як інтелектуально розвинена, високоморальна особистість.

Соціальне середовище, в якому формується особистість, треба розуміти не тільки як оточення, але й як систему можливостей, вимог та очікувань. Це множина викликів й очікувань складним чином відображається в самій архітектурі свідомості та почуттів особистості, у наборі алгоритмів, стандартів і правил поведінки та діяльності, в її пізнавальній структурі.

Молодший шкільний вік – це перший період системного залучення дитини до громадського життя. О. Ніколаєску наголошує, що саме в цей період відбувається ціла низка особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності:

- мотивація соціально значимої діяльності, у рамках якої орієнтація на успіх є позитивною основою для формування соціальної компетентності;

- уміння керувати психічними процесами розвитку пізнавальної сфери, яке створює основу становлення здатності до довільної регуляції поведінки;

- діалогічність свідомості, критичність до себе і до інших людей;
- складається новий тип стосунків з людьми, засвоюються певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого і відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними виявляються навички конструктивної взаємодії [3, с. 35].

У Законі України «Про освіту» декларується, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [1].

Вступаючи в спілкування з людьми, беручи участь у колективній праці, людина стає суспільною, соціальною істотою, тобто особистістю. Особистість – це конкретна, жива людина, яка, як член суспільства, перебуває в певних відношеннях з іншими людьми.

Спираючись на праці психологів, можна стверджувати, що розвиток особистості – це сукупність процесів якісної зміни психологічної цілісності людини, удосконалення її функціональної готовності, формування операційних систем і таких психічних новоутворень, які забезпечують особистості, можливість відносно успішно вирішувати свої життєві труднощі.

Отже, розвиток особистості – це й процес її духовного зростання, удосконалення якісної зміни в усіх значущих для особистості сферах діяльності, у відбитті навколишньої дійсності, людей, у пізнавальних процесах.

Концепція Нової української школи пріоритетність розвитку громадянських компетентностей учнів вирішує системно на трьох рівнях:

- випускника Нової української школи як патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини;

- наскрізної змістової лінії – громадянська відповідальність, що пронизує всі навчальні предмети;

– ключової громадянської та соціальної компетентності, пов'язаної з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя [2].

Для успішної соціалізації необхідно вчити здобувачів освіти виробляти готовність до доцільних дій в нових обставинах життя, тому виникає питання про можливість управління даним процесом.

Вплив діяльності на розвиток дітей багато в чому залежить від мотивів, тобто від того, що спонукає дитину займатися діяльністю.

Для підвищення ефективності виховання необхідно прагнути до поєднання особистих і суспільно значущих мотивів у діяльності дітей.

Виховання, як один із факторів психічного розвитку, виступає на двох різних рівнях. Перш за все – це один з елементів життєдіяльності суспільства, мета якого – забезпечити розвиток особистої соціальної структури та культури.

Наступний рівень – організаційно-педагогічний. На цьому рівні проходять цілеспрямовані взаємодії виховної системи суспільства з тими групами людей, в розвитку яких необхідно викликати соціально бажані зміни.

Виховну діяльність в умовах НУШ можна характеризувати як керівництво розвитком особистості в суспільно-необхідних спрямуваннях. При цьому розвиток є результатом взаємодії цілеспрямованого виховання й усіх інших внутрішніх і зовнішніх факторів, які діють на людину.

Соціалізація як навчання соціальним ролям – одна з найважливіших ідей про нерозривний зв'язок процесів виховання, навчання та соціалізації, підсумком яких, на думку В. Петрова та О. Петрова, є «засвоєння реквізиту орієнтації для задовільного функціонування в ролі» [4, с. 46].

Вплив виховання на розвиток дітей багато в чому залежить і від умов, у яких воно відбувається. Умови в родині, закладі освіти, дитячих та юнацьких організаціях – цей своєрідний мікроклімат, де живе й формується вихованець, може сприяти формуванню здорових, життєрадісних людей з всебічними запитами та інтересами, активних громадян чи, навпаки, людей байдужих до всього, пасив-

них, з вузькими й бідними інтересами та потребами. Умови виховання створюють дорослі.

Навчання займає у дітей більшу частину часу. Воно визначає напрям і хід розвитку здобувачів освіти. Учитель початкової школи працює з класом, як правило, сам. Від нього залежить, чи буде створено умови, в яких виявились би пізнавальна активність, всебічні інтереси, творче ставлення до навчальної праці з перших років навчання. Ці умови визначають ставлення до навчальної праці, до вчителя і його вимог, також ставлення молодших школярів до товаришів у класі. Характер цих стосунків формує особистість учня.

Формування особистості відбувається успішно за умови тісної взаємодії внутрішніх і зовнішніх сил.

Молодший школяр набуває різних знань, які змушують його задумуватися над багатьма факторами своєї поведінки, порівнювати себе зі своїми товаришами, іншими людьми. Проте молодшим школярам ще важко зробити висновок про свої позитивні й негативні риси. Не можуть вони також повною мірою контролювати свою поведінку. Тому вплив дорослих, особливо вчителя, на дітей цього віку порівняно великий.

Допомогти школярам правильно визначати мету в житті, спрямувати їхні прагнення, виробити принципи поведінки, що відповідали б нормам національної моралі – важливе завдання виховання в умовах впровадження НУШ.

Виховання та соціалізація молодших школярів здійснюються не тільки освітнім закладом, а й сім'єю.

Взаємодія закладу освіти та сім'ї має вирішальне значення для організації морального укладу життя молодшого школяра. Ефективність взаємодії різних соціальних суб'єктів духовно-морального розвитку та виховання здобувачів освіти залежить від систематичної роботи закладу освіти з підвищення педагогічної культури батьків. Відповідно до цього, підвищення педагогічної культури батьків необхідно розглядати як один з найважливіших напрямків виховання та соціалізації молодших школярів.

Висновки. У сучасних умовах на свідомість дитини, процеси її духовно-морального, психо-емоційного розвитку, соціального дозрівання великий вплив робить зміст телевізійних програм, фільмів, комп'ютерних ігор, Інтернету. Для повної соціалізації мусить бути міцний зв'язок між закладом освіти та родиною, які можуть мати великий доповнюючий вплив на виховання волі, характеру та патріотизму.

Головним завданням учителів у роботі зі здобувачами освіти цього віку є педагогічна правильна організація їх діяльності як в закладі освіти, так і поза його межами при здійсненні індивідуального підходу до здобувача освіти, дотримування необхідного такту й виявлення педагогічної витримки і терпіння.

Література

1. Закон України «Про освіту» (Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII) URI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q> – (дата звернення: 29.03.2020).
2. Концепція нової української школи URI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/Новини_2016/12/05/konczepczya.pdf (дата звернення: 21.03.2020).
3. Ніколаєску О.І. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: науково-методичний посібник / О.І. Ніколаєску. – Черкаси: ОІПОПП, 2014. – 76 с.
4. Петров В.Ф. Соціалізація школярів у процесі розвитку учнівського самоврядування / В.Ф. Петров, О.В. Петров //Таврійський вісник освіти. – 2016. – №1. – С. 41-47.

І. В. Размолодчикова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ СІМ'ЯМИ

У статті порушено питання соціально-педагогічного консультування з вразливими сім'ями як важливої складової роботи соціального педагога.

Ключові слова: консультування, соціально-педагогічне консультування, консультант, соціальний педагог.

Постановка проблеми. Консультування як процес є предметом дослідження різних галузей наук і сфер людської діяльності: медичної (А. Айви, Б. Ворник, М. Бурно, Б. Карвасарський, О. Карагодіна, В. Макаров, В. Менделевич та ін.), психологічної (Г. Абрамова, С. Васьківська, С. Гледдинг, П. Горностай, А. Єлизаров, Р. Кочюнас, О. Красило, О. Лютова-Робертс, В. Меновшиков, Р. Мей, Р. Немов, В. Уолмес, А. Чернявська та ін.), соціально-педагогічної (Л. Завацька, А. Капська, Г. Раковська, В. Сорочинська, Т. Шишковець та ін.), соціальної роботи (І. Грига, М. Гуліна, В. Лютий, Т. Семигіна та ін.).

Розглянемо сутність понять «консультування», «соціально-педагогічне консультування».

На сьогодні поняття «консультування» не має єдиного трактування. У професійній літературі на сьогодні представлено від 200 до 400 підходів до визначення консультування і його моделей. Слово «консультування» походить від лат. «consultare», що означає «радитись», «піклуватися».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Консультування розглядається різними авторами як процес (В. Кожевников, В. Николаєва), напрям (Д. Москальова, О. Пожидаєва, Г. Раковська, З. Шевців та ін.), вид (Л. Завацька, Ю. Клочан, Н. Краснова, І. Лизун, О. Пожидаєва та ін.), технологія (Л. Завацька, В. Пігіда, В. Шахрай,

З. Шевців та ін.), форма (Ю. Клочан, Д. Москальова та ін.), метод (О. Гаврилук, Т. Воленчук, Ю. Клочан та ін.), спосіб та процедура (В. Кожевников, В. Николаєва, В. Шахрай та ін.) соціально-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження консультування як виду професійної діяльності соціального педагога вимагає звернення до науково-теоретичних джерел тих галузей знань, де це поняття отримало достатнє наукове обґрунтування. На підставі аналізу наукових джерел встановлено, що консультування в соціально-педагогічній діяльності науковці визначають по-різному. Консультування розглядається різними авторами як процес, напрям, вид, технологія, форма, метод, спосіб і процедура соціально-педагогічної діяльності.

У «Словнику-довіднику з соціальної педагогіки» поняття «консультування» розглядається як «процес взаємодії між двома або кількома людьми, в ході якого певні знання консультанта використовуються для надання допомоги тим, хто отримує консультацію». Специфіка соціально-педагогічного консультування полягає в тому, що «консультант намагається поліпшити життєву ситуацію іншого, не керуючи ним і його потенційними діями і вчинками, а показуючи їх можливі наслідки, допомагаючи клієнту зробити самостійний правильний висновок на основі чітко усвідомлених причинно-наслідкових зв'язків» [4, с. 231].

А. Капська консультування в соціально-педагогічній діяльності визначає як вид соціальної послуги клієнту. Консультативні послуги, на її думку, мають сприяти поліпшенню взаємин клієнта з соціальним середовищем, створенню психологічного комфорту в соціумі [5 с. 427].

Л. Завацька поняття «консультування в соціально-педагогічній діяльності» трактує як «технологію надання соціальної допомоги шляхом цілеспрямованого інформаційного впливу на людину чи малу групу з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, розробки соціальних норм спілкування» [1, с. 61].

В. Торохтій поняття «соціально-педагогічне консультування» визначає як окремий напрям, оскільки «відрізняється активною

спрямованістю на використання потенційних можливостей соціуму» [6, с. 62].

Розгляд соціально-педагогічного консультування як одного з видів професійної діяльності соціального педагога потребує деталізації сутності й особливостей діяльності консультанта як суб'єкта професійної взаємодії з клієнтом-об'єктом.

Консультант – це фахівець (компетентна особа), який здійснює консультативну діяльність з метою інформування, допомоги та підтримки в знаходженні шляхів вирішення проблемних ситуацій клієнта.

Клієнт, у практиці соціально-педагогічної діяльності, це особа, яка звернулася з проханням про допомогу до відповідної соціальної служби чи спеціаліста та користується їх послугами. У консультуванні клієнт виступає користувачем послуг та суб'єктом подолання власних проблем. Консультативний процес обумовлений взаємодією консультанта і клієнта, що передбачає певний зміст.

Взаємодія є процесом безпосереднього чи опосередкованого впливу різних об'єктів (суб'єктів) один на одного, взаємозалежний обмін діями, що характеризується взаємообумовленістю, причинно-наслідковим взаємозв'язком.

Таким чином, соціально-педагогічне консультування є процесом взаємодії соціального педагога і клієнта, що спрямований на допомогу у вирішенні різного типу проблем клієнта, зумовлює використання його особистісних і соціальних ресурсів та передбачає встановлення запиту, з'ясування причин виникнення проблеми, оптимізацію можливостей клієнта в пошуку шляхів її вирішення.

Соціально-педагогічне консультування можна також визначити як спрямованість, що виражається в допомозі:

а) в усвідомленні клієнтом сутності проблеми (уточнення формулювання, з'ясування реального ступеня та серйозності), причин і своєї ролі в її виникненні та вирішенні;

б) у визначенні того, як і що саме можна змінити в ситуації, що склалася, та виборі варіанту вирішення цієї проблеми з акцентом на відповідальності й здатності самого клієнта в цьому питанні;

в) у розвитку особистості клієнта через розкриття й активізацію його ресурсів, можливостей, здібностей;

г) в опануванні новими навичками поведінки (спілкування, взаємодії, налагодження соціальних зв'язків тощо;

д) у формуванні способів продуктивної взаємодії із зовнішнім світом.

Доречно зауважують з цього приводу Т. Алексеєнко, Ю. Жданович, І. Зверєва та ін., вказуючи, що специфіка консультативної діяльності соціального педагога полягає в тому, що «консультант намагається поліпшити життєву ситуацію іншого, не керуючи ним та його потенційними діями і вчинками, а показуючи їх можливі наслідки, допомагаючи клієнту зробити самостійний правильний висновок на основі чітко усвідомлених причинно-наслідкових зв'язків» [4, с. 231].

Отже, консультування як вид діяльності – це допомога в гармонізації себе, свого оточення та способу життя; на відміну від корекції та психотерапії, наголос тут робиться на ресурсах клієнта (окремого індивіда, сім'ї, соціальної групи), якого орієнтують на знаходження власних рішень та їхню реалізацію.

О. Пожидаєва зазначає, що основними завданнями соціально-педагогічного консультування є:

- допомога клієнту у формулюванні проблемної ситуації;
- дослідження контексту та передумов виникнення проблемної ситуації;
- надання емоційної підтримки в переживаннях клієнта;
- здійснення об'єктивної оцінки проблемної ситуації;
- забезпечення конструктивного зворотного зв'язку;
- здійснення пошуку шляхів вирішення проблемної ситуації;
- підвищення почуття відповідальності клієнта за успіх вирішення проблемної ситуації;
- організація посередництва у вирішенні проблемної ситуації;
- здійснення прогнозу результатів, заснованих на вірогідності успіху [2, с. 9].

Узагальнюючи вище означене, можна констатувати, що в найбільш широкому розумінні консультування в системі професій-

ної діяльності соціального педагога доцільно розглядати як ланку соціально-педагогічної допомоги, що передбачає сприяння всім категоріям клієнтів (дітям, дорослим, вразливим сім'ям, групам чи організаціям) у процесі усвідомлення сутності проблеми чи кризової ситуації, мобілізації особистісних чи професійних ресурсів і в подальшому вирішенні питань орієнтації в складних життєвих ситуаціях, самореалізації в межах суспільних норм, освоєнні ними соціокультурного досвіду, вирішенні завдань соціального навчання та соціального виховання для успішної інтеграції в суспільство.

Е. Рацапевич пропонує виокремлювати види консультування залежно від завдань, які ставить об'єкт консультування:

- рефлексивне (усвідомлення життєвої ситуації, її аналіз, пошук пріоритетів);
- проектне (пошук і побудова можливого проекту перетворення ситуації);
- технологічне (пошук оптимальної послідовності дій для вирішення проблеми);
- прогностичне (побудова моделі можливого стану конкретної ситуації) [3, с. 725].

У дослідженнях учених (І. Богданова, Р. Вайнола, А. Капська, О. Карпенко, В. Ніколаєв та ін.) зазначено, що консультативна діяльність соціального педагога – це не просто допомога людині людині, а соціально-педагогічна допомога фахівця клієнтам, яка є компетентною, особливим чином організованою, безпосередньою. Саме тому фахівець-консультант повинен:

а) орієнтуватися винятково на наукові знання з психології та соціальної педагогіки;

б) сприймати клієнта як динамічну систему здатну до самокомпенсації, оскільки людина розвивається упродовж життя;

в) володіти відповідною системою професійних навичок (техніки активного слухання, техніки питань, техніки емпатійного слухання тощо) і, бажано, консультативного досвіду;

г) зберігати власну позицію, завжди дотримуючись певної дистанції між собою.

Соціальний педагог, що здійснює консультування клієнтів повинен володіти теоретичними знаннями щодо технології консультування; знати специфіку роботи з різними категоріями клієнтів; уміти моделювати консультативний діалог відповідно до потреб й очікувань клієнта; вміти слухати, пояснювати, визначати пріоритетне в соціальній проблемі; аналізувати й узагальнювати, переконувати, стимулювати клієнта до комунікативної активності; регулювати динаміку консультативного діалогу; вміти швидко знаходити ефективний шлях вирішення проблеми клієнта.

Для того, щоб ефективно здійснювати консультативну взаємодію соціальний педагог має володіти такими особистісними якостями, як: емпатія, повага до клієнта, доброзичливість, відкритість, емоційна стабільність, інтегративність мислення, педагогічний такт, конкретність, чіткість, рефлексія.

Висновки. Таким чином, ураховуючи вище означені положення, ми можемо підсумувати, що консультування – це самостійний вид професійної діяльності соціального педагога. Нами виявлено, що в науковій літературі соціально-педагогічне консультування трактується як організований процес комунікативної взаємодії соціального педагога та клієнта; діяльність, спрямована на надання безпосередньої соціально-педагогічної допомоги клієнту; компетентна допомога особам, що переживають різні проблеми, труднощі в повсякденному житті. Ми розглядаємо соціально-педагогічне консультування як процес взаємодії соціального педагога і клієнтів, що спрямований на з'ясування причин виникнення проблеми, оптимізацію можливостей клієнта в пошуку шляхів її розв'язання, на допомогу в розв'язанні різного типу проблем вразливих сімей.

Література

1. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. / Л.М. Завацька. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.
2. Пожидаєва О.В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до консультативної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Оксана Володимирівна Пожидаєва . – Київ: Б.в., 2011. – 20 с.

3. Современный словарь по педагогике / сост. Рапацевич Е.С. – Минск: Современное слово, 2001. – С. 725-726.
4. Соціальна педагогіка: словник-довідник / Т.Ф. Алексєєнко, Ю.М. Жданович, І.Д. Зверєва та ін.; за заг. ред. Т.Ф. Алексєєнко. – Вінниця: Планер, 2009. – 542 с.
5. Соціальна педагогіка: підруч. / за ред. А.Й. Капської. – 4-е вид. випр. та доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
6. Торохтий В.С. Психология социально-педагогической деятельности / В.С. торохтий // Психологическая наука и образование PSYedu.ru. – 2010. – №5. – С.58-71: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://psyjournals.ru/psyedu_ru/2010/n5/Torohtiy.shtml

І. А. Рац,

студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. М. Шимко,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ*

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті висвітлено окремі аспекти впливу інноваційних технологій на соціалізацію особистості молодшого школяра, успіх якого значною мірою залежить від готовності вчителя, використання інноваційних технологій на уроках в початковій школі.

Ключові слова: соціалізація, соціалізація особистості, молодший школяр, інновація, інноваційні технології.

Загальновизнаним є той факт, що майбутнє будь-якої держави визначається тим, яка в ній буде створена система освіти. За рахунок наукових інтеграцій, процесу глобалізації та темпів розвитку науки змінюються освітні реформи, форми і методи навчання, впроваджуються нові інноваційні технології, які значно впливають на особистість, її розвиток, навчання, виховання, реалізацію у світі. Адже «випускник нової школи – цілісна особистість, усебічно розви-

нена, здатна до критичного мислення. Патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини. Інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя» [2, с. 6].

Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі є одним із сучасних засобів розвитку особистості молодшого школяра.

Вони впливають на його соціалізацію, а також полегшують освітній процес, дають можливість учням краще сприймати навчальний матеріал, готують особистість до «інформаційного суспільства», формують дослідницькі вміння, розвивають комунікативні здібності. Це забезпечує швидке та міцне опанування навчального матеріалу, розвиток пізнавальних здібностей і розумових якостей учнів, сприятиме активізації їх пізнавальної діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблеми розробки й впровадження інноваційних технологій підіймаються в працях Ш. Амонашвілі, І. Бежа, І. Дичківської, В. Кіпатрика, М. Лисенкова, О. Пехоти, О. Савченко, І. Унт, В. Шадрікова, та ін. Особливості упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес початкової школи розглядали Г. Альтшуллер, О. Біда, І. Волков, С. Куганов, І. Якиманська.

Проблема соціалізації дітей знайшла висвітлення в дослідженнях як вітчизняних (Ю. Возна, Н. Заверико, І. Зверєва, О. Карпенко, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, С. Моїсеєв, О. Савченко, С. Харченко та ін.), так і зарубіжних (В. Бочарова, І. Кон, Г. Ландберг, Р. Мертон, А. Мудрик, Т. Парсонс, та ін.) учених.

Щодо ґрунтовних досліджень впливу інноваційних технологій на соціалізацію особистості молодшого школяра нами виявлено не було, проте дослідження в цій галузі дозволяють визначити основу підходу до розгляду даної теми.

Визначаючи поняття «соціалізація», різні дослідники виділяють ті чи інші сторони цього феномену залежно від аспекту й мети, яка ставиться в дослідженні. Розглянемо основні з них (див. табл.1.).

Таблиця 1

Визначення соціалізації в дослідженнях науковців

Автор	Визначає соціалізацію як...
Б. Ананьев	процес формування людини як особистості, її соціального становлення, включення особистості в різні системи соціальних відносин, інституцій і організацій, засвоєння людиною знань, норм поведінки тощо, що склалися історично.
Л. Виготський	перетворення інтерпсихічного в інтрапсихічне в ході спільної діяльності та спілкування, як інтеріоризацію або присвоєння індивідом суспільного досвіду, культурних знаків, що знаходить своє відображення в культурно-історичній концепції розвитку вищих психічних функцій.
Ф. Гіддінгс	процес, через який безпорадне маля поступово перетворюється на особу, яка розуміє й саму себе, й довкілля, набуває знань і навичок, притаманних культурі, в якій він (або вона) народився
Е. Еріксон	це подолання індивідом критичних ситуацій на життєвому шляху.
Т. Парсонс	Перетворення просто людини на особистість у результаті засвоєння нею норм співжиття людей і тим самим інтеграції в соціальні інституції суспільства
Ж. Піаже	процес адаптації до соціального середовища, який полягає в тому, що дитина, досягнувши певного рівня розвитку, стає здатною до співробітництва з іншими людьми, завдяки поділяння та координації своєї точки зору й точок зору інших людей.
Г. Тард	включення індивіда в націю, народ, досягнення схожості в мові, освіті, вихованні з іншими індивідами, які становлять суспільство

Можна стверджувати, що під соціалізацією слід розуміти багатоскладний процес становлення особистості, який адаптує її до соціального середовища, забезпечує певним рівнем досвіду та вчить взаємодії з навколишнім світом.

Останнім часом увійшов у вжиток термін «інноваційна педагогічна технологія». Одні дослідники тлумачать його як цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій і засобів, які охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до одержання очікуваних результатів, інші – як комплексний, інтегрований процес, що охоплює суб'єктів, ідеї, способи організації інноваційної діяльності та забезпечує результативність нововведення [1, с. 43-44].

Інновації в освіті учнів, в першу чергу, повинні бути спрямовані на створення особистості, налаштованої на успіх у будь-якій галузі застосування своїх можливостей. Таким чином, головна мета застосування інноваційних технологій у навчально-виховному процесі сучасної школи – розвиток в учнів уміння мотивувати дії, самостійно орієнтуватися в одержуваній інформації, формування творчого нешаблонного мислення, розвиток дітей за рахунок максимального розкриття їх природних здібностей, використовуючи новітні досягнення науки й практики.

Таким чином, інноваційні технології в розвитку соціалізації особистості є актуальними, адже:

- сприяють формуванню та розвитку інноваційної особистості, яка спроможна повноцінно реалізуватися в житті;
- забезпечують умови для розвитку творчої особистості дитини;
- сприяють позитивній мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потреби в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні;
- роблять можливим оригінальний підхід до побудови структури сучасного уроку;
- сприяють здобуванню знань учнями самостійною роботою думки;
- диференціюють та індивідуалізують процес навчання;
- стимулюють роботу з додатковою літературою [3].

На сьогодні розроблено цілу гамму інноваційних педагогічних технологій, що, з певною мірою узагальнення, можна класифікувати за такими групами (див. табл 2.).

Таблиця 2

Класифікація інноваційних педагогічних технологій

<p>1. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу:</p>	<ul style="list-style-type: none">- Педагогіка співробітництва.- Гуманно-особистісна технологія Ш.О. Амонашвілі.- Система Є.М. Ільїна: викладання літератури як предмету, що формує людину.- Технологія вітагенної освіти (А.С. Белкін)
<p>2. Педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів</p>	<ul style="list-style-type: none">- Ігрові технології.- Проблемне навчання.- Технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (В.Ф. Шаталов)
<p>3. Педагогічні технології на основі ефективності управління й організації навчального процесу</p>	<ul style="list-style-type: none">- Технологія С. Лисенкової: перспективно-випереджальне навчання з використанням опорних схем при коментованому управлінні.- Технологія рівневої диференціації.- Рівнева диференціація на основі обов'язкових результатів (В. Фірсов).- Культуровиховуюча технологія диференційованого навчання за інтересами дітей (І. Закатова).- Технологія індивідуалізації навчання (І. Унт, А. Границька, В. Шадріков).- Технологія програмованого навчання.- Колективний спосіб навчання (А. Рівін).- Групові технології.- Комп'ютерні (нові інформаційні) технології навчання.
<p>4. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення і реконструювання матеріалу</p>	<ul style="list-style-type: none">- «Діалог культур» (В. Біблер, С. Куганов).- Укрупнення дидактичних одиниць (П. Ерднієв).

5. Частково-предметні педагогічні технології	<ul style="list-style-type: none">- Технологія раннього та інтенсивного навчання грамоти (М. Зайцев).- Технологія удосконалення загально навчальних умінь в початковій школі (М. Зайцев).- Технологія навчання математиці на основі розв'язання задач (Р. Хазанкіна) й т.ін.
6. Альтернативні технології	<ul style="list-style-type: none">- Вальдорфська педагогіка.- Технологія вільної праці (С. Френе)
7. Природовідповідні технології	<ul style="list-style-type: none">- Природовідповідне виховання грамотності (А. Кушнір).- Технологія саморозвитку (М.Монтессорі) й т.ін.
8. Технологія розвивального навчання	<ul style="list-style-type: none">- Система розвивального навчання Л. Занкова.- Технологія розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова.- Системи розвивального навчання зі спрямованістю на розвиток творчих якостей особистості (І. Волков, І. Іванов)- Особистісно орієнтоване розвивальне навчання (І. Якиманська).- Технологія саморозвивального навчання (Г. Селевко).
9. Педагогічна технологія авторських шкіл	<ul style="list-style-type: none">- Школа адаптованої педагогіки (Б. Бройде).- Технологія авторської школи самовизначення (А. Тубельський).- Школа-парк (М. Балабан).- Агрошкола (О. Католиков).

Також варто зазначити, що вплив інноваційних технологій на соціалізацію особистості молодшого школяра, в першу чергу, передбачає діяльність учителя. А саме:

- його готовність до використання інноваційних технологій на уроках;

- створення комфортних умов для учнів, у яких вони відчуватимуть себе успішними та інтелектуально спроможними;
- системне використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі залежно від теми, мети, типу уроку та навчального предмета;
- моделювання різних соціальних життєвих ситуацій, які збагачують соціальний досвід учня;
- навчальний матеріал наблизити до реального життя, тобто зробити навчання молодших школярів цікавим і зрозумілим, а засвоєння матеріалу простим і доступним;
- об'єднувати учнів у групи, для розвитку навичок спільної роботи;
- підвищувати мотивацію до учіння та творчу активність учнів.

Отже, інноваційні технології на уроках у початковій школі використовуються під керівництвом учителя; їх різноманіття полегшує освітній процес, дає можливість учням краще сприймати навчальний матеріал, готують особистість до життя, допомагають стати повноцінним членом суспільства, тим самим повною мірою впливають на соціалізацію особистості молодшого школяра.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004.
2. Концепція Нової української школи.
3. Лихацька О.А. Інноваційні технології та розвиток соціалізації особистості. – 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/innovaciyni-tehnologi-ta-rozvitok-socializaci-osobistosti-20051.html>

В. В. Солодовник,
*педагог-організатор Криворізької ЗШІ №4,
кваліфікаційна категорія спеціаліст*

РОЗВИТОК УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

У статті висвітлено провідну роль учнівського самоврядування в процесі соціалізації здобувачів освіти.

Ключові слова: здобувачі освіти, самоврядування, соціалізація особистості, соціальне оточення.

Постановка проблеми. У «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» передбачено, що результатом успішної соціалізації дитини можна вважати її готовність до виконання соціальних ролей: Я – успішний учень, у дорослому житті – успішний працівник. Я – система громадянських компетентностей, у дорослому житті – свідомий громадянин. Я – система ціннісних ставлень, у дорослому житті – успішний сім'янин [4]. На концептуальному рівні державою визначено суспільно важливе завдання для освітян – забезпечити розбудову такого освітнього простору, у якому особистість з дитинства усвідомлювала б свою суспільну значущість і через систему ціннісних ставлень набувала досвіду взаємодії з соціумом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процесу розвитку учнівського колективу та функціонуванню в ньому самоврядування присвячують свої роботи Ю. Азаров, Н. Болдирєв та ін. Переважна більшість дослідників визначають сутність учнівського самоврядування як педагогічний інструмент впливу на особистість (Л. Гордін, Г. Логутенко, З. Шиліна); як вищу форму педагогічного управління дитячим колективом (Л. Дрогін, Г. Зверєва, В. Караківський та ін.); розвиток учнівського самоврядування пов'язують зі створенням гнучкої структури та визначенням функцій органів самоврядування, змісту їхньої діяльності, обліком саморегуляційних процесів – безпосередньою реакцією учнів і колективів на управлінський вплив (І. Мар'єнко, Л. Новікова, П. Фролов).

Мета статті – розкрити вплив учнівського самоврядування на розвиток особистості та її соціалізацію.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, в соціальні спільноти, шлях засвоєння елементів культури. При цьому людина прагне до самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення.

Соціалізація, за твердженням Л. Назаренка, залежить від макрочинників (суспільство, держава, планета, світ і космос), мезочинників (етнокультурні умови і тип поселення, в яких живе та розвивається людина) та мікрочинників (сім'я, дитячий садок, школа,

позашкільні виховні установи, релігійні організації, товариство однокласників, засоби масової комунікації та інші інститути виховання). Вони по-різному впливають на кожну конкретну людину, динамічно змінюються в умовах науково-технічної революції, змінюється і їх питома вага в соціалізації підростаючих поколінь [3, с. 33].

На думку Р. Кравець, розвиток особистості проходить між полюсами «соціалізація – індивідуалізація», взірці соціалізації, з якими зустрічається дитина, неоднозначні – це можуть бути продукти творчої діяльності чи негативного досвіду [2, с. 3]. Індивідуалізація є результатом процесу соціалізації і, навпаки, подальший розвиток індивідуалізації є можливим лише за умов соціалізації.

Соціологічний підхід до дослідження особистості спирається як на відправну точку не на індивідуальні особливості людини, а на її соціальне оточення – соціальну систему, в яку вона входить, і соціальні ролі, які вона виконує в цій системі.

Процес соціалізації відбувається в 3-х площинах: ціннісні орієнтації; соціальні ролі; мотивація за 3-ма сферами – спілкування; діяльність; свідомість.

Розвиток людини від індивідуального до суспільного відбувається в певному середовищі й під його впливом. У середовищі людина соціалізується. Групова соціалізація – це соціалізація всередині конкретної соціальної групи. Так, підліток, який проводить більше часу зі своїми однокласниками, а не з батьками, ефективніше переймає норми поведінки, притаманні для групи його ровесників

Отже, сутність соціалізації як предмета наукового пізнання вочевидь розкривається в проблемі взаємної обумовленості співмірності людини та суспільства. Порушення цієї гармонії призводить до знецінення людського життя та до втрати внутрішнього сенсу життя суспільного. Збереження та поновлення такої співмірності є надважливим суспільним завданням, у розв'язанні якого значна роль належить учнівському самоврядуванню.

Як зазначає В. Чугаєвський, учнівське самоврядування – один із способів виховання в учнівському колективі. Це така органі-

зація життя дитячого учнівського колективу, яка забезпечує більш високі показники й у навчанні, й у вихованні, в тому числі й у підтриманні порядку, і в організації позаурочних виховних заходів, оскільки учні самостійно переймаються своїм життям, створюють різні виконавчі структури, які й забезпечують більш високий рівень освітньої роботи [5, с. 14].

Ми вбачаємо в учнівському самоврядуванні основу набуття сучасними школярами початкових навичок колективної управлінської діяльності незалежно від віку, оволодіння правилами колективного спілкування, культурою взаємин, засвоєння технології вироблення, прийняття та виконання рішень.

Учнівське самоврядування – один із засобів соціалізації. В учнівському колективі, у групі однокласників, здобувачі освіти готуються до майбутнього соціального життя. Тому самоврядування – модель соціуму, в межах якої учні отримують можливість засвоїти ті комунікації, які характерні для майбутнього життя.

Активна участь у діяльності учнівського самоврядування можлива тільки тоді, коли школяр усвідомлює її суспільну значимість, правильно оцінює свої можливості та здібності, зміст тієї конкретної роботи і тих функцій, які на нього покладаються.

Самоврядування важливо будувати на засадах гуманізму та соціальної рівності, утвердженні стосунків взаємоповаги, коректності, співробітництва між дорослими і дітьми.

Найбільше задоволення учень отримує тоді, коли входить до групи взаємної симпатії.

Співдружність різних об'єднань, які є в школі, дозволяє урізноманітнити та конкретизувати види і функції самоврядування, дає можливість кожному здобувачеві освіти знайти саме свою справу, увійти в ту співдружність, яка йому ближча за інтересами, здібностями, нахилами.

У співдружності кожний школяр набуває початкових навичок колективної управлінської діяльності, оволодіває культурою спілкування та взаємин, виявляє ініціативу.

Як немає сьогодні жодної ділянки шкільного життя, яка б знаходилась поза сферою діяльності учнівського самоврядування, так і не повинно бути в закладі освіти жодного дорослого, який би вважав розвиток ініціативи та самостійності дітей другорядною справою.

До цієї справи повинні залучатись усі педагоги. Одним із критеріїв діяльності кожного вчителя при визначенні результативності його діяльності повинна бути сформованість активності, ініціативи, самостійності школярів, їх участь у роботі учнівського самоврядування.

Ось чому, ставлячи перед собою завдання створення в закладі освіти системи педагогічного керівництва розвитком учнівського самоврядування, ми бачимо її призначення в забезпеченні системи учнівського самоврядування, в здійсненні взаємозв'язку й узгодженості в розвитку всіх сторін цього складного процесу; в створенні умов для послідовного, рівномірного проникнення самоорганізації, самореалізації в життя всіх учнівських колективів, які функціонують у школі, в усі сфери колективної діяльності, для одночасного включення в активну організаторську роботу всіх школярів.

Центром залучення в самоуправлінську діяльність кожного здобувача освіти стають первинні виховні колективи-класи, а також групи продовженого дня, гуртки, шкільні об'єднання. Адже в невеликих за чисельністю колективах легше дійти до кожного школяра, врахувати його індивідуальні особливості, зафіксувати виховний вплив самоврядування на особистість, скоректувати на цій основі подальший процес залучення учня в організаторську роботу.

Особливу увагу Т. Доценко рекомендує приділити вдосконаленню діяльності загальних зборів учнів як найважливішої форми безпосередньої демократії, прямої участі кожного учня в управлінні. Саме на загальних зборах повинні обговорюватись і прийматись плани, за якими учнівські колективи будуть жити та працювати, саме зборам, а не педагогам, повинен підпорядковуватись учнівський колектив [1, с. 104].

Ефективним педагогічним засобом зарекомендував себе вплив на пасивних школярів найбільш близьких товаришів по класу, авторитетних дітей.

Значну роль у стимулюванні інтересу учнів до суспільно корисної діяльності, участі в самоврядуванні може відіграти громадська думка, а саме: система загальних суджень дітей, яка виникає в процесі їхньої діяльності та спілкування, і виражає ставлення до різних явищ, подій, які становлять загальний інтерес.

Оскільки важливими складовими громадської думки є критика та самокритика, слід використовувати всі життєві ситуації, на основі яких можна тренувати вміння школяра висловлювати критичні думки з приводу тих чи інших явищ, вчинків, висловлювати їх коректно як у процесі колективного обговорення, так і в індивідуальній формі, поважати критику, спрямовану на його адресу, сприймати її, а також захищати свою думку на фоні колективної.

Висновки. Отже, соціалізація здобувачів освіти відбувається під впливом певних чинників, виховна роль яких по-різному виявляється на вікових стадіях цього процесу. Важливим виховним фактором, який впливає на соціалізацію особистості, є найближче соціальне оточення, у якому проходить життя й діяльність здобувача освіти, тобто середовище у вузькому розумінні цього слова – сім'я, дитячий колектив, товариші, дорослі люди, з якими безпосередньо спілкуються школярі. Тому школа сьогодні має стати важливим осередком, де формуватиметься готовність дітей взаємодіяти із соціумом.

Література

1. Доценко Т. Крок за кроком до дитячого самоврядування: метод. посіб. для координаторів та лідерів дитячого самоврядування / Т. Доценко. – Кіровоград, 2003. – 155 с.
2. Кравець Р.В. Організація учнівського самоврядування в сучасній школі / Р.В. Кравець // Позакласний час. – 2015. – №22. – С. 2-3.
3. Назаренко Л.М. Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі. Методичні рекомендації щодо реалізації обласної науково-методичної проблеми / Л.М. Назаренко. – Херсон: Комунальний ВНЗ «Херсонської академії неперервної освіти», 2013. – 50 с.
4. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні / Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ № 176-р від 26.02.2020: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80> (дата звер-

нення: 04 02.2020).

5. Чугаєвський ВГ. Учнівське самоврядування в національній школі: навч. посіб. / ВГ. Чугаєвський. – Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2004. – 127 с.

М. М. Сухомлинова,
*заступник директора з виховної роботи Криворізької ЗШІ №4,
вчитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель*

СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧИТЕЛЕМ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Стаття присвячена проблемам педагогічної взаємодії здобувача освіти з учителем як складової становлення творчої індивідуальності школярів. Розглядаються визначення поняття «творчість», аналізуються інноваційні процеси, які слугують творчому розвитку особистості здобувача освіти на уроці української мови та літератури.

Ключові слова: творча індивідуальність, творчі здібності, творчість, педагогічна взаємодія.

Постановка проблеми. XXI століття – це доба, спрямована на особистість. Створення максимально сприятливих умов для розвитку індивідуальності – не тільки мета сучасних розвинених суспільств, а й одна з необхідних умов їх динамічності й адаптивності до мінливого інформаційного світу. У парадигмі сучасної освіти вагоме значення надається формуванню творчої, конкурентноспроможної особистості, здатної самостійно мислити та приймати відповідальні рішення. Виховати таку особистість може вчитель, який має високу самооцінку, є активним, здатним до інноваційної педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність даного питання в житті людей, досить велика кількість науково обґрунтованих робіт була винесена на розгляд вітчизняними та зарубіжними психологами. Серед вітчизняних психологів, які брали

участь у дослідженні феномену творчої особистості: Б. Ананьєв, В. Андрєєв, О. Бодальов, Я. Коломийський, І. Кон, С. Сисоєва. О. Хронік та інші. Не менш значним є внесок таких зарубіжних дослідників, як: Є. Бершайд, Дж. Гілфорд, Д. Генрік, С. Гутьєррес, Д. Векслер, Р. Зайєнц та інші.

С. Сисоєва пропонує методику використання діагностики інтелекту та творчих здібностей особистості в процесі викладання навчальних предметів, наповнюючи їх змістом навчального матеріалу.

Мета статті – дослідити процес педагогічної взаємодії здобувача освіти з учителем як складової становлення творчої індивідуальності школярів на уроці української мови та літератури.

Виклад основного матеріалу. Навчання – основна форма розвитку творчої індивідуальності здобувачів освіти пізнавальної активності. З одного боку, під час освітнього процесу здобувачі освіти засвоюють нові знання, які розширюють їхній кругозір, і з іншого – у процесі активної творчої діяльності розвиваються навчальні можливості здобувача освіти, завдяки яким він може самостійно і творчо використовувати не лише запас знань, а й шукати нове, задовольняти свої потреби в пізнанні.

Творча індивідуальність здобувача освіти може формуватися з урахуванням процесів пізнавальної діяльності. У навчальному процесі вчитель постає насамперед як організатор і керівник пізнавальної діяльності дітей. Він створює умови, за яких школярі можуть найбільш раціонально й продуктивно розвивати пізнавальні процеси. Урок є основною ланкою процесу формування пізнавальної активності молодших школярів. На ньому, наголошує І. Підласий, з окремих «цеглинок» складаються не лише знання, а й почуття, переживання, вміння міркувати, логічно мислити, уявляти, уважно слухати. Основна умова розвитку пізнавальної активності – щоб на кожному уроці якомога частіше лунало «чому?» [4, с. 215].

Розвиток пізнавальних процесів допомагає створювати сприятливі умови для становлення творчої індивідуальності школярів на основі свободи їх духовного вибору. А саме:

- активізують пізнавальну діяльність;
- розкривають дитину як особистість;
- дисциплінують мислення;
- навчають правильності думки;
- дають можливість виявлятися психічним процесам і визначати їх рівень та якість;
- навчають умінням об'єктивно оцінювати себе, будувати стосунки з іншими, жити за певними правилами.

Сьогодні проявляється тенденція зміни функціональної структури впливу педагога на учня. Якщо протягом усієї історії людства в ній значно переважав інформаційний аспект, то сьогодні, у зв'язку з розвитком засобів масової комунікації, педагог втрачає передову позицію як джерело нової інформації.

Специфіка педагогічного спілкування в тому, що під час його реалізації здійснюється комплексний вплив педагога на учня таким чином, щоб забезпечити ефективне навчання, виховання і розвиток нової особистості. Через спілкування відбувається трансляція досвіду поколінь новому поколінню.

Особистість учителя – це стрижньовий, системоутворюючий блок професійної компетентності педагога. Саме він визначає характер цілей і завдань педагогічної діяльності. Це система його ціннісних орієнтацій, мотивів і стилю індивідуальної діяльності та спілкування. Вона визначає унікальність і неповторність людини.

Питання про те, які риси особистості повинен мати вчитель, налаштований на творчий розвиток учнів, продовжує бути актуальним. Його актуальність посилюється ще й тим, що реалізація творчо орієнтованого освітнього процесу потребує організації навчання як фасилітаційної взаємодії його учасників

Творчий потенціал людини багато в чому залежить від її здібностей. С. Гончаренко характеризує здібності як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» [1, с. 63].

До дидактичних принципів, які дають можливість для розвитку творчої індивідуальності здобувачів освіти на уроці української мови

та літератури, науковці відносять: науковість, систематичність, свідомість, наочність навчання, зв'язок теорії з практикою, прагнення до міцності знань і навичок.

Саме використання вчителем цих принципів стає можливим лише в тому випадку, якщо люди, які вступають у взаємодію, можуть оцінити рівень взаєморозуміння та звітувати собі в тому, що являє собою партнер зі спілкування. Учасники спілкування намагаються реконструювати у свідомості внутрішній світ іншої людини, зрозуміти її почуття, мотиви поведінки, ставлення до значущих об'єктів, прагнення до творчого самовдосконалення.

Г. Сиротинко виокремлює творчі методи, які активізують роботу учнів на уроках української мови та літератури:

- стимулювати бажання учнів працювати самостійно;
- переконувати учнів у тому, що вчитель є їхнім однодумцем;
- заохочувати до роботи над проектами, запропонованими для роботи самими учнями;
- виключати будь-який тиск на дітей, створювати атмосферу «відвертості»;
- заохочувати до максимальної захопленості у спільній діяльності;
- надавати дитині свободу застосування своїх здібностей [3, с. 127].

Важливим компонентом становлення творчої індивідуальності школярів на уроці української мови та літератури є письмова робота. Наприклад, можна виконувати творчі роботи на основі неповного тексту, а саме: написання кінцівки поданого тексту; написання творів за поданим початком і закінченням; відтворення кількох пропущених епізодів; творчі роботи за поданою канвою.

У різних типах і видах письмових робіт є більш чи менш виражений елемент творчості, бо в них так чи інакше виявляється особистість, обдарування, смаки, уподобання, рівень підготовки. Але, як зазначає С. Крамаренко, – творчою роботою слід вважати таку, яка є наслідком цілком самостійної діяльності в процесі осмислення певної теми, питання [2, с. 8].

Цікавими, на наш погляд, є творчі або підготовчі вправи, які виступають допоміжними факторами в процесі підготовки до написання власне творчих робіт і допомагають зрозуміти різноманітність існуючих засобів висловлення думок і почуттів, розвивають логічне мислення, тренують мозок. Тому в роботі вчителі широко використовують такі види творчих вправ, як: творче списування, творчі диктанти, твори-мініатюри за опорними словами, твори за поданим початком чи кінцівкою, окремі види ділових паперів тощо.

Безперечно, навчити писати твори – справа надзвичайно важка і вимагає від педагога старанної, продуманої праці протягом кількох років.

Для формування навичок самостійного викладу думки усно та на письмі винятково велике значення має опрацювання учнями своїх творчих робіт. У методичній літературі відомий такий прийом роботи над творами, як виправлення їх. Звичайно, це ефективний засіб навчання, особливо якщо виправлення проводиться в процесі педагогічної взаємодії в присутності автора. Він, по-перше, привчає до копіткої творчої роботи над темою, по-друге, педагог може проявити індивідуальний підхід до кожного. Нарешті, якщо викладач лише вказує на недоліки роботи, не виправляє їх, він не глушить ініціативи, а навпаки, розвиває її.

С. Яланська пропонує такі форми роботи для розвитку творчих здібностей на уроках української мови та літератури: робота творчих майстерень; інсценізація уривків із творів, які вивчаються за програмою; творчі перекази здобувачів освіти на основі неповного тексту; конкурси авторських віршів; проведення літературних «Брейн-рингів»; використання граматичної та лінгвістичної казки, елементів гри; ілюстрації учнів до прочитаних творів; створення здобувачами освіти комп'ютерних презентацій та власних проєктів [5, с. 30].

Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів необхідно знати індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їх пам'ять, уяву, фантазію, а також збуджувати та підтримувати інтерес до виконання певного виду роботи.

Висновки. У наш час люди все більше усвідомлюють, що саме творчість є найважливішою складовою творчого успіху. І здатність творити можна розвинути. У кожній людині природою закладений певний творчий потенціал. Виявити здібності, розвинути їх якомога повніше – таке завдання повинен ставити перед собою кожний учитель. Розвиваючи творчі здібності здобувачів освіти, формуючи певні якості особистості, необхідно чітко усвідомлювати, що весь процес виховання та навчання повинен бути спрямований на пошук дитиною свого місця в соціумі.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
2. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів / С.Г. Крамаренко // Відкритий урок. – 2002. – №5-6. – С. 7-10.
3. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Г.О. Сиротенко. – Харків: Основа, 2003. – 162 с.
4. Підласий І.П. Продуктивний педагог: настільна книга вчителя / І.П. Підласий. – Харків: Основа, 2010. – 360 с. – (Серія «Настільна книга»).
5. Яланська С.П. Психологія творчості: навчальний посібник / С.П. Яланська. – Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2014. – 180 с.

В. М. Чудна,

учитель географії КЗШ І-ІІ №4,

вчитель вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель

СОЦІАЛІЗАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВІ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У статті порушується питання соціалізації учнів через впровадження інтерактивних методів у навчальний процес на уроках географії.

Ключові слова: соціалізація, суспільство, урок, інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми. Сьогодення характеризується стрімким розвитком інноваційних перетворень у різних сферах життєдіяльності людини, в тому числі й соціальній. Суспільству й державі потрібні

громадяни, які вміють реалізувати інтелектуальний, творчий і духовний потенціал у швидкоплинних соціокультурних та економічних умовах, люди активні, конкурентоспроможні, компетентні, здатні до змін, з гнучким критичним мисленням, що володіють універсальними способами дій на основі духовно-моральних цінностей. Адже глобалізація, крім благ і досягнень, принесла людству глобальні кризи, загострення яких відбивається на формуванні базової системи цінностей, розширює просторову сферу соціальних змін, результати яких непередбачувані. Усе це активізує пошуки теорій виживання людства, в центрі яких була б людина сьогоднішня й майбутня, здатна осмислити сутність соціальних процесів та взяти активну участь у конструктивній трансформації суспільства.

Мета статті – з'ясувати особливості застосування інтерактивних методів навчання на уроках географії з метою соціалізації учнів у суспільство.

Виклад основного матеріалу. Закони України «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») декларували соціальну спрямованість модернізації української системи освіти на зростання соціальної ролі особистості, розвиток її соціальних якостей, підвищення активності, збагачення соціального досвіду, прищеплення навичок міжкультурної взаємодії, створення умов для соціальної адаптації та гармонізації відносин людини й суспільства.

На це спрямований Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, відмінною особливістю якого є посилення практичної життєвої орієнтованості освіти на засадах особистісно зорієнтованого, діяльнісного й компетентнісного підходів.

У наукових джерелах знаходимо: *соціалізація* – 1) сукупність усіх соціальних і психологічних процесів, за допомогою яких індивід засвоює систему знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправному члену суспільства; 2) процес входження індивіда в соціальне середовище, оволодіння ним навичками практичної та творчої діяльності, перетворення реально існуючих відношень у якості особистості; 3) процес включення індивіда в систему суспільних відно-

син й самостійне відтворення цих відносин; 4) розвиток людини протягом усього життя у взаємодії з оточуючим середовищем у процесі засвоєння соціальних норм і цінностей; 5) саморозвиток і самореалізація в тому суспільстві, до якого людина належить.

З огляду на тему нашої статті, нам імпонує думка О.І. Пометун, що інтерактивна технологія навчання – це така технологія, за якої засвоєння матеріалу відбувається в результаті спілкування між тими, хто вчить і хто вчиться, тобто між тими, хто має певні знання й досвід, та тими, хто їх набуває. У процесі такої організації навчально-пізнавальної діяльності, її учасники (опановують) набувають усіх видів людської діяльності, тобто мети й змісту навчання. Інтерактивна технологія навчання виконує такі важливі виховні функції: нормативну, що відбиває освоєння школярами норм соціально-типової поведінки (спілкування як нормативний процес); пізнавальну – набуття школярами індивідуального соціального досвіду в процесі спілкування (спілкування як пізнавальний процес); емоційну, що характеризує спілкування як афективний процес; актуалізуючу – реалізація в спілкуванні типових та індивідуальних сторін особистості учня [2].

Використання інтерактивної технології навчання на уроках географії є активним засобом розвитку соціальної компетентності учнів. Адже інтерактивні методи навчання дозволяють нам вирішувати такі завдання:

- активне включення кожного учня в процес засвоєння учебного матеріалу;
- підвищення пізнавальної мотивації;
- формування навичок успішного спілкування (уміння слухати й чути один одного, вибудовувати діалог, ставити питання на розуміння);
- розвивати навички самостійної учбової діяльності: визначати провідні та проміжні завдання, уміння передбачати наслідки свого вибору, об'єктивно його оцінювати;
- виховувати лідерські якості;
- уміння працювати з командою й у команді;
- приймати на себе відповідальність за спільну справу та власну діяльність із досягнення результату.

У своїй педагогічній діяльності на уроках географії я використовую такі інтерактивні технології:

«Мозковий штурм» – спонукає учнів проявляти творчість та уяву, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію. Опираючись на життєвий досвід і знання, учням за короткий проміжок часу (до 3 хв.) вдається зібрати велику кількість ідей (записуються на дошці). Після виконання вправи зібрані ідеї систематизують, аналізують, обговорюють і виділяють абсурдні, хибні й ті, що допоможуть розв'язати проблему. Пропозиції щодо вирішення проблеми зберігаються протягом року та використовуються як опорний конспект під час узагальнення й систематизації вивченого матеріалу. Перед виконанням завдання учнів ознайомлюють з правилами мозкового штурму:

- 1) висловлюйте все, що спадає на думку;
- 2) не обговорюйте й не критикуйте висловлювання інших;
- 3) можна повторювати ідеї, запропоновані будь-ким іншим;
- 4) розширення вже озвученої ідеї заохочується.

Технологія «Мікрофон» є різновидом загально групового обговорення певної проблеми, яка дає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку. Перед класом ставиться запитання, а учням пропонується предмет, що імітує мікрофон, який вони передають один одному, по черзі говорячи слово. Говорити може тільки той учень, який тримає мікрофон. Якщо учень не має що сказати, він передає слово однокласнику. Важливо не обговорювати й не критикувати відповіді інших. Після завершення вчитель або учень, який добре володіє цією темою, підбиває підсумки. Так, під час вивчення теми «Ріки та озера Євразії» (7 клас) урок розпочинаю зі вступної бесіди, під час якої ставлю перед учнями питання: «Чим пояснити різноманітність і особливості рік материка Євразія? Як встановити ці особливості?». По картах учні встановлюють причини, які визначають особливості рік Євразії, і пояснюють, як вони це зробили.

Розповідаючи про розміщення річок по території материка відмічаю, що окраїнні частини материка, особливо західні, східні та

південно-східні, мають дуже густу річкову сітку, там протікають великі повноводні ріки.

Ставлю питання: «Як пояснити цю особливість? Які карти атласу ви будете використовувати при відповіді на це запитання?». Після відповідей учнів продовжую своє пояснення, підкреслюючи, що друга особливість поширення річок на території материка полягає в тому, що внутрішні та південно-західні райони дуже бідні на поверхневі води й не мають стоку в океан. На території внутрішнього стоку припадає більше 30% площі Євразії. Запитую: «Які карти атласу допоможуть вам пояснити цю особливість?». Передаючи «мікрофон» один одному, учні відповідають на запитання.

Також під час проведення уроків географії використовую методику «Рішення ситуаційних задач», яка навчає учнів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виділяти важливі та другорядні обставини, аналізувати й приймати рішення. Наприклад, під час вивчення теми «Австралія» можна запропонувати учням такі запитання: «Чому Австралію називають материком, де все «навпаки»: у липні тут зима, а у січні – літо? Чому материк є найсухішим на Землі?» і т. ін.

Технологію «Мозаїка» використовую для створення на уроці ситуації, яка дає змогу учням працювати разом для засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу.

Для виконання такої вправи учні поділяються на експертні групи, які отримують завдання для експертизи. Працюючи з додатковою літературою чи іншими джерелами інформації, члени групи складають блок-схеми з експертної оцінки. Після завершення роботи утворюються консультаційні групи, до яких входять по кілька учнів з кожної експертної групи. Учні обмінюються результатами експертиз, аналізують матеріал у цілому, занотовують необхідну інформацію, а після завершення роботи повертаються до своїх експертних груп, де остаточно узагальнюють весь матеріал.

Також у своїй педагогічній діяльності ми використовуємо ігрові методи навчання. Оскільки гра полегшує засвоєння й закріплення навчального матеріалу, підвищує інтерес до процесу навчання, допомагає розкрити здібності.

Ігри на уроках географії вирізняються різноманітністю та розрізняються між собою низкою ознак. Виходячи зі змісту питань, турнірів і конкурсів, на уроках використовуємо такі ігрові технології:

1) ігри, під час яких вивчається новий матеріал, формуються навички й уміння;

2) ігри для підвищення інтелектуального рівня, розвитку кругозору;

3) ігри узагальнювального повторення та контролю знань і вмій.

Висновки. Отже, інтерактивне навчання – це навчання, занурене в спілкування між учасниками навчально-виховного процесу, в основі якого лежить принцип особистісно зорієнтованого навчання, безпосередньої участі кожного як шукача шляхів і засобів розв’язання проблеми. Впровадження в практику роботи вчителя географії інтерактивних методів навчання сприяє створенню умов для активної участі учнів у навчально-виховному процесі, стимулює міркування, допомагає застосовувати отримані знання в життєвих ситуаціях, а отже успішно соціалізуватися в суспільство.

Література

1. Варецька О.В. Формування соціальної компетентності молодшого школяра: науково-методичні знахідки слухачів творчої групи: наук.-метод. посіб. / О.В. Варецька, О.К. Гончарова, Н.В. Іванова та ін.; упорядн. О.В. Варецька. – Запоріжжя: Кругозір, 2015. – 136 с.
2. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – Київ: А.С.К., 2004. – 192 с.
3. Топузов М.С. Дидактичні матеріали з географії: навч. посіб. / М.С. Топузов, О.М. Топузов – Київ: Видавництво КДПУ ім. М.В. Драгоманова, 1996. – 98 с.
4. Топузов О.М. Становлення проблемного навчання в педагогічній науці / О.М. Топузов // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 57-60.
5. Шляхи підвищення ефективності уроку географії: посіб. для вчителя / упоряд. О.Я. Скуратович. – Київ: Радянська школа, 1991. – 124 с.

Н. О. Шемет,
студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ

І. В. Размолодчикова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи КДПУ

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ

У статті висвітлюється проблема формування у молодших школярів уміння працювати з підручником. Розглядається питання підручникотворення.

Ключові слова: початкова школа, підручник, функції підручника, навчальна книга.

Постановка проблеми. У початковій школі підручник – основне джерело організації навчальної діяльності школярів. Підручник є носієм змісту предмету й одночасно засобом реалізації багатьох функцій навчання: інформаційної, розвивальної, виховної, мотиваційної, ілюстративної, технологічної, культуротвірної, тому окреслена для статті тема є актуальною.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти, школа першого ступеня покликана розвивати здібності учнів, створювати умови до самовираження в різних видах діяльності, повноцінного оволодіння всіма компонентами навчальної діяльності, зокрема загально-навчальними вміннями та навичками (уміння вчитися), одним із провідних серед яких визнано вміння працювати з підручником. У початковій школі підручник – основне джерело організації навчальної діяльності школярів. Підручник є носієм змісту предмету й одночасно засобом реалізації функцій навчання: інформаційної, розвивальної, виховної та мотиваційної.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Створення нових підручників – це складна й тривала справа. Процес підручникотворення щорічно розглядається на конференціях, видавничих форумах, проводяться наукові дослідження цієї проблеми (Н. Бібік, Т. Байбара, М. Бурда, М. Вашуленко, Л. Величко, І. Гудзік, Я. Кодлюк, В. Ільченко, Т. Бойченко, Ю. Кузнецов, Н. Коваль, О. Лобова, О. Пометун, О. Савченко, В. Тименко, О. Хорошковська та ін.).

Мета статті полягає обґрунтуванні й перевірці методики ефективного формування в учнів початкових класів уміння працювати з підручником.

Виклад основного матеріалу. Шкільний підручник – це вид навчальної літератури, який репрезентує знання й види діяльності з конкретного навчального предмета відповідно до державних стандартів освіти та вимог навчальної програми з урахуванням особливостей цього предмета (його домінуючої функції), типу школи, вікових особливостей учнів і будується на засадах домінуючої концепції навчання.

Підручник як модель процесу навчання знаходить своє відображення в змісті навчальної книги та в дидактичній організації навчального матеріалу (як засобі навчання).

Навчальна книга як носій змісту освіти покликана фіксувати основні його елементи: знання, уміння та навички, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу. Водночас у підручнику, який учені вважають засобом навчання (для вчителя й для учня), доречно відобразити методичні підходи до вивчення матеріалу, форми організації навчальної діяльності школярів; формувати засобами підручника вміння молодших школярів працювати з навчальною літературою.

Розробники сучасних підручників усвідомлюють той факт, що шкільна книга має відповідати вимогам часу, забезпечувати достатній теоретичний рівень знань школярів, містити матеріал, який допомагає учням правильно формулювати та розуміти нові поняття, робити узагальнені висновки, сприяти практичному використанню здобутих знань. Аналізуючи процес розвитку теорії підручникотворення, варто повернутися до досвіду відомого педагога К. Ушинського, який

вважав, що шкільна книга повинна містити переробку наукових систем на педагогічні, доводячи, що педагогічна переробка науки є обов'язковою умовою успішного та плідного навчання [2, с. 48].

Процес створення шкільних підручників належить до найважливіших проблем теорії навчання, що вимагає від авторів, які його створюють, дотримуватися положень про належність шкільної книги до категорії спеціально створеного засобу навчання.

Перевага шкільної книги полягає в тому, що в ній зосереджено значну частину знань, які залишаються необхідними упродовж усього життя. За допомогою підручника учень може засвоювати знання самостійно поза школою, працюючи індивідуально над навчальним матеріалом. Сучасні підручники стали книгами не лише з великою кількістю інформації, що подана для збагачення світогляду учня, поглиблення знань з того чи іншого предмета, водночас вони слугують важелем безпосереднього впливу на логічне мислення дитини. На відміну від книг іншого призначення, інформацію кожного шкільного підручника чітко структуровано за розділами, темами, що дозволяє систематизувати процес засвоєння інформації, диференціювати за вагомістю, значущістю чи іншою потребою [4].

Автори сучасних підручників намагаються подати цілісне уявлення про предмет вивчення, зокрема про світ і закони його розвитку, про застосування цих законів у практичній діяльності людини тощо. Сучасна навчальна книга створюється відповідно до освітніх вимог і потреб. У ній на належному науковому і методичному рівні та відповідно до вікових особливостей учнів систематизовано програмний матеріал. Зміст підручника має бути максимально доступний для засвоєння кожною дитиною, що прагне оволодіти новими знаннями, уміннями, навичками, що в повсякденній діяльності трансформуються в компетентності, практичний досвід учня.

Сьогодні маємо чітко окреслену законодавчу базу інноваційних перетворень в освітній галузі на засадах компетентнісного підходу. Зокрема, в Концепції «Нова українська школа» наголошується, що, за висновками експертів, конкурентоспроможність фахівця на

сучасному ринку забезпечується не тільки його фаховою обізнаністю, але й сформованістю певних ключових умінь, зокрема таких:

- уміння навчатися впродовж життя,
- уміння критично мислити,
- уміння ставити оптимальні цілі й досягати їх,
- уміння працювати в команді,
- уміння спілкуватися в багатокультурному середовищі [6].

Як відомо до недавнього часу українська школа недостатньою мірою забезпечувала опанування цих умінь учнями. У світлі цього зазначена Концепція спрямовує освітян на здійснення докорінної реформи середньої загальної освіти, що дасть змогу перетворити вітчизняну школу на важіль соціальної рівності, економічного розвитку та конкурентоспроможності нашої країни в умовах євроінтеграції, забезпечити формування сучасних учнів як активних, творчих і підприємливих особистостей, як відповідальних громадян-патріотів.

Інновації в змісті освіти відбуваються й у початкових матеріалах підручника. З огляду на концептуальне положення теорії шкільного підручника про його двоєдину сутність – як носія змісту освіти та засіб навчання, підручник має не лише повноцінно реалізувати основні елементи змісту освіти – знання, вміння навички, творчі здібності, систему цінностей з урахуванням провідної функції навчального предмета, й бути технологічним, відображати проектовану діяльність учителя й учнів на уроці, тобто моделювати цілісний процес навчання [6].

Уміння працювати з підручником є складним, комплексним і міжпредметним. Воно формується впродовж усієї початкової школи та розвивається на наступних етапах навчання.

У початкових класах це уміння передбачає:

- обізнаність учнів з основними елементами побудови навчальної книги;
- орієнтацію в структурі змісту підручника;
- правильне користування умовними позначеннями;
- уміння працювати з різними видами текстів;
- засвоєння алгоритмів виконання основних навчальних дій,

які стосуються опрацювання змісту підручника, відповідно до специфіки навчального предмету;

– володіння прийомами опрацювання ілюстративної частини підручника [5].

Висновки. Зростання ролі та функцій підручника в реалізації програмних цілей і завдань у різних типах загальноосвітніх навчальних закладах сприятиме підвищенню якості освіти, спонукатиме до пошуку подальших шляхів його удосконалення та розвитку. Таким чином, сучасний підручник має забезпечувати інформаційну, мотиваційну, розвивальну та пізнавальну функції учіння, показувати, чого і як слід навчати школярів з даного предмета. Водночас, він уже не єдиний носій навчальної інформації, тому в його змісті учень має знаходити орієнтири для подальшої роботи відповідно до своїх пізнавальних можливостей і потреб самостійно вчитися.

Література

1. Бібік Н.М. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручникотворення / Н.М. Бібік // Підручник XXI століття. – 2003. – №1-4. – С. 48-52.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Ушинский К.Д. Собр. соч. / К.Д. Ушинский. – Москва – Ленинград, 1952. – Т. 2. – С. 48.
4. Зуев Д.Д. Школьный учебник / Д.Д. Зуев. – Москва: Педагогика, 1983. – 240 с.
5. Савченко О.Я. Концепція нового підручника «Літературне читання» для початкової школи // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / наук. ред. колегія ; ред. О.М. Топузов. – Київ: Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – 784 с.
6. Кодлюк Я.П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті : підручник для магістрів та студентів педагогічних ф-тів / Я.П. Кодлюк. – Київ: Інформаційна агенція «Наш час», 2006. – 368 с.

В. Ф. Шутов,
вихователь Криворізької ЗШІ №4,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОКОЛІННЯ

У статті розкривається проблема всебічного розвитку особистості засобами впровадження правового виховання в роботу закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: правове виховання, правова освіта, правова культура, всебічний розвиток.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсивної розбудови української правової держави особливого значення набуває проблема правового виховання населення взагалі, і молодого покоління зокрема. Тому перед закладом освіти постала необхідність вирішення завдань, які забезпечили б послідовне входження у правове поле держави всіх своїх вихованців відповідно до основних положень Конституції України, Закону України «Про освіту». В умовах становлення України як правової держави особливого значення набуває проблема піднесення рівня правової культури всього населення взагалі, і підростаючого покоління зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У площині нашого дослідження викликають певний інтерес наукові пошуки вчених-педагогів І. Козубовської, А. Нікітіна, В. Обухова, В. Оржеховської, Л. Твердохліб, М. Фіцули та вчених-правників Т. Барило, В. Бермана, М. Козюри, В. Оксамитного, М. Подберезького, Н. Ткачової. У цих працях розкрито зміст та методику правового виховання учнів середніх і старших класів закладів освіти. Однак проблема правового виховання здобувачів освіти до певної міри висвітлюється тільки в працях І. Козубовської, В. Оржеховської, М. Фіцули, але в них не розкрито проблему правового виховання школярів як систему діяльності закладів освіти.

Мета статті – визначення шляхів всебічного розвитку особистості засобами впровадження правового виховання в роботу закладу освіти.

Виклад основного матеріалу. Національна доктрина розвитку освіти серед пріоритетних напрямів реформування виховання передбачає формування у здобувачів освіти «глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю» [4]. Серед компонентів головної мети національного виховання цей державний документ вимагає й формування правової культури у молодого покоління.

Л. Макаренко зазначає, що національна правова культура – це комплекс правових цінностей, створених у державно-організованому суспільстві діяльністю суб'єктів права, який характеризує стан прогресивного правового розвитку певного суспільства та зумовлює розвиток його правової системи, правових інститутів і правочультурності його членів [2, с. 211].

Питання правової освіти та правового виховання здобувачів освіти особливо актуальне у зв'язку з тим, що недавно прийнятий кримінально-процесуальний кодекс, який передбачає в нашій країні створення дитячих судів, що розглядатимуть справи неповнолітніх, яким виповнилося одинадцять років. Необхідність проблеми правового виховання здобувачів освіти на сучасному етапі, крім цього, зумовлена такими основними факторами: по-перше, однією із сторін всебічного розвитку особистості є наявність у неї високої культури поведінки, адже не можна вважати фізично здорову людину культурною, коли вона, маючи ґрунтовні знання, добре працюючи або навчаючись, порушує норми моралі чи законів; по-друге, в Україні спостерігається тенденція зростання дитячої злочинності, поширення злочинності серед неповнолітніх випереджає її загальне зростання, при цьому вона «омолоджується».

Окрім того, потреба у формуванні правової культури підростаючого покоління викликається тим, що майбутні фахівці різних рівнів уже сьогодні мають добре знати свої права й обов'язки, дотримуватись правових і моральних норм, не припускатись правопорушень. Такого стану можна досягти за умови цілеспрямованого, систематичного та добре організованого правового виховання,

формування нової правосвідомості молоді, розвитку її правового світогляду, системи правових знань, навичок правомірної поведінки, потреби керуватися правовими нормами в повсякденному житті.

Звідси випливає, що завдання правової освіти включають в себе такі основні елементи:

- формування в кожного учня системи знань з питань основ держави та права, розвиток інтересу до цієї галузі знань;
- прищеплення навичок правосвідомої поведінки;
- формування потреби та вмінь активно захищати в установленому законом порядку свої права й законні інтереси інших осіб;
- формування вміння протистояти негативним поглядам на нашу державу та її закони;
- виховання нетерпимості до різноманітних правопорушень.

Правове виховання здобувачів освіти є необхідним компонентом ранньої профілактики відхилень у їх поведінці, тобто проведення виховної роботи на стадії формування основних рис характеру, відношень із середовищем. Спостереження В. Оржеховської переконують, що у 98 відсотків важких учнів і правопорушників четвертих-восьмих класів середньої школи несумлінне ставлення до навчання та відхилення в поведінці були помітно виражені вже в початковій школі, вчителі якої не змогли виправити їх поведінку [3, с. 54].

Характеризуючи поняття «правове виховання», В. Головченко та Г. Нелін виділяють чотири його аспекти. По-перше, правове виховання ґрунтується на точному знанні правових фактів і явищ. Знання закону – перша й основна умова правового виховання. Проте просте засвоєння тих чи інших норм права нерідко буває нейтральним процесом, якщо правові факти і явища не відібрані з певних позицій, якщо їх вивчення належним чином не організоване, якщо вони не виховують особистість у потрібному для суспільства напрямі. По-друге, для нормального функціонування закону й суспільства, його поваги та неухильного, добровільного виконання всіма громадянами необхідне виховання не тільки поваги до права, до закону, але й до суду, прокуратури, а також до осіб, які стоять на охороні

законів. По-третє, виховуючи нетерпиме ставлення до антисуспільних проявів, не слід зводити таке виховання до формування такого ставлення до людини, яка вчинила проступок. По-четверте, правове виховання не можна зводити лише до формування правової свідомості особистості [1, с. 15], бо правова свідомість, як частина світогляду людини, відображає тільки ті явища, які регулюються нормами права, включаючи почуття громадянськості та високої відповідальності особистості за свої вчинки й поведінку.

Правове виховання школяра має два тісно пов'язаних між собою аспекти. З одного боку, воно орієнтує на вирішення конкретних завдань, що стоять перед здобувачами освіти сьогодні, а з другого, – повинно дати школяреві перспективу на майбутнє. Суть правового виховання школяра саме в перспективності: необхідно навчити кожну молоду людину не тільки виконувати вимоги закону, а проявляти активність у здійсненні законності та встановленого правопорядку.

У правовиховній роботі дуже важливо поєднувати зміст, форми і методи правового та морального виховання. Виділяти тільки правові норми, не пов'язуючи їх з моральними, недоцільно. Адже на практиці школяр не стикається з ситуаціями, які вимагають тільки юридичної оцінки без звертання до моральних уявлень, поглядів, почуттів.

Правове виховання може дати позитивні результати тільки за умови, що при його організації враховують не тільки вікові особливості дітей, а й здійснюють його диференційовано, тобто з урахуванням реального стану правосвідомості та поведінки здобувачів освіти.

У роботі з правового виховання зі здобувачами освіти важливо дотримуватись загально педагогічних принципів виховання та специфічних принципів правового виховання. До специфічних принципів правового виховання відносять такі: єдність правового і морального виховання; оперативність використання правової інформації; поєднання переконання з примусом; дотримання законності в правовому вихованні; єдності прав й обов'язків школярів. «Знання педагогами особливостей загальних принципів виховання і специфічних принципів правового виховання, – пише М. Фіцула, – до-

зволяє добирати оптимальний зміст, ефективні форми і методи роботи з формування в учнів правової свідомості, вироблення у них навичок і звичок правомірної поведінки» [5, с. 93].

З погляду правового виховання саме в сім'ї у дітей формується ставлення до прав й обов'язків громадянина, до поєднаних з ними розуміння соціальних ролей у всіх їх проявах, усвідомлення відповідальності перед близькими, перед іншими людьми та перед усім суспільством.

Виходячи з цього, ми визначили такі форми правоосвітньої роботи задля всебічного розвитку особистості: проведення місячників, тижнів права; засідання ради профілактики правопорушень; зустрічі з працівниками правоохоронних органів; проведення годин спілкування, лекцій, бесід, консультації з правової тематики; робота з громадськими організаціями; педагогічні консультації для батьків; проведення місячників із профілактики правопорушень і злочинності, операції «Урок»; рейди-перевірки «Вулиця»; ділові ігри, брейн-ринги; конкурси кросвордів, рефератів на правову тематику; виставки правової літератури; виставки дитячих малюнків і плакатів; проведення діагностичної роботи психологічною службою закладу освіти; лекторій «Батьківський всеобуч» та інші.

Дітей треба вчити дотримуватись норм соціальної поведінки, щоб кожен член суспільства знав і дотримувався їх. А для цього необхідно просто повідомити, що і як робити, а розкрити суть і значення норми поведінки. Діти повинні зрозуміти і прийняти моральну суть вимог суспільства.

Висновки. Правове виховання сприяє розширенню загального кругозору здобувачів освіти, їх уявлень про життя суспільства, про діяльність нашої держави, про основні норми взаємовідношень людей, про допустиме та неправомірне. Відсутність його призводить до того, що, виявляючись у різноманітних життєвих ситуаціях, здобувачі освіти нерідко дають неправильні оцінки певним морально-правовим явищам, фактам і, спираючись на неточні й помилкові погляди, неправильно поведуться під час вирішення тих чи інших

питань. Підвищення рівня правових знань сприяє тому, що людина отримує чіткіше уявлення про дозволене, у неї розширюються можливості для вибору в поведінці та прийнятті відповідного рішення в різних життєвих ситуаціях, тобто відбувається процес всебічного розвитку покоління.

Література

1. Головченко В.В. Правове виховання учнівської молоді: Питання методології та методики: посіб. / В.В. Головченко, Г.І. Нелін. – Київ: Наукова думка, 1993. – 138 с.
2. Макаренко Л.О. Правова культура через призму соціальної цінностіправа. Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного право розуміння / Л.О. Макаренко; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. – Київ: Юридична думка, 2013. – С. 199-220.
3. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: навч.-метод. посіб. / В.М. Оржеховська. – Київ: ВіАн, 1996. – 352 с.
4. Про Національну доктрину розвитку освіти: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 17.02.2020).
5. Фіцула М.М. Правове виховання учнів: метод. посіб. / М.М. Фіцула. – Київ: ІЗМН, 1997. – 148 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Азима Софія Денисівна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Балева Оксана Олександрівна – директор Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів № 4, учитель музичного мистецтва та художньої культури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист.

Бойченко Віта Леонтіївна – вчитель початкових класів Зеленодольської ЗШ №2.

Валецька Анастасія Ігорівна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Волохіна Ірина Сергіївна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Гречанник Тетяна Дмитрівна – учитель початкових класів КЗШ №125, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.

Довгань Аліна Віталіївна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Дорофеева Вікторія Сергіївна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Жукова Раїса Іванівна - вихователь Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів № 4, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

Кива Анна Вадимівна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Кирпа Катерина Валеріївна – Комунальний заклад «Нікопольська середня загальноосвітня школа I-III ступенів №22», вихователь ГПД.

Козаченко Світлана Василівна – учитель фізичної культури КЗШ №93, спеціаліст другої кваліфікаційної категорії.

Крюк Наталія Григорівна - учитель початкових класів КЗШ №125, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

Кузьміна Лілія Григорівна – учитель початкових класів КЗШ №121, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії.

Купа Наталя Олександрівна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Кустенко Карина Юріївна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Литовченко Анжела Іванівна – учитель математики КЗШ №125, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

Лубчук Яна Миколаївна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Мельник Олена Олегівна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Набасова Інна Григорівна – учитель початкових класів КЗШ №62, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії.

Размолодчикова Іванна Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Рац Ірина Андріївна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Солодовник Вікторія Володимирівна – педагог-організатор Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів №4, спеціаліст.

Сухомлинова Марина Миколаївна – заступник директора з виховної роботи Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів №4, учитель української мови та літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель.

Чудна Валентина Михайлівна – учитель географії КЗШ I-II № 4, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.

Шемет Наталя Олександрівна – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Шутов Володимир Федорович – вихователь Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів №4, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

УДК 372.3+373.3

А 43

Актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти:
A43 збірник наукових і науково-методичних праць / Редкол. І. М. Шимко, І. О. Талаш. – Вип. 6. – Кривий Ріг: КДПУ, 2020. – 160 с.

У збірнику наукових та науково-методичних праць висвітлено теоретичні та методичні аспекти проблем сучасної педагогіки та психології, розглянуто актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти, розкрито традиційні й нетрадиційні підходи до різних педагогічних і психологічних явищ, відображено результати наукових досліджень та методичних розробок викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів університету, провідних учителів міста та країни.

Матеріали збірника можуть викликати інтерес у широкого кола наукових працівників.

УДК 372.3+373.3

Наукове видання

**Актуальні питання соціально-педагогічної
та початкової освіти**

*Збірник наукових і науково-методичних праць
Випуск 6*

Підписано до друку 18.06.2020.

Формат 60x84/16. Ум. др. арк. – 9,21. Обл.-вид. арк. – 7,31.

Друкарня С. Г. Щербенка «Літерія»

Свідоцтво ДК № 4561 від 13.06.2013.

вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
+38 (097) 192-20-77